

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra církevních dějin

KONGREGACE CHUDÝCH ŠKOLSKÝCH SESTER
DE NOTRE DAME V PADESÁTÝCH LETECH

Vedoucí práce: PhDr. Radomír Malý
Autor práce: Barbora Gampeová
Studijní obor: Pedagogika volného času
Ročník: VII.

2008

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Děkuji vedoucímu diplomové práce PhDr. Radomíru Malému
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce i všem, kteří mě
podporovali během mého studia, zvláště mým rodičům.

Obsah

ÚVOD	6
1 VÝVOJ KONGREGACE CHUDÝCH ŠKOLSKÝCH SESTER DE NOTRE DAME	9
1.1 SPOLEČNÉ POČÁTKY V EVROPSKÝCH SOUVISLOSTECH	9
1.2 ŽIVOT A PŮSOBNÍ PÁTERA GABRIELA SCHNEIDERA A VZNIK KONGREGACE V ČECHÁCH.....	12
1.3 LÉTA PROTEKTORÁTU A POVÁLEČNÝ VÝVOJ	15
1.4 ŽIVOTNÍ CESTA M. FABIOLY DÍTKOVÉ.....	16
2 KONGREGACE V DOBĚ TOTALITY OD ROKU 1948 DO DOBY TZV. „CENTRALIZACE“.....	18
2.1 POČÁTKY PERZEKUCE ŘEHOLNÍKŮ ZE STRANY TOTALITNÍHO STÁTU	18
2.2 AKCE K.....	22
3 PRŮBĚH CENTRALIZACE ŘEHOLNIC Z KONGREGACE CHUDÝCH ŠKOLSKÝCH SESTER DE NOTRE DAME.....	28
3.1 PRVNÍ ETAPA STĚHOVÁNÍ.....	28
3.1.1 <i>Horažďovice</i>	28
3.2 DRUHÁ ETAPA STĚHOVÁNÍ.....	32
3.2.1 <i>Hradec Králové a Nový Bydžov</i>	32
3.2.2 <i>Kostelec nad Orlicí</i>	35
3.2.3 <i>Kralovice u Rakovníka</i>	35
3.2.4 <i>Jimramov a Vysoké Mýto</i>	36
3.2.5 <i>Karlovy Vary</i>	36
3.2.6 <i>Plzeň</i>	37
3.3 TŘETÍ ETAPA STĚHOVÁNÍ.....	38
3.3.1 <i>Praha a České Budějovice</i>	38
3.3.2 <i>Benešov nad Ploučnicí</i>	39
3.3.3 <i>Kašperské Hory</i>	39
3.4 ČTVRTÁ ETAPA STĚHOVÁNÍ	40
3.4.1 <i>Klatovy</i>	40
3.4.2 <i>Ostrava</i>	41
3.4.3 <i>Bechyně</i>	41
3.4.4 <i>Brno</i>	41
4 ŽIVOT V CENTRALIZAČNÍCH TÁBORECH.....	44
4.1 VEDENÍ CENTRALIZAČNÍHO TÁBORA.....	44
4.2 BROUMOV	45
4.2.1 <i>Práce a zaměstnání sester</i>	47
4.3 JAVORNÍK	48
4.4 BÍLÁ VODA	50
4.5 VIDNAVA	51
4.6 SMOLKOV U OPAVY	54
4.7 ŠTEPLOVEC	55
4.8 ZLATÉ HORY.....	55
5 OBDOBÍ PERZEKUCÍ	57
5.1 NÁVRH NA ROZPUŠTĚNÍ ŘEHOLÍ A JEHO DOPAD NA KONGREGACI.....	57
5.2 PROCESY A VĚZENÍ SESTER, TRESTNÁ ČINNOST	59
6 ŽIVOT SESTER KONGREGACE OD POLOVINY 50. LET	62
7 DĚJINY ZÁMKU V KARDAŠOVĚ ŘEČICI SPJATÉ S KONGREGACÍ CHUDÝCH ŠKOLSKÝCH SESTER DE NOTRE DAME.....	67
7.1 ZALOŽENÍ DOMU A MATEŘSKÉ ŠKOLY	68
7.2 MATEŘSKÁ ŠKOLA, ANEB NECHTE MALÍČKÉ PŘIJÍT KE MNĚ	70
7.2.1 <i>Trhová smlouva</i>	73
7.2.2 <i>Exerciční dům v Kardašově Řečici</i>	73
7.3 PŘEDVÁLEČNÉ A VÁLEČNÉ OBDOBÍ	74
7.4 POVÁLEČNÝ VÝVOJ DO ROKU 1950.....	77

7.5	VZNIK CHARITNÍHO DOMOVA PRO PŘESTÁRLÉ A PRÁCE NESCHOPNÉ OBČANY	77
7.5.1	<i>Ústavní řád</i>	81
7.6	HLE, JAK JE DOBRÉ, KDYŽ SESTRY ŽIJÍ POSPOLU	83
7.6.1	<i>Domov důchodců ČKCH</i>	86
7.6.2	<i>Charita a Reorganizace</i>	87
7.7	ŠEDESÁTÁ LÉTA	88
7.8	SEDMDESÁTÁ LÉTA	90
7.9	OSMDESÁTÁ LÉTA.....	91
	ZÁVĚR	93
	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	94
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	97
	SEZNAM PŘÍLOH	99
	PŘÍLOHY	100
	PŘÍLOHA Č. 1.	100

Úvod

Poměrně široká nabídka archivních materiálů a bohaté literatury k poválečným církevním dějinám nabízí řadu možností pro diplomovou práci. Rozhodla jsem se proto zmapovat dějiny kongregace Chudých školských sester de Notre Dame po roce 1950 s přihlédnutím k jejich filiálce v Kardašově Řečici, která jako jediný kongregační dům zůstala uchráněna centralizace řádových sester v roce 1950 a načrtnout obraz doby coby církevně-politického systému.

Kongregace Chudých školských sester de Notre Dame má mnoho větví, které se postupem času oddělily, ale mají společné zakladatele a poslání: výchovu a vzdělávání chudých dětí a mládeže. Založení Chudých školských sester de Notre Dame stálo zakladatele Petra Fouriera mnoho úsilí, protože v tehdejší době se mohly dívky zasvětit buď životu v komunitě a klauzuře, nebo žít jako panny ve světě, ale pak nebyly řeholnice s věčnými sliby, ale jen s jednoduchými. Jemu se podařilo prosadit spojení řeholního života s misijním.

Tato práce si klade za cíl zmapovat činnost Chudých školských sester de Notre Dame od jejich vzniku se zvýšeným zřetelem věnovaným centralizaci sester v padesátých letech a jejich filiálce v Kardašově Řečici.

Znamenalo to prostudovat dějiny domů, což nebylo vždy snadné. Nejdůležitější prameny týkající se působení školských sester jsou uloženy v generálním archivu kongregace v mateřinci v Hradci Králové, dále v domě sv. Josefa v Českých Budějovicích a ve státních oblastních a okresních archivech. Dějiny kongregace jsou přehledně zpracovány v rukopisném vydání kroniky Sto let kongregace Chudých školských sester de Notre Dame. Jediné prameny, jež se dochovaly pro školu u sv. Josefa, jsou uloženy v SOA v Českých Budějovicích ve fondu Česká dívčí škola u sv. Josefa, dále pak Výkazy docházky a prospěchu pro obecnou a měšťanskou školu a Přehled výchovné práce a docházky dětí mateřské školy. Na základě těchto dokumentů bylo možné sestavit alespoň přibližnou část týkající se pedagogické činnosti sester v Kardašově Řečici. Cenné informace ke každodennímu životu sester a jejich práci mi poskytly sestry M. Viktorie

Havlátová, M. Dolorosa Švecová a paní Anežka Převorová. Ostatní údaje o životě sester jsem čerpala z normativních pramenů, především z Konstitucí z roku 1930. Většinu informací o úředních záležitostech jsem našla v zakládacích knihách.

Literatura týkající se vymezeného tématu není příliš početná, proto se práce opírá především o archivní dokumenty a osobní zkušenosti. Pro sepsání první kapitoly o dějinách kongregace jsem čerpala z brožury *Matka Alexie Le Clerc*, kterou lze považovat za oslavný životopis svěťice, životopis *Petra Fouriera* sepsala velmi pečlivě francouzská autorka Marie Claire Tihonová. Rozsáhlé dílo kardinála Josefa Berana o zakladateli české větve kongregace *Gabrielu Schneiderovi* je díky bohatému poznámkovému aparátu zcela unikátní. Životopisy se v některých místech prolínají a používají oslavnou formu. Další okruh se týká politických událostí a toho, co jim předcházelo. Nejdůležitějším zdrojem informací se ukázala práce Karla Kaplana *Stát a církev*, která se věnuje především období let 1948-1953. Tato studie je jednou ze základních a pro studium daného problému nezbytných pomůcek ke komplexnímu zpracování poválečného vztahu státu a církve. Další důležité a bohaté zdroje informací nabízí dvoudílná monografie publicisty Václava Vaška, který se detailněji zabývá i sledovaným obdobím let 1945-1948. Měření sil mezi státem a římskokatolickou církví po únoru 1948 zachycuje práce Jaroslavy Padouchové *Československý stát a katolická církev po únoru 1948*. Významná je i shrnující diplomová práce Michaely Brachtlové *Římskokatolická církev na Jesenicku v letech 1948- 1956*. Metodickým vzorem celého studia dané problematiky mi byla práce Kristýny Fojtíkové *Centralizace řádových sester de Notre Dame v letech 1950-1953*. Velikým přínosem byly rovněž farní kroniky. Byly vedeny skutečně vzorně. Dost často se ukázalo, že např. záznamy z doby protektorátu i socialismu jsou dělány až dodatečně, aby se pisatel vystříhal jakéhokoliv nebezpečí nejen pro sebe, ale i pro celou kongregaci. Tyto kroniky pomohly lépe pochopit a proniknout do dané problematiky. Práce vznikala na základě nejrůznějších archivních materiálů, z nichž nejdůležitějším se stal Státní úřad pro věci církevní uložený ve Státním ústředním archivu v Praze. Během práce bylo nutné některé informace srovnávat, ale nikde nedošlo k podstatným rozporům. Tyto prameny mají také významnou

výpovědní hodnotu, zvláště jsou-li srovnávány s dalšími prameny či s výsledky již provedených výzkumů. Ke kritice jednotlivých pramenů se budeme vracet při jejich použití. Se zkoumáním pramenů – a samozřejmě i literatury – je spojeno také užití metod. Použila jsem především metody přímou, synchronní a komparativní.

První kapitola této práce je věnována vzniku kongregace Chudých školských sester de Notre Dame. Záměrem je co nejlépe poukázat na prostředí, ve kterém došlo ke vzniku kongregace. Zabývá se také blíže životy jejích zakladatelů a činností, která vedla k založení kongregace. Kapitola se také zabývá předválečným vývojem, dobou protektorátu a osudem generální představené Fabioly Dítkové.

Druhá kapitola se pokouší o náčrt církevně-politické situace po roce 1948. Věnuje se složitým otázkám ve vztahu mezi státem a církví, odsunu sester s německou národností a akci K.

Třetí, čtvrtá a pátá kapitola je věnována centralizaci řádových sester, likvidaci klášterů, pobytu sester v internačních kláštorech a sérii soudních procesů.

Šestá kapitola je věnována dopadu státních nařízení na činnost kongregace po roce 1953, kdy sestry směly působit pouze ve zdravotnických a sociálních zařízeních.

Sedmá kapitola je nejrozsáhlejší a patří Kardašově Řečici. Má zobrazit dobu od založení zdejšího domu až do odchodu posledních sester a zachytit vzpomínky pamětníků na činnost sester v Domově pro přestárlé a práce neschopné občany.

1 Vývoj kongregace Chudých školských sester de Notre Dame

1.1 Společné počátky v evropských souvislostech

Společné počátky dnešních mnoha větví kongregace de Notre Dame, jak již název napovídá, najdeme ve Francii, konkrétně v Lotrinsku, na přelomu 16. a 17. století. Lotrinsko bylo po pět století nezávislým vévodstvím. Jeho zeměpisná poloha umožňovala plenění a pustošení různými bojujícími armádami. K Francii bylo připoutáno územím Barrois mouvant a roku 1542 přestalo tvořit součást Svaté říše Římské.¹

Karel III. Lotrinský byl schopný panovník. Přesto za jeho panování nebyla země ušetřena ničivých nájezdů plenících hugenotských vojsk, zažila zničené vesnice a vypálené domy, čarodějnické procesy a šibenice pro odbojné protestanty. Vzdělanost odpovídala neklidné době, přestože Francie zaujímala první místo v počtu univerzit a kolejí. Ve Francii bylo tou dobou 18 univerzit, v Paříži 72 kolejí, a tak se nabízí otázka „Co se dělalo pro prostý lid a chudé děti?“ Vyučováním chudých dětí se zabývala převážně církev v takzvaných malých školách, které vznikaly při farách a klášterech, a navštěvovali je pouze hoši. Výjimku představovalo jen několik privilegovaných dívek ze zámožných rodin. Nastala však doba, kdy si společnost uvědomila, že vzdělání je potřebné pro všechny bez rozdílu.² S nápadem založit společenství mladých řeholnic, které se budou zabývat bezplatným vyučováním, přišel v Mattaincourtu Petr Fourier.³ Usiloval o vytvoření podmínek na zdokonalení vzdělání a výchovy, zejména pro malá děvčata. Protože v této době tento problém nikoho nezajímal, usiloval

¹ Srov. AKŠS Hradec Králové, *Matka Alexie le Clerc*, MT Olomouc 91, s. 9.

² Srov. Tamtéž, s. 10.

³ Petr Fourier se narodil těsně po Tridentském koncilu v samostatném Lotrinském vévodství. Po úspěšném studiu na univerzitě vstoupil s velkým nadšením do upadajícího řádu regulovaných kanovníků. Chtěl se stát farářem a za své působení si vybral malou vesničku Mattaincourte. Blíže AKŠS v Hradci Králové. Kronika Sto let kongregace, s. 10-15.

o založení řádu, kde by bylo možné spojit řeholní život a vyučování chudých dívek.⁴

Zásadní zvrát v celé situaci přineslo setkání Petra Fouriera s Alexií le Clerc. Při vánoční mši roku 1597 se pět dívek, vedených Alexií le Clerc, rozhodlo zasvětit svůj život Bohu. Toto datum je pokládáno za vznik kongregace Chudých školských sester de Notre Dame. Petr Fourier se stal prvním duchovním správcem této kongregace. Inspiroval se Společností svaté Uršuly, jejíž sestry byly katechetkami.⁵ Označení řeholnice náleželo pouze sestřím zasvěceným slavnostními sliby – sliby veřejně přijatými církví. Sestry, které opouštěly klášter, aby vyučovaly děti, skládaly pouze jednoduché sliby. Z toho vyplývalo, že pokud se nepodrobily klauzуре, jejich náboženský závazek nebyl úplný. Petr Fourier však usiloval o spojení těchto dvou poloh. V roce 1603 se obrátil na biskupa z Toule, Mons. Christopa de La Vallé, s prosbou o uznání řeholních stanov, kde definoval tři základní cíle kongregace Chudých školských sester de Notre Dame.⁶

Roku 1606 začíná série pokusů o uznání klauzury a řeholních slibů pro nové společenství. Řím stále odmítal a jednání se protahovala. Mezitím prožívala kongregace těžké období. Od začátku byly sestry odkázány na různá dobrodiní. Počet sester přesto stále rostl a po dvaceti letech činnosti podepsal biskup z Toule stanovy kongregace. Všechny sestry se zavazovaly navíc čtvrtým slibem k vyučování. Představené jednotlivých domů podléhaly pravomoci místního biskupa. První slavnostní obřad oblačky proběhl 21. listopadu 1617 v Nancy a sestry přijaly nově schválený oděv.⁷ Rok 1622 přinesl mnoho změn. Zemřela zakladatelka Alexie le Clerc, která celý svůj život věnovala spolupráci s Petrem Fourierem na budování kongregace a službě druhým.

„ Alexie byla intuitivní – Fourier byl typ praktický, Alexie vzplanula – Fourier vážil a počítal, Alexie s dětinskou důvěrou – Fourier se blížil k Bohu. “⁸

⁴ Srov. TIHONIOVÁ, M.C. *Peter Fourier*. Bratislava: LÚČ, 1999, s.25.

⁵ Společnost svaté Uršuly (Voršily) založila roku 1553 Angela Merici v Brescii. Členky se ujímaly chudých dívek a staraly se o jejich výchovu.

⁶ Srov. TIHONIOVÁ, M.C. *Peter Fourier*, s. 26.

⁷ Srov. Tamtéž, s. 30.

⁸ *Matka Alexie le Clerc*, s. 10.

Ve stejném roce založil Fourier reformovanou větev Augustiniánů – Kanovníků srdce Ježíšova, vycházejících ze spirituality svatého Augustina. Fourier použil pro sestavení stanov některé z původních pramenů a doslovné formulace. Protože obě společenství vycházela z augustiniánské řehole, přemýšlel Fourier o spojení obou domů. Proto přivedl sestřím jako vizitátora kanovníka Kongregace našeho Spasitele. Čím více se reformovaní kanovníci přiklínili ke společné orientaci, tím více se obě instituce sblížovaly, a to do takové míry, že kanovníci začali vykonávat svoji službu v sesterských domech. Většina sester se k jeho myšlence přidala, ale v Nancy se vyskytla námitka. Biskupové se obávali, že to bude znamenat zasahování do jejich jurisdikce. Tak vznikl další spor, který musel Řím rozsoudit.⁹ Papež vyhlásil kongregaci za neexistující, kláštery za nelegitimní a sliby, které sestry složily, za neplatné. Do jednání se pustil Nicolas Guinet, kanovník našeho Spasitele. Zdálo se, že celá situace bude neřešitelná, ale Guinet nakonec vybojoval překvapivé vítězství. Papežovi a jeho kardinálům odevzdal memorandum se žádostí sester, které mezi početnými řády s řeholí sv. Augustina nechtěly být pannami ani mniškami, ale právě Kanovnicemi sv. Augustina. Chtěly tak patřit ke kanovníckému řádu, který spojoval život komunity a misie v jedno. Papež Urban VIII. se nakonec nechal přesvědčit a dekret podepsal. Souhlasil se vznikem instituce a škol. Dovolil sestřím skládat i čtvrtý slib, kterým se zavazovaly vzdělávat mládež. Uznal je za Kanovnice sv. Augustina, patřící ke kanovníkům téhož jména. Dne 8. srpna 1628 vydal bulu, ve které věnoval důraz na bezplatné vyučování a přijímání do svých škol všech děvčat bez rozdílu.¹⁰ V roce 1640, kdy svatý Petr Fourier zemřel, měla kongregace Chudých školských sester de Notre Dame ve Francii již 50 působišť. Po francouzské revoluci roku 1789 byly sestry rozptýleny, ale síla a velikost myšlenky se šířila dál.¹¹

⁹ Srov. TIHONIOVÁ, M.C. *Peter Fourier*, s.50.

¹⁰ Srov. Tamtéž, s. 55.

¹¹ Srov. Kronika Sto let kongregace. s.18.

1.2 Život a působení pátera Gabriela Schneidera a vznik kongregace v Čechách

Vznik kongregace Chudých školských sester de Notre Dame v Čechách podobně jako v jiných zemích způsobily myšlenky osvícenství, úpadek mravů, náboženská lhostejnost a nevědomost. V této době se práce s mládeží ujal prostý venkovský kaplan Gabriel Schneider. Narodil se v Křemži 20. března 1812. S nadšením a vytrvalostí pracoval ve své službě pro dobro farníků. Po delších úvahách se rozhodl povolat do Čech řád, jehož členky by vychovávaly a vyučovaly mládež – zvláště dívky.¹² Poměry v této době byly velmi nepříznivé. Gabriel Schneider, podobně jako Petr Fourier, byl přesvědčen, že důkladný způsob vyučování a křesťanská výchova je velice důležitá pro stav celé společnosti.

Dvanáctého srpna 1842 přesídlil jako kaplan do městečka Hyršov, který se stal místem vzniku kongregace Chudých školských sester de Notre Dame. Na rozdíl od předchozích působišť tato obec byla německá. Schneider byl velmi oblíbeným knězem, neboť se věnoval zdejším lidem a dívkám. Pro ty zde založil spolek dívek a panen.

Gabriel Schneider se rozhodl založit dívčí výchovný ústav pod vedením řeholních sester. Sám nevlastnil žádné prostředky. Jeho snažení podpořil místní rodák a jeho dvě sestry, které přislíbily finanční podporu. S prosbou o pomoc se vypravil do Štýrského Hradce ke Školským sestrám sv. Františka. V prosinci 1846 vypravil dvě kandidátky – Marketu Grallovou a Barboru Seidlovou. Měly zde získat potřebné vzdělání a vrátit se v doprovodu dvou starších sester, učitelek, aby zde vedly školu pro dívky.¹³ Koncem roku byly vyslány do Hradce další dvě kandidátky a první dvě oblékly řeholní roucho. Jeho plány překazila revoluce roku 1848. Schneider byl bez peněz a povolení dívčí školy se stále odkládalo. Generální představená Školských sester sv. Františka radila počkat, on však roku

¹² Srov. Kronika Sto let kongregace. s. 20.

¹³ Srov. Tamtéž, s.7.

1848 otevřel částečně otevřenou budovu školy a učitelský sbor tvořily tři dívky z původní družiny a nově Anna Witmanová a Františka Mayrová.

S prosbou se obrátil o pomoc na generální představenou s. M. Terezii Gerhandinger z kongregace Chudých školských sester de Notre Dame do Mnichova, která mu ji přislíbila. Brzy cestovaly první kandidátky z Hyršova do mateřince v Mnichově, aby se tam připravovaly na řeholní život.¹⁴ Roku 1851 převzala generální představená kongregace Chudých školských sester de Notre Dame klášter v Hyršově provizorně jako filiálku a obsadila ji třemi sestrami. Vzhledem k tomu, že vyjednávání převzetí filiálky v Hyršově bylo velice zdouhavé, doporučil mnichovský arcibiskup Karl Gustav Reisach založit v Čechách vlastní mateřinec. Biskup českobudějovický Jan Valerián Jirsík se rozhodl zřídit domácí kongregaci školských sester, nezávislou na mnichovském mateřinci.¹⁵ Došlo totiž k neshodám mezi mnichovským mateřincem a hyršovskou filiálkou. Probíhaly boje o schválení stanov podle bavorské kongregace. V Mnichově nebyl dostatek sester, obláčku a sliby neměly povoleny a stále hrozilo nebezpečí odvolání řeholnic z Hyršova. Gabriel Schneider předložil arcibiskupovi plán na založení vlastního mateřince v Hyršově a s jeho souhlasem odvezl domů své čtyři čekatelky. V červnu 1853 přišlo z Říma povolení k obláčke. Tím byl přerušen veškerý styk s Mnichovem.

Kandidátky se vrátily zpět do Hyršova. Dne **15. srpna 1853** byla v Hyršově první obláčka a dívky přijaly řeholní oděv. Tento den je dnem vzniku kongregace Chudých školských sester de Notre Dame v Čechách. Přes určité rysy, které vtiskly kongregaci bavorské školské sestry, navazuje česká větev na odkaz kongregace vzniklé v roce 1597 v Lotrinsku. Kongregace Chudých školských sester de Notre Dame získala brzy dobrou pověst, proto přicházelo do Hyršova mnoho chovanek i kandidátek.¹⁶ Když Gabriel Schneider založil kongregaci, staral se také o to, aby bylo zabezpečeno její trvání. Roku 1855 koupil starý minoritský klášter v Horažďovicích, který se stal na dlouhá léta mateřincem

¹⁴ Srov. BERAN, J. *Gabriel Schneider*. Horažďovice, s. 55.

¹⁵ Tamtéž, s.60.

¹⁶ Srov. Kronika Sto let kongregace, s. 23.

kongregace. Upravil jej a postupně se sem přestěhovaly z Hyršova některé chovanky i sestry. V Horažďovicích otevřel penzionát a obecnou školu s německým jazykem. Později byla obecná škola nahrazena městskou školou. V penzionátu bydlely chovanky, které navštěvovaly buď klášterní školu nebo se soukromě učily hudbě, cizím jazykům nebo ženským ručním pracím apod. Po 1. světové válce roku 1920 byla německá škola změněna v Českou měšťanskou školu čtyřtřídní s právem veřejnosti. Při všech hmotných starostech, které se v počátcích vyskytovaly, nezapomínal Gabriel Schneider na náležité vzdělání učitelek, zvláště českých. Na jeho podnět bylo zřízeno první zařízení pro vzdělávání českých učitelek v ústavu Chudých školských sester de Notre Dame u sv. Anny v Praze.¹⁷

Tentokrát za podpory císařské rodiny byl zakoupen hostinec Apollo v Ječné ulici v Praze, kde na podzim roku 1863 otevřely sestry čtyřtřídní českou školu pro dívky, která již v červnu následujícího roku dostala právo veřejnosti. Čtrnáctého února zemřel zakladatel kongregace Chudých školských sester de Notre Dame v Čechách.

V roce 1910 odjely sestry do Ameriky a v roce 1918 nastoupily do škol na Slovensku. Po vystěhování německých sester z našeho pohraničí do Bavorska v roce 1945, založily provincii v Aurbachu, která zůstala věrná českému mateřinci až doposud a patří pod českou generální představenou. Ke konci života kněze Gabriela měla kongregace v 16 domech 93 členek. Byly to:

Hyršov – 1849 – penzionát, dvoutřídní obecná škola

Horažďovice – 1854 – mateřinec kongregace

Příbram – 1855 – opatrovna

Mnichov u Mariánských Lázní – 1856

Praha, Na hrádku – 1857 – opatrovna

Bystřice u Klatov – penzionát a dvoutřídní obecná škola

Žleby – 1856 – opatrovna

Hradec Králové – 1858 – penzionát a obecná škola dívčí

¹⁷ Srov. BERAN, J. *Gabriel Schneider*, s. 140.

Karlovy Vary – 1860 – opatrovna
Heřmanův Městec – 1860 – studijní konvikt
Liberec – 1860 – opatrovna
Nový Bydžov – 1860 – obecná škola dívčí
Hradec Králové – studijní konvikt
Praha, u sv. Anny – 1863 – česká dívčí hlavní škola čtyřtřídní, penzionát
– 1866 – učitelský dvouletý kurz
Kladno – 1863 – obecná škola dívčí
Krumlov – 1864 – dvoutřídní obecná škola¹⁸

1.3 Léta protektorátu a poválečný vývoj

Hned po záboru v říjnu 1938 dostaly sestry ve Slavonicích na Moravě výpověď z opatrovny. Bylo to velmi nečekané. V Českém Krumlově zavřely 14. listopadu klášterní dívčí školu, která byla již dávno trnem v oku zdejšími lidmi. Rozpuštěním katolických spolků v Sudetech dostaly sestry výpověď z domova ve Vratislavicích nad Nisou, ze sirotčince v Hodkovicích a z opatrovny v Lokti a Starého Habendorfu. Dne 1. dubna musely opustit sirotčinec sester v Ostrově u Karlových Varů. Zároveň kongregace přišla o všechny měšťanské školy: obecnou a měšťanskou školu v Bystřici pod Úhlavou, a v Mnichově u Mariánských Lázní, obecnou školu v Hyršově u Všerub, rodinné školy v Bystřici. Se školami zanikly i všechny penzionáty. Výchovu mládeže převzal NSV. Příkazem říšského protektora byl roku 1939 zrušen učitelský ústav v Praze a o rok později potkal stejný osud i učitelský ústav v Českých Budějovicích. Do konce října byly zrušeny všechny kongregační soukromé školy s právem veřejnosti. Sestry nastoupily jako katechetky do veřejných škol, některé byly zaměstnány v sirotčincích. V této době rovněž nebylo možno přijímat dívky německého původu. Nerespektování zákazu vedlo k zatčení a uvěznění tří představených.

¹⁸ Srov. Kronika Sto let kongregace, s. 39.

Jako první byla zatčena M. Ernestine Hufnagl, představená kláštera v Bystřici na Úhlavou. Sestry byly po vyšetřovací vazbě v únoru deportovány do koncentračního tábora v Ravensbrücku. Krátce po příjezdu zemřela na selhání srdce M. Epiphanie Pritzl. Generální představená byla vyslýchána na Pankráci a následně poslána do Terezína, kde se setkala se sestrou M. Ernestinou. Spolu s nimi zde bylo, jak kronika uvádí, dalších 17 řeholnic z jiných kongregací a řádů. Třetí sestrou, která zde zemřela, byla M. Zuzana Nováková, která byla odsouzena za zpronevěru cizího majetku. Tato zpronevěra se týkala 20 kg mouky, kterou poslala ze zrušeného sirotčince provinčního kláštera, kde chyběly potravinové lístky. Byla zatčena, vyslýchána a odsouzena na čtyři roky těžkého žaláře. Sestra Zuzana se proti rozsudku odvolala a nakonec byla zproštěna viny. Svobody se nedočkala, neboť byla předána gestapu, protože soukromě vyučovala náboženství. Nepomohla ani prosebná žádost provinciální představené o její propuštění. V prosinci 1944 byla poslána do Ravensbrücku, kde 31. prosince 1944 zemřela na tyfus.¹⁹

1.4 Životní cesta M. Fabioly Dítkové

M. Fabiola Dítková se narodila v Krasetíně u Křemže. Jako třináctiletou ji přivedl její otec r. 1898 do penzionátu Chudých školských sester de Notre Dame v Horažďovicích, kde vychodila třídu německé školy a r. 1900 byla dána do přípravky u sv. Josefa v Českých Budějovicích. Po přijetí do aspirantátu byla v srpnu r. 1901 přijata do učitelského ústavu sv. Anny v Praze. Po maturitě přijala řeholní roucho a jméno M. Fabiola. První rok svého noviciátu se věnovala vzdělávání v mateřinci a druhý rok vyučovala u sv. Anny v Praze. Od února 1908 do září 1921 působila na kladenských školách. Potom začala učit v Hradci Králové, kde onemocněla a v roce 1927 přešla na Slovensko do Trenčína jako místní představená. Po třech letech byla zvolena představenou českobudějovické kongregace a roku 1936 se stala generální představenou celé kongregace. Nadešly doby, kdy byla terčem nacistické krutovlády. Byla několikrát bezdůvodně

¹⁹ Srov. Kronika Sto let kongregace, s. 97-102.

vyslýchána na gestapu a potom převezena k výslechu na Pankrác do Prahy. z nacistické vazby putovala 9. února 1944 do Terezína. Zde byla až do 20. dubna a potom byla odeslána přes Lipsko do Ravensbrücku. Když Německo kapitulovalo, dostala se z koncentračního tábora a po měsíčním „putování“ ji 21. června 1945 přivítaly sestry v mateřinci. V kronice je popsána jako přímá, spravedlivá žena, „v které se snoubila dětská prostota a hluboká moudrost“.²⁰

²⁰ Kronika Sto let kongregace, s. 102.

2 Kongregace v době totality od roku 1948 do doby tzv. „centralizace“

2.1 Počátky perzekuce řeholníků ze strany totalitního státu

Téma ženských řeholí v totalitním období můžeme nejlépe popsat jako vztah státu a mocenských složek na jedné straně a řeholnic na straně druhé. Totalitní pojetí moci spojené s perzekucí nebylo pro členky ženských řeholních institucí žádnou novinkou. Bez výjimky byly v období II. světové války postiženy nacistickým režimem. Např. na území tzv. Sudet byly již v březnu 1939 zestátněny církevní školy (včetně řádových) všech stupňů i další školská zařízení a dále byla činnost řeholních řádů a kongregací ještě omezována. Zcela nepostradatelnými se pro Říši staly sestry ve zdravotnictví – nemocnice, rezervní nemocnice, sanatoria apod. Z tohoto důvodu řada školsky zaměřených kongregací dříve či později, se souhlasem Sv. stolce, rozšiřovala své poslání o zdravotnickou sféru. Již tehdy také došlo pod rozličnými záminkami k četnému omezování v přijímání dorostu.²¹

Po II. světové válce stála římskokatolická církev na prahu nové epochy. Poválečné účtování s nepřáteli státu – kolaboranty s nacistickým režimem – vyznělo pro církev zpočátku příznivě, u kněží německé národnosti se v drtivé většině neobjevily případy sympatizantů s nacistickým režimem. Život církve a jejích složek byl v prvních poválečných letech v zásadě svobodný, ale již tehdy se ve vztahu mezi církví a československým státem objevily určité problémy. k hlavnímu střetu mezi státem a církví v tomto období došlo v oblasti hospodářské. Modus vivendi²², jeden z hlavních opěrných bodů majetkově-právních vztahů Československa a Svatého stolce ve Vatikánu, byl postupně

²¹ Např. Školské sestry sv. Františka. Srov. VLČEK, V. *Ženské řehole za komunismu*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2005, s. 21.

²² Modus vivendi je v mezinárodním právu dohoda mezi dvěma státními subjekty, která má být stvrzena mezinárodní smlouvou. V českých dějinách je příkladem Modu vivendi úmluva mezi československou vládou a Sv. stolicí z ledna 1928.

likvidován. Ve třech etapách došlo k rozsáhlé konfiskaci církevního majetku bývalých německých správců. Postiženo bylo zejména pohraničí, které navíc bylo ochuzeno odchodem německých kněží a **řeholních sester**²³ a trpělo nedostatkem českého duchovenstva. Celková ekonomická struktura, sociální a pedagogická funkce církví ovšem byla narušena již válečnou perzekucí církevních hodnostářů, řádových kněží i řeholníků. Vztah státu a církve byl rovněž narušen v oblasti školských pravomocí.²⁴ Nová vláda razila heslo „*kdo nejde s námi, jde proti nám*.“ Komunisté chtěli již od začátku vytvořit církev podléhající státu s řadou s loajálních kněží ochotných spolupracovat s novým režimem a postupnou likvidací církve. Na počátku tedy byla nová opatření týkající se zesíleného tlaku na katolickou církev tzv. **Katolická akce**. Jejím smyslem bylo přenést boj o církve do církve samotné. Cílem komunistů bylo vytvořit v římskokatolické církvi laická hnutí, síť loajálních duchovních a vyvinout tlak na samotné věřící, kteří by v konečném důsledku mohli izolovat církevní hierarchii. Komunisté tak mohli dosáhnout konečného rozpadu církevní struktury zevnitř.²⁵ Jak informuje Komunistická strana Československa ve svém dopise krajskému tajemníkovi:

„ Vážení soudruzi, znovu vám chci připomenout, že organizování katolické akce je politicky nejvýše významnou akcí, které je třeba, abyste Vy sami věnovali největší pozornost a mobilizovali všechny síly ke splnění námi ukládaných úkolů. v této akci platí zásady, že nyní jsme se pustili do boje s Vatikánem, je třeba jednat ráz na ráz a nepopřát našim nepřátelům času, aby se vzpamatovali.

K našim dřívějším pokynům dáváme ještě tyto významné úkoly:

- 1. Ve všech obcích, kde odmítl podepsat katolický kněz prohlášení katolické akce, okamžitě necht' je organizována akce podpisová všech věřících. Na listině adresované místnímu faráři, nebo jinému místnímu knězi. (...) Je potřeba docílit, aby farář prohlášení katolické akce podepsal.*

Necht' předsedové KNV (...) vyzvou nejvyšší hodnostáře a svým vlivem působí, aby prohlášení podepsali.

²³ Biskupský archiv České Budějovice. Zpráva o vystěhování sester s německou příslušností.

Složka kongregace Chudých školských sester de Notre Dame.

²⁴ Srov. KAPLAN, K. *Stát a církve v Československu 1948-1953*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 1993, s.11-19.

²⁵ Srov. Tamtéž.

2. *Jsem také pro to, aby kněžím, kteří podepsali prohlášení, byla příznivě upravena otázka půdy. Těmto kněžím nechť není půda odebírána (...) Tam, kde byla půda dána do užívání rolníkům, je přirozeně lépe věci neměnit.*²⁶

Katolická akce vznikla v polovině roku 1949. Její základnu v první řadě tvořili komunisté, členové akčních výborů NF, jejichž prvořadým úkolem bylo připravit členskou základnu na celostátní, krajské a okresní úrovni. Reakce episkopátu na sebe nedala dlouho čekat: 15. června 1949 prohlásila biskupská konference vystoupení KA za schizmatické hnutí, účast a spolupráce měla být stíhána církevními tresty a suspendováním.²⁷ Svě stanovisko k církevní nezákonnosti KA zveřejnili nejvyšší představitelé římskokatolické církve v pastýřském listě. Přes přísný zákaz čtení tohoto listu přinesl zásah episkopátu své ovoce.

Dne 22. 6. byl všem předsedům ONV rozeslán tajný oběžník²⁸, jehož obsahem byla projednávána tajná schůze téhož dne. Dodatek k tomuto oběžníku sděluje: „*Při jednání s příslušníky čs. lidové o zapojení se do KA bylo nutno zdolávat značné potíže a vyvinout co největší přesvědčování. Ještě těžší pozice byla při získávání předsedy a členů výboru KA jsou určité nedostatky po stránce naprosté oddanosti a zanícenosti ke KA, které však získáváním jiných lidí, schopnějších nebylo možno odstranit.*“²⁹ Vlna odvolávání podpisů, veřejného se distancování od účasti na KA, odmítání KA znamenala postupný zánik Katolické akce. Do konce roku 1949 se její struktura definitivně rozpadla.³⁰ V celkovém posudku je patrné, že věřící se k celé věci stavěli odmítavě, až pod vlnou zastrašování přijali funkci v KA nebo podepsali.

²⁶ SOA Hradec Králové, fond JNV kart. 15, inv č. 68.

²⁷ Srov. RADOUCHOVÁ, J. *Československý stát a katolická církev po únoru 1948*. Revue dějin socialismu, č.1, 1969 s. 50.

²⁸ Srov. SOA Hradec Králové, fond JNV kart. 15, inv č. 68. Oběžník „*My čeští a slovenští katolíci prohlašujeme*“

²⁹ SOA Hradec Králové, fond JNV kart. 15, inv č. 68, Celkový posudek k prohlášení o průběhu KA v Hradci Králové

³⁰ Srov. KAPLAN, K. *Stát a církev*, s. 86.

Katolická akce svou úlohu z větší části přes veškerá očekávání nesplnila, nepodařilo se zásadním způsobem vytvořit rozkol v církevní hierarchii. církevních představených a nebyla tak vytvořena možnost vzniku „národní“ církve bez vazeb na Vatikán.

Hlavním cílem mocenských a bezpečnostních složek státu – StB a SNB byla snaha o průnik do církevních kruhů, který by měl rozložit diecézní duchovenstvo zevnitř. Výsledkem jejich činnosti byly nejen tzv. mírová hnutí a Katolická akce, ale i politické procesy, trestní řízení podle zákona č. 231/48, stíhání reakčních duchovních a internace ordinářů.³¹ V letech 1949 - 1956 se situace v katolické církvi od základu změnila. Vlivem církevních zákonů, perzekučních zásahů, administrativních kroků sítě církevních tajemníků a církevních oddělení národních výborů se katolické duchovenstvo dostalo převážně pod značnou kontrolu státního aparátu. Ke zvlášť ostrým zásahům patřila likvidace mužských řádů a internace ženských řeholí v roce 1950. Tím odpadla dříve velmi intenzivní činnost mužských řádů, jež organizovaly na vesnicích misie, odpadly exercicie, náboženská školení pro duchovní i laiky pořádané některými řády a biskupy. Příprava k likvidaci mužských klášterů začala již na podzim 1949, útvar StB dostal z nadřízených míst pokyn shromažďovat kompromitující materiály o významných řeholnicích. Přišel i příkaz vybrat nejreakčnější církevní představitele. Pravděpodobně první obětí byl číhošťský farář Josef Toufar.³² Po zatčení byl Toufar převezen do věznice ve Valdicích, kde ho skupina vyšetřovatelů, vedená podporučíkem Ladislavem Máchou, vyslýchala. Dnem i nocí vymáhali na Toufarovi doznání, že zinscenoval Číhošťský zázrak. Toufar tak neučinil a na následky svých zranění zemřel. Příčiny Toufarovy smrti začala inspekce ministerstva vnitra vyšetřovat až v roce 1951. Dne 27. února 1950, tedy dva dny po Toufarově smrti, rozhodla církevní komise ÚV KSČ o tom, že už není možné uspořádat proces přímo s Toufarem. Využila Číhošťský zázrak

³¹ CUHRA, J.: *KSČ, stát a římskokatolická církev (1948-1989)*. Soudobé dějiny, 2001 (roč. 8), č. 2-3, s. 271-274; KAPLAN, K. *Stát a církev*, s. 71-72.

³² Josef Toufar se narodil 14. července 1902 u Jihlavy a jeho prvním farářským místem se stala Zahrádka u Ledče nad Sázavou. Již v roce 1948 se znelíbil funkcionářům OAV-NV v Ledči nad Sázavou, kteří naléhali na Královéhradeckého biskupa Mořice Píchu, aby ho přeložil na jiné působiště. Pícha podlehl politickému nátlaku a Toufar byl přeložen do Číhoště.

v procesu s opaty Tajovským a Machalkou. Oba byli odsouzeni k několikaletému vězení. O nutnosti omezit vliv řeholí na veřejnosti byli komunisté přesvědčeni od chvíle, kdy se chopili moci.³³

2.2 Akce K

V polovině dubna 1950 zahájily bezpečnostní orgány SÚC tzv. **akci K** (klášter), neboli soustředění mužských klášterů do devíti centralizačních klášterů. Vykonavatelé církevní politiky zvýšili svůj zájem o řády už v lednu 1949.³⁴ V noci ze 13. na 14. dubna byla akce K provedena. Proběhla zároveň v Čechách i na Slovensku. Kolem půlnoci přijely ke klášteru ozbrojené jednotky SNB, Vnitřní stráž a Lidové milice. V tichosti obklíčily klášterní objekt a blok přilehlých domů ke klášteru. Prudkým zvoněním a boucháním na vrata vzbudily nic netušící řeholníky. Desítky ozbrojenců přinutily řeholníky rychle se obléct a shromáždit se v chodbě nebo v jídelně. Velitel jim oznámil, že řeholní dům byl zestátněn. S sebou si mohli vzít jen nejn nutnější věci, kolony aut vyrazily před svítáním do soustředěvacích táborů, jako byl Broumov, Želiv, Osek, Báč, Podolinec a další po celé republice. Likvidace řádů měla ekonomickou a kulturní stránku. Felinger ji nazval největším majetkovým přesunem od obsazení pohraničí a znárodnění průmyslu a půdy. Mužské řády vlastnily 429 domů. Kromě nich úřady zabraly několik desítek milionů korun na vkladních knížkách. Jen v českých zemích bylo v kláštorech 1 800 000 knih. Národní galerie dostala 629 obrazů a 247 plastik, Umělecko-průmyslové muzeum na 1 100 uměleckých předmětů. Výčet předmětů není zdaleka úplný. Např. v závěrečné zprávě o akci K Felinger kritizoval drastický způsob ničení kulturních památek orgány ministerstva vnitra, obrany a spravedlnosti.³⁵

Vlivem komunistického režimu se církevní politika zásadně změnila. Světské duchovenstvo se dostalo pod přímý dohled státních institucí a státní moc

³³ Srov. VAŠKO, V. *Neumlčená II*. Praha, 1990, s. 124-125; VAŠKO, V. *Dům na skále*. Kostelní Vydří 2007, s. 26.

³⁴ Srov. VAŠKO, V. *Dům na skále*, s. 37.

³⁵ SÚC Praha, fond SÚC, kart. 87, inv.č.110, složka Řády II., Zpráva o likvidaci mužských klášterů

byla posílána nejrůznějšími proticírkevními opatřeními. Stát soustavně pracoval na potlačování svobody řeholí. Ohromný církevní majetek přitahoval pozornost komunistických hodnostářů až do té míry, že KSČ rozhodla o likvidaci klášterů a internaci jejich osazenstva. Poté, co byly domy všech mužských řeholí ve třech etapách obsazeny bezpečnostními složkami, museli všichni členové řeholí opustit řády. V roce 1948 se na území Československa nacházelo 2 856 řádových bratří.³⁶ Podle přehledu o ženských řeholích, který nechal SÚC vypracovat v polovině roku 1950, se v českých zemích v tomto období nacházelo 34 různých ženských řádů, obývajících 517 objektů, v nichž žilo 7 725 řeholnic. Na Slovensku to bylo 24 ženských řádů ve 261 objektech, v nichž žilo 3 536 řeholnic. Těsně před zahájením akce VŽK se na území Československa nacházelo celkem 11 261 řeholnic v 778 objektech. Objekty ženských řeholí a kongregací ovšem nebyly jen typickými kláštery, ale sloužily jako charitní ústavy, obytné domy, apod. Spolu s řeholnicemi v nich žili i přestárlí občané, sirotci, zdravotně postižení, zdravá mládež, apod., o které se řeholnice staraly. Z celkového počtu 11 261 řeholnic bylo zaměstnáno v charitních ústavech a nemocnicích asi 6 500 řeholnic, ostatní žily jednak v tzv. mateřincích, v ošetřovatelských stanicích, domovech pro mládež, apod.³⁷

Podnět k soustředění řeholnic do internačních táborů vyšel od ministra Čepičky. Církevní šestka návrh projednala dne 3. března 1950 a jeho konečnou podobu schválilo ÚV KSČM dne 17. dubna 1950. Předsednictvo ÚV KSČM předložilo podrobný plán dne 28. srpna, když už **akce VŽK** (vyklizení ženských klášterů) probíhala. 616 sester bylo vystěhováno z církevních objektů, které ministerstvo obrany požadovalo pro své účely. Tři dny před tímto výnosem informoval Rudolf Slánský krajské výbory KSČ o reorganizaci ženských řádů a ukládal jim, aby se podílely na akci. Celková bilance soustředování řeholnic, ukončená v listopadu 1950, je následující: v I. etapě (tzn. 26. 7. - 15. 8.) bylo v součinnosti s armádou přemístěno 289 řádových sester z deseti budov. v II.

³⁶ Srov. VLČEK, V. *Perzekuce mužských řeholí 1948-1950*. Stát a církev v roce 1950, sv. 4, Praha 2000, s. 50.

³⁷ Srov. SÚA, f. SÚC, k. 82, inv.č. 108. Zpráva SÚC O soustředování ženských klášterů z 31.3.1952, adres. předsednictvu vlády., KAPLAN, K. *Stát a církev*, s.11-19.

etapě (28. 8. – 28. 9.) bylo 4 073 řeholnic svezeno z 339 objektů do 33 středisek. v další etapě pak bylo z těchto středisek 2 000 řeholnic převedeno do průmyslu. Uvolněné budovy dostala armáda a jiné státní instituce.³⁸

Z internace byly vyloučeny řeholnice ve starobincích a nemocnicích, protože nebyl k dispozici laický personál. Chybí údaje, v kolika státních dobročinných ústavech řeholní sestry působily. ČKCH evidovala začátkem roku 1949 83 dětských domovů, 84 dětských útulků a opatroven, 28 ústavů pro tělesně a duševně vadné, ústavy pro hluchoněmé a slepé, 94 domovů pro nemocné a práce neschopné, 14 nemocnic a ústavů se zdravotnickým charakterem, 13 rekreačních středisek, 59 studentských internátů a 14 ústavů pro dorost. Celkem na 370 zařízení s celkovou kapacitou asi 15 000 lůžek.³⁹ Realizace plánů internace řeholnic prováděla ČKCH v součinnosti s armádou. Spolu s kongregací Chudých školských sester de Notre Dame musely své kláštery opustit i další řády, např. Milosrdné sestry svatého kříže, Anglické panny, Klarisky, Alžbětinky, Sestry nejsvětější svátosti, Cyrilometodějky a další. Postup vůči mužským a ženským řeholím se zásadně lišil.⁴⁰

Většina sester kongregace Chudých školských sester de Notre Dame se internace dotkla v I. etapě. V akci K ztratily celkem 7 domů a vystěhováno bylo 224 sester. V červenci 1950 zahájil SÚC internaci, která byla rozdělena do několika etap. Jako první byly vyklizeny objekty, které měly sloužit ministerstvu národní obrany. Bylo vystěhováno 470 řeholnic ze 17 objektů. K hlavní vlně internace však došlo v září roku 1950. Podle přijatého plánu mělo být soustředěna většina ženských klášterů do co nejmenšího počtu objektů.⁴¹

„Byly vybrány objekty mimo katolické kraje, velká města a sídla ordinářů. Aby byly všechny řeholnice zaměstnány důležitou prací a bylo účelně využito klášterních budov a bylo zabráněno rozvratné činnosti některých řeholnic,

³⁸ Srov. Tamtéž, s. 121.

³⁹ Srov. VAŠKO, V. *Neumlčená II.* s. 190.

⁴⁰ Srov. FOJTÍKOVÁ, K. *Centralizace řádových sester kongregace Chudých školských sester de Notre Dame v letech 1950-1953.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003, s. 33.

⁴¹ VLČEK, V. *Ženské řehole za komunismu 1948-1953,* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2005, s. 333.

přistupujeme k určité reorganizaci ženských řádů.“⁴² SÚC spolu s bezpečnostními orgány provedly soustředění řeholnic z mateřinců do několika soustředovacích středisek. Orgány moci nepostupovaly všude stejně. Někde se chovali příslušníci ministerstva vnitra brutálně, jinde vše proběhlo relativně v poklidu. Postupovat se mělo tak, že o stěhování kláštera měla být nejdříve informována generální, či provinciální představená každého řádu, která měla zajistit přestěhování klášterů určených k vyklizení. Ve všech případech dostaly sestry možnost vyhnout se internaci prohlášením, že se vrátí do civilního života. Většinou sestry odpovídaly stereotypně: „*Ne, kdybychom chtěly vystoupit z řádu, udělaly bychom to už dávno a nečekaly na vás.*“⁴³ O vystěhování řeholnic měly být uvědomeny i místní úřady, které měly stěhování správně zdůvodnit lidem. S větší propagační kampaní se nepočítalo. V rámci kraje mělo stěhování řídit církevní oddělení KNV, v rámci okresu církevní tajemník ONV. Předsedové jednotlivých národních výborů byli pověřeni poskytnutím pomoci v případě potřeby. Ještě před začátkem akce měli být důvěrně informováni vedoucí funkcionáři strany a lidové správy obcí kolem kláštera. Pro jednotlivá střediska byla ustanovena zmocněnkyně, která spravovala život v klášteře, podávala měsíční hlášení, povolovala cesty řeholnicím mimo obec a organizovala stěhování a průběh celé akce. Uvolněné a soustředovací kláštery měly zůstat formálně vlastnictvím příslušných řádů. Byl zřízen náboženský fond, který dostal za úkol zřídit účty jednotlivých ženských řádů, na které pak chodily nájemy ze zabraných klášterů.⁴⁴

Návrh se také zabýval finanční stránkou celé akce. Odhady počítaly s vystěhováním 4 000 řeholnic ze 450 objektů.

Předpokládané náklady činily 80 620.000 Kčs:

-náklad na 1 cestu	7 960 Kčs
-přemístění zdravých řádových sester autobusy.....	800.000 Kčs
-přemístění přestárlých řeholnic sanitními vozy.....	600.000 Kčs
-veškerá správní režie.....	1 000.000 Kčs

⁴² SÚC Praha, fond SÚC, kart.82, inv.č.108

⁴³ Srov. Srov. FOJTÍKOVÁ, K. *Centralizace řádových sester kongregace Chudých školských sester de Notre Dame v letech 1950-1953*, s. 35.

⁴⁴ Srov. VAŠKO V., *Neumlčená II.*, s.191-192.

Investiční náklady:

-60 soustředovacích klášterů.....42 620.000 Kčs⁴⁵

S výsledkem akce VŽK mohly být všechny příslušné úřady spokojeny. Plán centralizace řeholnic byl rámcově splněn, aniž by došlo k nějakým výraznějším veřejným provokacím. Předmětem kritiky, zejména stran předsedů KNV, se staly nepřesnosti v místech určení stěhování řeholnic, vedoucí ke stěhování řeholnic na již přeplněná místa, špatná koordinace atd. Celá akce svým rozsahem výrazně přesahovala znalosti a dosavadní zkušenosti pracovníků SÚC.⁴⁶ Do konce roku 1950 byly soustředovací kláštery předány ČKCH. Během roku 1951 byla pozornost státních orgánů soustředěna na mladší řeholnice z klášterů. Došlo k třídění sester podle věku do různých pracovních oborů.⁴⁷ Mladé sestry do čtyřiceti let byly přemístěny do závodních továren lehkého průmyslu, řeholnice ve věku od čtyřiceti do šedesáti let byly určeny a následně i přemístěny do závodních internátů ve třech střediscích: v Broumově, Javorníku a Albrechticích, kde byly zaměstnány v podomáckém průmyslu, tzn., že se staraly o klášterní budovy a okolí. Řeholnice nad 60 let byly soustředěny do pěti ústavů ČKCH. Sestrám bylo následným opatřením zabráněno přijímat řeholní dorost a zvýšena politická agitace.⁴⁸

V roce 1953 byl vypracován plán na rozpuštění ženských řeholí a kongregací nazvaný **akce B**. Cílem akce B byla výměna řeholnic v nemocničních i charitních ústavech za laický personál, odchod řeholnic do občanského života nebo převedení do civilní výroby. Zahájení realizace této akce bylo naplánováno na 1. července, kdy měly být řeholnice vyzvány k přechodu do civilního života. Výjimku měly mít staré sestry, mohly by dožít někde v ústraní. Odpor by znamenal internaci, popřípadě soud a vězení. Rozsáhlá příprava, jejímž

⁴⁵ SÚC Praha, fond SÚC, kart. 82, inv. č. 10.

⁴⁶ Při akci došlo k určitým zmatkům vycházejících z nekvalifikovanosti a neznalosti pracovníků SÚC. Rozhodující pro tuto funkci byly více než znalosti kádrový posudek.

⁴⁷ Z celkového počtu 2338 soustředěných řeholnic na počátku roku 1951 bylo v Bílé Vodě internováno 187, v Javorníku 122, ve Vidnavě 138 a Zlatých Horách 41 sester. Blíže SÚA, f. SÚC, k. 82, inv. č. 108. Zpráva SÚC o politické a kádrovací činnosti zmocněnkyně

⁴⁸ Srov. BRACHTLOVÁ, M. *Římskokatolická církev na Jesenicku ve letech 1945-1956*. Magisterská diplomová práce. Rkp. SU Opava 2002, s.70.

úkolem bylo vytvořit pracovní skupinu pro každou komunitu, připravit argumentační materiál a v naléhavých případech asistence SNB. Akce B byla nakonec několik dnů před zahájením odvolána. Důležitou roli v tomto rozhodnutí nejvyšších orgánů sehrály jak revolty v Německu a Maďarsku, tak i nová měnová reforma. Největší překážkou by bylo odstranění řeholnic z nemocnic a ošetrovatelských ústavů, za něž nebylo náhrady.⁴⁹

⁴⁹ VLČEK, V. *Ženské řehole za komunismu 1948-1953*, s.32., KAPLAN, K. *Stát a církev*, s.151.

3 Průběh centralizace řeholnic z kongregace Chudých školských sester de Notre Dame

3.1 První etapa stěhování

3.1.1 Horažďovice

Celý pouňorový vývoj napjatě sledovalo generální vedení kongregace, které sídlilo v Horažďovicích. Od října 1949, kdy parlament schválil nové církevní zákony. Začátkem dubna oznámil předseda MNV Roubal v Horažďovicích představené kláštera, že příchod každé řádové sestry se musí předem hlásit s udáním místa a důvodu: „*Aby se nám to tu nerozrůstalo*“. Krátce nato proběhla první etapa „Akce K“.⁵⁰ Při popisu celé akce by bylo nejlepší začít vzpomínkami jedné z představených kongregace sestry Viktorie Havlátové. „*V roce 1945 jsme se vrátily do Horažďovic. Němečtí vojáci zabrali více než polovinu kláštera a generální představená byla poslána do koncentračního tábora. V roce 1945 byl kongregaci vrácen všechn majetek. Byla obnovena činnost kláštera, která byla za německé okupace pozastavena (zabaveny domy, mnoho sester bylo v koncentračních táborech). V Horažďovicích a Budějovicích byla obnovena činnost škol. V roce 1949 začala pozvolná persekuce a omezování. Já jsem působila v Jimramově a řídila jsem mateřskou školu. Ještě před zabráním škol v Českých Budějovicích přišli do našeho řeholního domu pracovníci z KNV a StB. Nařkli nás z neoprávněného provozování mateřské školy, která byla původně opatrovnou. (Mateřská škola byla na rozdíl od opatrovny součástí školského systému, tudíž podléhala školské správě, avšak program měly totožný). Již v roce 1949 jsme dostávaly pokyny od ústředí církevních škol. Po zákazu činnosti jsem se vydala do Olomouce na hlavní ústředí, kde jsem dostala tučný spis s vypracovanými manuály proti zabrání církevních škol. Když jsem se vrátila*

⁵⁰ Srov. FOJTÍKOVÁ, K. *Centralizace řádových sester Kongregace chudých školských sester de Notre Dame v letech 1950-1953*, s.41.

z Olomouce, vypukla vlna nepokojů proti zavření mateřské školy. Následovalo svolání schůze, kde se sešlo mnoho lidí i z okolních vesnic, ale my, jako sestry jsme nesměly být přítomny. Na schůzi chtělo KNV občanům vysvětlit, že jsou v právu a že za stávajících politických poměrů může fungovat pouze státní školka. Ještě před začátkem schůze jsem lidem půjčila výše zmíněné manuály, aby si je prostudovali a věděli, jak školku bránit. Vsadili jsme na výřečnost našeho pana kaplana. Celá schůze trvala 3 hodiny. Morálně jsme vyhráli, přesto nebylo možné školku dále provozovat. Školku navštěvovaly i děti z evangelických rodin. Další aktivitou, kterou sestry provozovaly, byl skauting. Na obci se mi dočasně podařilo skautský oddíl obhájit a ubránit nošení krojů. Nedlouho nato jsem však byla předvolána na četnickou stanici do Jimramova, kde mě vyslyšalo StB. Při výslechu mě obvinili ze státní podvratné činnosti. V roce 1948 byla KNV založena nová školka, která zdaleka nebyla tak oblíbená, jako ta naše. Protože nám byla zakázaná činnost s mládeží, přeorientovaly jsme se na zdravotnictví. Dodělala jsem si zdravotnický kurz v Ústí nad Labem.⁵¹ V mateřinci se o akci K dozvěděli v neděli 16. dubna, kdy přijela jedna sestra z Prahy a informovala vedení kongregace o průběhu stěhování řeholníků v Praze a o tom, co se stalo se sestrami, které vedly domácnost v Bohosudově, na gymnázium v Brně a ve Vranově.

Následující den musela generální představená jet na základě předvolání spolu s dalšími představenými ženských řeholí do Prahy na SÚC. Bylo to poprvé a bohužel ne naposled, co byla předvolána na tento úřad. Řeholnicím zde bylo zdůrazněno, „*aby byly věrné vlasti, tak jako jsou věrny Bohu a církvi a budou pracovat horlivě na poli křesťanské charity*“. Náměstek předsedy SÚC přijal toto prohlášení, nikdo z přítomných představených ovšem nechtěl potvrdit svou účast. Zprávy o centralizaci vyvolaly v mateřinci velké zneklidnění. Všechny řeholnice si připravily nejnnutnější zavazadla a prohlédly korespondenci. Předpokládaly, že

⁵¹ Vzpomínky sestry Viktorie Havlátové, soukromý archiv autorky.

to nebude dlouho trvat a stejný osud stihne i ženské řehole. Dne 28. 5. přivezla StB do mateřince dvě sestry, které vedly domácnost Eucharistiánům v Brně.⁵²

Členové SNB obklíčili budovu, několik jich vešlo dovnitř, oznámili představenému, že všichni musí opustit budovu, kterou stát zabírá a na cestu si s sebou smějí vzít trochu jídla a osobní věci. Pak prohlédli celou budovu, nejsou-li zde zbraně, prohlédli též kufříky a korespondenci jednotlivých řádových členů, usadili je do auta a odváželi je, aniž by řeholníci věděli kam.⁵³ Další filiálkou bylo arcibiskupské gymnázium. V noci ze 13. na 14. dubna vtrhla do budovy policie a odvezla jezuity do kláštera v Bohosudově, kde bylo jejich středisko. Sestry, které měly z kláštera odjet, nakonec směly zůstat a dočasně vypomáhat s prací.⁵⁴ Začátkem července přišla do kláštera dvojice důstojníků v doprovodu místního referenta ONV prohlédnout celou budovu. Podobné prohlídky proběhly i v dalších domech kongregace a nesly předzvěst dalších událostí.⁵⁵ Dne 17. července přijela představená z filiálky od sv. Anny z Prahy se zvláštním upozorněním, že se proti řeholnicím něco chystá. O tři dny později opravdu přišlo pozvání z Prahy na SÚC. Představené bylo sděleno, že stát potřebuje některé domy kongregace. Stěhovat se měly 26. července sestry z Horažďovic a 28. července ostatní kongregační domy.⁵⁶

V mateřinci bylo v té době osm sester, které měly skládat věčné sliby. Generální představená jim vylíčila situaci, do které se kongregace dostala, a vyzvala je k tomu, aby za těchto okolností znovu zvážily celou situaci a dala jim možnost vrátit se domů. Pro odchod se rozhodla pouze jedna, jež odešla na naléhání svých rodičů.⁵⁷

V pondělí odjela generální představená do Prahy na SÚC. Podařilo se jí odsunout začátek stěhování na srpen. Z objektů, které jí byly nabízeny vyloučila Bílou Vodu kvůli dezolátnímu stavu objektu. Nebyly zde záchody, pouze jakési ohrady, žádná kamna a okna byla vytlučena. Generální představená si vymohla

⁵² Srov. AKŠS Hradec Králové. Kronika r.1950, s.169, dále jen Kronika r. 1950

⁵³ Srov. Kronika r. 1950 s. 108.

⁵⁴ Srov. Tamtéž, s. 108.

⁵⁵ Srov. Tamtéž, s. 85.

⁵⁶ Srov. Tamtéž, s. 9.

⁵⁷ Srov. Tamtéž, s. 89.

slib, že se sestry nebudou stěhovat, aniž by předtím měla možnost daný objekt vidět. V mateřinci bylo balení v plném proudu. Stále nebylo jasné, kam se budou sestry stěhovat.⁵⁸

V sobotu 29. července přijel do mateřince náměstek předsedy Charity Josef Stárek se zmocněncem Galatíkem a společně odjely do Zlatých Hor. Do domu se mělo přestěhovat 130 sester, kapacitně se však do domu více než 40 sester nevešlo. Druhým místem, kam měly být sestry umístěny, byl Javorník, kde měly bydlet v bývalém klášteře Boromejek. Zde na ně už čekal ředitel Charity z Ostravy a radil sestrám, aby zažádali ještě o budovu ve Štěplovci a nebo ve Smolkově.⁵⁹ Po návratu generální představené pokračovalo další jednání s Charitou⁶⁰, která přislíbila na vlastní náklady přestěhovat nemocné sestry do Kardašovy Řečice, jak bude podrobněji rozpracováno v samostatné kapitole věnované Kardašově Řečici. Začátkem srpna vrcholilo balení sester v Horažďovicích.⁶¹ Staré a nemocné sestry měly být odvezeny do Štěplovce, jednalo se přibližně o 120 sester, z toho 70 sester putovalo do Javorníku. Jako dozor byl ustanoven zmocněnec Galatík. Večer 1. srpna přijela první stěhovací auta a četa vojáků na pomoc při nakládání. Členové ONV se snažili, aby sestry nechaly co nejvíce věcí na místě, toho se jim však docílit nepodařilo. Sestry část věcí rozdaly svým známým.⁶²

Dne 3. srpna odjely staré a nemocné sestry. Celou noc se sjíždělo 91 sanitek z celých Čech a Moravy. Do každé sanity byla naložena jedna sestra a s ní ošetřovatelka nebo sestra Červeného kříže. Některé ze sester měly TBC a přesun ještě více zhoršil jejich zdravotní stav. Stěhování přihlíželi lidé i úředníci. „*Mnozí se usmívají, několik jeví dojetí.*“⁶³

Do Štěplovce dorazil konvoj sanitek až po 22. hodině. Na trávníku před zámkem byl složen všechn nábytek, stolky, židle a skříně. Kromě sester zde

⁵⁸ Srov. Kronika r. 1950, s. 90.

⁵⁹ Srov. Tamtéž, s. 92.

⁶⁰ První etapa probíhala v součinnosti s Charitou. Blíže. SÚC Praha a ÚV KSČ, fond 02/1 sv.

21 ar.j.233.

⁶¹ Srov. Tamtéž, s. 93 .

⁶² Srov. Tamtéž, s. 94.

⁶³ Tamtéž.

nocovalo přes 300 lidí, protože celý konvoj čítal 271 osob. Ve Štěplovci se v tu dobu nacházelo 12 sester, které přijely pomáhat při vykládání. Velkou pomoc poskytl v následujících dnech ostravský spolek Ludmila, který se postaral o jídlo. o celé situaci vypovídají zážitky řeholnic, které to všechno samy prožily.⁶⁴

Do útulku, kde byly umístěny nemocné a staré sestry, se stěhoval mateřinec. Při jeho stěhování bylo použito přes 100 stěhovacích aut. Při nakládání pomáhalo 30 vojáků. V mateřinci zůstala jen generální představená se svou sekretářkou M. Makarií. Generální představená se po předání objektu vydala do Štěplovce, kde byla dost hrozivá situace, protože některé sestry neměly ani postel. Generální představená se rozhodla přemístit do Javorníka 24 novicek, pro něž se podařilo získat ještě jednu budovu. Počet sester se nakonec ustálil na 70 v Javorníku a 117 ve Štěplovci.⁶⁵

První etapa stěhování

1. Horažďovice - útulek	Štěplovec u Opavy
2. Horažďovice mateřinec	Javorník u Jeseníku
3. Bystřice nad Úhlavou	Smolkův u Opavy
4. Kašperské Hory - vila	Kašperské Hory
5. Sušice - klášter	Kladno
6. České Budějovice	Smolkov u Opavy
7. Sušice - vila	Kardašova Řečice

3.2 Druhá etapa stěhování

3.2.1 Hradec Králové a Nový Bydžov

Další vlna stěhování na sebe nenechala dlouho čekat. Podle ustanovení ráno dne 29. srpna v 9. hodin musela generální představená opět do Prahy na SÚC. Dostala rozkaz k vyklizení dalších kongregačních domů. Důvod byl takový, že stát potřeboval ubytovací prostory pro rodiny i veřejné instituce a klášterní

⁶⁴ Srov. Kronika r. 1950, s. 95.

⁶⁵ Srov. Tamtéž, s. 94.

budovy byly nevyužity, proto se musely sestry vystěhovat ze jmenovaných klášterů.⁶⁶ Po zabrání kongregačních domů v roce 1949 musely být vystěhovány dva domy v Hradci Králové. Jednalo se o domy v Kanovnické, Pospíšilově ulici a školu, kterou zde sestry provozovaly. Dne 31. března 1949 obdržela Odborná škola pro ženská povolání, kterou sestry provozovaly, postátnovací výměr podle § 81, odst. 1 zákona ze dne 21. dubna 1948 čís. 95 Sb., o základní úpravě jednotného školství. „*Správou přidělujeme postátněnou školu pod správu státní školy pro ženská povolání v Hradci Králové. Se zřetelem (...) ke školskému zákonu bude uvedená škola používat movitého i nemovitého majetku. Žádáme Vás proto, abyste nám do 15. dubna zaslali přehled movitého u nemovitého majetku užívaného jmenovanou školou.*“⁶⁷ Následoval protest představených obou domů a následně cesta do Prahy na SÚC. „*Jednání se započalo v 9,20 hod. za přítomnosti zmocněnkyně Burdové, zaměstnance církevního oddělení V. Felgera a pana Tuláčka. Zástupkyně představené s. M. Burdová po vysvětlení účelu naší návštěvy ani nečetla přípis SÚC a ihned měla námitky proti tomu, že se mají přestěhovat. Termín do 31. 8. se jí zdál krátký, že to nestihnou, dále místo kam mají jít Zlaté Hory-že to již sto let neobývaná budova kam se ani všichni nevejdou, jest to zpustlé místo. Pak byla vznesena námitka, že mají svoje zaměstnání, učí náboženství atd. a že nemohou tak rychle opustit svá místa. Sestra M. Burdová připomínala, že nemůže sama rozhodovati, musí mít příkaz generální představené, ta tady byla v pátek a v sobotu minulý týden a vůbec se jim ani zdálky nezmínila o tom, že by měly jet z Hradce naopak, řekla, že mají v klidu pracovat na svých místech, že se nic nebude dít. Po vyslechnutí všech námitek a dále po svolání všech sester, když byla nutnost přestěhování znovu zdůrazněna s poukazem na to, že vše jest schváleno jejich novou generální představenou na schůzce SÚC vyskytly se tyto těžkosti. Představené se domu vrátily z Prahy dne 29. srpna ve 22 hod. s potvrzením o rozhodnutí o přestěhování.*“⁶⁸ Místem jejich internace měly

⁶⁶ Srov. Kronika r.1950, s. 169.

⁶⁷ SOA Hradec Králové, fond Rušení kláštera de Notre Dame. Zpráva o postátnění školy, KNV Hradec Králové

⁶⁸ Tamtéž.

být Zlaté Hory. Námitka generální představené, že do Zlatých Hor se tolik sester nevejde, zůstala bez odezvy. Výkonem tohoto nařízení byly pověřeny orgány ONV, respektive jejich církevní referáty. Do zmíněných klášterů se dva dny před stanoveným datem vystěhování dostavil církevní tajemník a zmocněnkyně, která převzala vedení domu. Sestrám byl předán stěhovací dekret s odůvodněním jejich vystěhování. Při stěhování si zmocněnkyně dělala poznámky na papír o jeho průběhu: „*První den měly možnost volného pohybu avšak druhý již bylo omezeno na nejn nutnější věci, aby se mohlo zrychlit stěhování.*“⁶⁹ Sestry se balily v noci a v rychlosti sepsaly vše, co si mohly vzít s sebou. Dům v Pospíšilově ulici byl ihned uzavřen a nikomu nebylo dovoleno jít ven, naopak dovnitř přišli pracovníci z řad KSČ přidělení podle rozpisu.

Antonín Keller od 17 do 22 h. za 150 Kč

Ladislav Hůza od 17 do 22 h. za 150 Kč

Božena Hůzová od 17 do 22 h. za 100 Kč

Jarmila Krejčová od 17 h do 22 h. za 100 Kč

Bylo třeba vyhotovit inventář celého kláštera a zdokumentovat místnosti v celé budově. Majetek kongregace i samotná budova byla velmi žádaná. Na vyzvání církevního oddělení provedl okr. knihovnický inspektor likvidaci knihovny. Po jejím dokončení podal tuto zprávu:

„*Státní knihovna dra. Z. Nejedlého převzala 800 knih netříděných a 150 knih částečně vytříděných, krajská lidová knihovna převzala 350 knih a časopisů částečně vytříděných, museum převzalo 350 knih, internátu pedagogického žactva připadlo 60 knih a sběrné suroviny převzaly zbytek o váze 466 kg.*“⁷⁰ O jaké svazky se jednalo, si dnes můžeme jen domýšlet, ale podle názoru autorky šlo především o náboženskou literaturu a životy svatých.⁷¹ Podobně jako v domě v Pospíšilově ulici tomu bylo i v Kanovnickém domě č. 50. Byly opatřeny bedny na nádobí a různé drobnosti. Oltář domácí kaple přemístily sestry na Pražské

⁶⁹ SOA Hradec Králové, fond Rušení kláštera de Notre Dame. Zpráva o postátnění školy, KNV Hradec Králové

⁷⁰ SOA Hradec Králové, fond Rušení kláštera de Notre Dame Zpráva o likvidaci knihovny kláštera Chudých školských sester de Notre Dame 18. prosince 1951.

⁷¹ Částka 163, 10 Kč byla poukázána církevnímu oddělení JNV v Hradci Králové

předměstí do kostela. Kromě toho tam byla převezena skříň na paramenta a jeden prádelník se všemi bohoslužebnými potřebami. Před přestěhováním oltáře byla důstojně přenesena oltářní svátost do kostela sv. Ducha v Hradci Králové.

Původně bylo KNV rozhodnuto, aby se přestěhoval se sestrami:

osobní majetek řeholnic

potřebný počet postelí s lůžkovinami

potraviny

šicí stroje

Při nakládání byl úplný klid, těsně v blízkosti kostela Sv. Ducha byly pozorovány hloučky lidí převážně starších žen. K výtržnostem však nedošlo. V půl deváté přijely dva autobusy, kde již sedělo 14 sester z Nového Bydžova. Cesta do Zlatých Hor sestry velmi zmohla a unavila. 69 lidí mělo být ubytováno ve dvou místnostech. Církevní tajemníci a zmocněnkyně se pohádali a snažili situaci řešit telefonicky s ústředím v Praze. Tam odmítli situaci řešit a vše ponechali na zvážení přítomné zmocněnkyně. 27 sester, pro které zde nebylo místo, odvezli do Javorníka. Po několik dní musely spát v tělocvičně se složeným nábytkem.⁷²

3.2.2 Kostelec nad Orlicí

Zde byl dětský domov pro 25 dětí. Dne 25. září se dostavil církevní referent Emanuel Nejedlý a přečetl sestrám stěhovací dekret. Sestry si s sebou mohli vzít všechny věci a zmocněnkyně Marie Padriánová dohlížela na průběh stěhování. Nepustila nikoho z domu a prohlížela všechny věci, které si sestry chtěly vzít s sebou. Budova dětského domova přebrala ustanovená komise a odnesla všechny klíče s sebou. Dne 27. 9 měly sestry poslední mši svatou a po ní odjely do Broumova.

3.2.3 Kralovice u Rakovníka

V Kralovicích sestry provozovaly dětský domov, útulek a učily náboženství. Dětský domov převzala 1. ledna 1950 Charita. Velkou ztrátou pro

⁷² Srov. Kronika r. 1950, s. 54 .

sestry i místní občany bylo zatčení místního kněze, jeho nástupce emigroval a třetího kněze opět zavřeli. V novém školním roce už nesměly učit náboženství. Dne 25. září dostaly stěhovací výměr a sestry odjely 27. září do Broumova.⁷³

3.2.4 *Jimramov a Vysoké Mýto*

Stěhování sester z Jimramova proběhlo pod dohledem církevních tajemnic celkem poklidně. Klášter byl chudý a zařízení opotřebované. Řeholnice přijaly s vděčností skutečnost, že si s sebou mohly vzít vše, co chtěly a přispělo to také k utišení části obyvatelstva Jimramova.⁷⁴ Při odjezdu řeholnic se shromáždilo asi 30 místních obyvatel. Podle výpovědi sestry Viktorie zde bylo kolem stovky lidí, kteří se přišli se „svými sestrami“ rozloučit. Snažili se do poslední chvíle zabránit jejich odjezdu.⁷⁵

Ve Vysokém Mýtě působily 3 řádové sestry a kongregace zde vlastnila jednoposchodový dům, kde byl klášter a současně útulek pro děti, který však byl jako řada dalších kongregačních útulků v roce 1949 zrušen. V červnu 1950 odjela sestra Věroslava z filiálky do Prahy na ošetrovatelský kurz a než se vrátila, byly zbylé sestry odvezeny do Javorníku.⁷⁶

3.2.5 *Karlovy Vary*

Dramatický byl odjezd sester z Karlových Varů, o čemž svědčí skutečnost, že vyjely o den dříve, než bylo v plánu.⁷⁷ Den před odjezdem, dne 29. srpna, přišla do kláštera obvyklá delegace v doprovodu civilně oblečeného muže. Oznámili sestrám, že se musí vystěhovat a nepůjdou-li dobrovolně, bude použito násilí. Vyčítal jim, že nepracují pro stát a jsou reakcionářky. Sestry chtěly o celé situaci informovat provinciální představenou. Delegace jim to však neumožnila. Nic netušící představenou zastihli v Mnichově u Mariánských Lázní, zatkli ji na

⁷³ Srov. Kronika r. 1950, s.121.

⁷⁴ Srov. FOJTÍKOVÁ, K. *Centralizace řádových sester Kongregace chudých školských sester de Notre Dame v letech 1950-1953*, s.149.

⁷⁵ Srov. Vzpomínky sestry Viktorie Havlátové, soukromý archiv autorky.

⁷⁶ Srov. Kronika r.1951, s.149.

⁷⁷ Srov. FOJTÍKOVÁ, K. *Centralizace řádových sester Kongregace chudých školských sester de Notre Dame v letech 1950-1953*, s.55.

poli, aniž by udali důvod. Po jejich příjezdu začala domovní prohlídka. Zamkli všechny východy a kontrolovali sestřám skříně.⁷⁸

Do Javorníku sestry přijely ve 21. hodin, ale nic pro ně nebylo připraveno, neboť měly přijet až následující den. Musely nocovat na provizorních slamnících. Nákladní auta s nábytkem dorazila další den.⁷⁹

3.2.6 Plzeň

Jako poslední v této etapě se stěhovaly sestry z Plzně. Stěhovací výměr jim byl oznámen dne 29. srpna prostřednictvím zástupce JNV (jednotný národní výbor), církevního tajemníka a zmocněnce. Ve výměru k vystěhování bylo uvedeno, že si s sebou mohou vzít pouze to, co uzná zmocněnkyně za vhodné. Ta obvyčejně nechtěla nic povolit, proto provinciální představená sjednala souhlas SÚC. Sestry balily věci a pálily nepotřebné papíry. Jedna ze sester zapomněla zavřít dvířka od kamen a odběhla. Papíry, které nestihla spálit, vzplály od jiskry z kamen. Po domě se rychle šířil dým a oheň. Vše se nakonec podařilo brzy uhasit. Přišli příslušníci veřejné bezpečnosti a vyšetřovali všechny přítomné sestry. Sestry byly v závěru obviněny z úmyslného zničení budovy. Vše vysvětlila až představená, která se vrátila z Prahy a vyšetřovací komise byla rozpuštěna.⁸⁰ Dne 1. září odjely sestry po mši svaté do Zlatých Hor.

Následovalo vystěhování sester z Ronova. Zde proběhlo vše bez problémů. Dne 7. září odevzdaly dům MNV a druhý den opustily Ronov.⁸¹

Druhá etapa stěhování

1. Hradec Králové	Zlaté Hory
2. Plzeň	Zlaté Hory
3. Hradec Králové	Javorník u Jeseníku
4. Jimramov	Javorník u Jeseníku
5. Karlovy Vary	Javorník u Jeseníku

⁷⁸ Srov. Kronika r. 1950, s. 136.

⁷⁹ Srov. Tamtéž.

⁸⁰ Srov. AKŠS Hradec Králové. Kronika Kongregačních domů rok 1950, s. 50.

⁸¹ Srov. Kronika 1950, s. 148.

6. Nový Bydžov	Javorník u Jeseníku
7. Vysoké Mýto	Javorník u Jeseníku

3.3 Třetí etapa stěhování

Začátkem školního roku 1950 byla předvolána generální představená na SÚC již počtvrté. Pan Ekart, předseda kultového odboru, jí oznámil vystěhování dalších klášterů kongregace. Důvod byl stejný jako u předešlých jednání a místem centralizace se stal klášter v Broumově. Představená měla oprávněné obavy z dalšího stěhování sester a vylíčila stav ve Štěplovci: „*Sestry nemají kamna, zdravotní stav sester s TBC se rapidně zhoršil.*“⁸² Nechtěla se smířit s myšlenkou, že by další sestry podstoupily takové útrapy. Snažila se tedy dosáhnout alespoň zlepšení daných podmínek ve Štěplovci a Zlatých Horách. Velký význam to však nemělo a vystěhovat se muselo 55 sester ze 7 filiálek.⁸³

3.3.1 Praha a České Budějovice

V Praze se v Ječné ulici nacházelo sídlo pražské provincie u sv. Anny. Vlivem všech událostí se dům pomalu vyprazdňoval. Z původních 43 sester zde zůstalo 27, ostatní byly rozeslány po filiálkách, neboť se očekávalo stěhování. Dne 11. srpna navštívila generální představená dům ihned po jednání na SÚC. Oznámila sestrám, že budou 13. srpna odvezeny do Broumova. V klášteře bylo 7 novicek druhého stupně. Představená je chtěla ušetřit, proto je nabádala, aby odešly a dostudovaly. Novicky to odmítly a každá musela své rozhodnutí potvrdit předsedovi ONV.⁸⁴ Sestry měly k dispozici jedno stěhovací auto a značné problémy s tím, co si vzít s sebou. Generální představená nakonec prosadila, že si mohly vzít alespoň noční skříňky, postele, šatníky, stolky a židle. Zařízení kaple, hudební nástroje a další cenné věci musely zůstat v klášteře. Po odjezdu generální

⁸² Kronika 1950, s. 170.

⁸³ Srov. Tamtéž, s. 164.

⁸⁴ Srov. Tamtéž, s. 145.

představené se zde zpřísnily hlídky.⁸⁵ V Praze působilo několik řeholnic v kněžském semináři. Dne 12. srpna odjely se sestrami od sv. Anny do Broumova.⁸⁶

Rovněž v Českých Budějovicích působilo pět sester v semináři jako kuchařky. Po prázdninách byl seminář uzavřen a sestry přesídleny do Broumova.⁸⁷

3.3.2 Benešov nad Ploučnicí

V Benešově nad Ploučnicí bydlely sestry v privátním domově a vyučovaly zde soukromě šití. Po prázdninách dostaly stěhovací výměr. Důvod jejich vystěhování byl, „že budovy ženských klášterů jsou většinou nevyužity, zatímco téměř na celém území státu se projevuje tísnivý nedostatek ubytovacích prostor jak pro ubytování rodin, tak i pro umístění různých veřejných institucí.“⁸⁸ Sestry proto musely ve stanoveném termínu odjet do Broumova.⁸⁹

3.3.3 Kašperské Hory

Klášterní dům v Kašperských Horách byl na seznamu likvidovaných domů již podruhé. Poprvé byl požadavek na vyklizení obou klášterních budov předložen generální představené dne 21. července 1950, ale pro nedostatek místa v centralizačních kláštorech bylo o tři dny na SÚC rozhodnuto, že se vystěhují pouze z jednoho z nich a druhý zůstal uchráněn. Dne 12. září dostaly stěhovací výměr do Broumova. Církevní tajemník Alois Medek a zmocněnkyně SÚC Pavla Jarošíková sepsali veškerý inventář v obou domech, vkladní knížky a zásoby uhlí a dříví. Dne 13. září odjely sestry do Broumova.⁹⁰

Třetí etapa stěhování

1. Benešov nad Ploučnicí	Broumov
--------------------------	---------

⁸⁵ Srov. Kronika r. 1950, s. 146.

⁸⁶ Tamtéž, s. 144.

⁸⁷ Srov. FOJTÍKOVÁ, K. *Centralizace řádových sester kongregace Chudých školských sester de Notre Dame v letech 1950-1953*, s. 60.

⁸⁸ Kronika r. 1950, s.146.

⁸⁹ Srov. Tamtéž, s.130.

⁹⁰ Srov. Tamtéž, s. 116.

2. České Budějovice - seminář	Broumov
3. České Budějovice - děkanství	Broumov
4. Kašperské Hory	Broumov
5. Praha – dům u sv. Anny	Broumov
6. Praha Dejvice, seminář	Broumov
7. Hradec Králové - seminář	Broumov

3.4 Čtvrtá etapa stěhování

Páté předvolání na SÚC se konalo dne 21. září 1950. Stejně tak jako v obou předchozích byl podepsán ministr Ekart. Pan Suchomel sdělil generální představené, že stát přejímá všechny dětské domovy, dětské útulky a internáty všeho druhu do své správy. Řeholnice, které byly zde zaměstnány, byly propuštěny. Nadiktoval 31 filiálek, ve skutečnosti jich však bylo 35. Tři filiálky byly pravděpodobně připsány jiné kongregaci a byly vystěhovány s jejími domy. Všechny filiálky byly určeny do Broumova, kromě Březnice a Zašové. Ty měly být připojeny k Bílé Vodě. Všech vypověděných sester bylo 260 a na stěhování jim zůstal pouze jeden den. Generální představená žádala o více času. Pan Suchomel jí slíbil, že vše zařídí. Příslib však nedodržel. Generální představená rozeslala dopis do všech filiálek s instrukcemi stěhování.⁹¹ Druhý den odjela do Broumova shlédnout ubikace a přivítat ubytované sestry. Zjistila, že na mnohých místech zmocněnkyně dopis s instrukcemi neodevzdaly a nechtěly dát sestrám ani základní vybavení.⁹²

3.4.1 Klatovy

V Klatovech nastal po dlouhých jednáních v roce 1949 klid. Sestry se dál mohly věnovat svým povinnostem. Dne 15. září poslala generální představená

⁹¹ Srov. Kronika r. 1950, s. 170.

⁹² Srov. Tamtéž, s. 171.

informace o vzniklé situaci a připravovala je na blízký odchod. Školní inspektor a místní kněz sestrám radili, aby sundaly hábity a šly pracovat do civilu.⁹³

Ke stěhování mělo dojít dne 28. září. Sestra představená, která byla velmi ovlivněna knězem i inspektorem, nakonec jako jediná z kongregace vystoupila.⁹⁴

3.4.2 Ostrava

Sestry v Ostravě se věnovaly velmi rozsáhlé činnosti. Pečovaly o 34 dětí v dětském domově, 41 studujících ve studentském domě, 32 svobodných ve svobodárně, 300 strážníků na obědy a 15 starých žen. Dne 28. září opustily sestry ústav a usadily se v Broumově.⁹⁵

3.4.3 Bechyně

V Bechyni měly sestry klášter, kde se staraly o 70 dětí. Byl však vydán příkaz, který rodičům nařizoval, aby starší 5 let posílaly do státní školy.

Situace se změnila po prázdninách. Starší děti musely přejít do veřejné mateřské školy, v dětském útluku byl zaveden celodenní provoz a správa byla předána ředitelce veřejné školy. Dne 21. 9. 1950 sestry dostaly výpověď z útluku, zaslano SÚC Praha. Ještě před tím bylo sestrám nabídnuto, že smějí zůstat jako státní zaměstnankyně. Než však sehnaly potřebné doklady, byly vykázány a 22. 9. 1950 provedl KNV v Českých Budějovicích zestátnění útluku. Odchod sester vyvolal ve městě značný rozruch. Sestry přijely do Broumova 28. 9. 1950 odpoledne za doprovodu zmocněnkyně. Ta je předala církevnímu tajemníkovi a příslušníku SNB.⁹⁶

3.4.4 Brno

V Brně měla kongregace několik filiálek. Jednou z nich byl i dětský domov, který spravovala Charita. Ke konci školního roku se roznesla zpráva, že se dětský domov bude rušit a bude přemístěn na Ústav pro mentálně postižené

⁹³ Srov. AKŠS Hradec Králové. Kronika českobudějovické provincie, s. 98.

⁹⁴ Nebyla jedinou sestrou, která v té době opustila kongregaci, ale v ostatních případech se jednalo o novicky, nemocné sestry, nebo k odchodu došlo později.

⁹⁵ Srov. Kronika r. 1950, s. 118.

⁹⁶ Srov. Tamtéž, s. 106-107.

děti se zvláštní školou i internátem. Odjezd řeholnic byl stanoven na ráno 27. září. Řeholnice si s sebou mohly vzít svůj majetek, který byl postupně naložen na auta a odvezen do Broumova.

Čtvrtá etapa stěhování

1. Bechyně	Broumov
2. Brno – Vídeňská	Broumov
3. Březnice u Zlína	Bílá Voda
4. Bystré u Poličky	Broumov
5. Červené Dvorce u Poličky	Broumov
6. Červený Kostelec	Broumov
7. Domažlice	Broumov
8. Havlíčkův Brod	Broumov
9. Holice u Pardubic	Broumov
10. Klatovy	Broumov
11. Kolín	Broumov
12. Kostelec nad Orlicí	Broumov
13. Kout na Šumavě	Broumov
14. Královice u Rakovníka	Broumov
15. Mariánské Lázně	Broumov
16. Milevsko	Broumov
17. Místek	Broumov
18. Mnichov u Mariánských Lázní	Broumov
19. Nasavrky	Broumov
20. Nepomuk	Broumov
21. Nový Hradec Králové	Broumov
22. Opočno	Broumov
23. Ostrava	Broumov
24. Poděbrady	Broumov
25. Praha dům u sv. Josefa	Broumov
26. Protivín	Broumov

27. Příbram	Broumov
28. Pyšely	Broumov
29. Rychnov nad Kněžnou	Broumov
30. Stará Boleslav	Broumov
31. Úšovice u Mar. Lázní	Broumov
32. Vodňany	Broumov
33. Volšovany	Broumov
34. Zašová	Broumov

4 Život v centralizačních táborech

Centralizační kláštery byly pečlivě vybírány. Jednalo se o vyklizené objekty v pohraničí. Do každého objektu byla krátce před příjezdem řeholnic dosazena zmocněnkyně, která měla dohlížet na průběh stěhování. Délka pobytu v těchto kláštorech nebyla nijak vymezena, takže nikdo nevěděl, kdy se dostane na svobodu. Poslední etapa centralizace sester byla ukončena v září 1950. Řeholnice byly odsunuty do pohraničních oblastí východních Čech, Slezska a severní Moravy. Otázka další existence řádů a kongregací zůstávala pro jejich členy i pro členy SÚC nezodpovězena. Návrh správy ženských soustředěvacích klášterů byl vypracován až po dokončení poslední etapy centralizace.⁹⁷

Veškerá údržba a správa kláštera měla být přenesena na soustředěný ženský klášter. V otázce finančního zajištění řeholnic měla být uplatněna zásada, že náboženský fond bude soustředěným řádům dávat k dispozici výtěžky jejich vyklizených klášterů, případně výtěžky ze správy jejich majetku, jenž neslouží přímo řeholním účelům, a to po odečtení režie spojené se správou řeholního majetku. Finanční fond neměl přispívat na krytí výloh soustředěných řádů. Byla uplatněna zásada, že soustředěné řády musí být soběstačné a musí si sami opatřit zdroje vlastních příjmů.⁹⁸

4.1 Vedení centralizačního tábora

Podle organizačního plánu v centralizačním středisku bylo zapotřebí na soustředěné sestry výchovně působit a dobře organizovat práci. Důležitou osobou v centralizačních kláštorech se záhy po přesídlení sester stala zmocněnkyně. V původní verzi postupů proti ženským řeholím měla svěřené kláštery navštěvovat jednou do měsíce a zdržovat se v nich 2 – 3 dny. Všechna tato opatření měla směřovat ke snížení počtu řeholnic a k získání kontroly

⁹⁷ Srov. SÚC kart. 87, inv.č. 110 složka Řády II., FOJTÍKOVÁ, K. *Centralizace řádových sester kongregace Chudých školských sester de Notre Dame v letech 1950-1953*, s. 60.

⁹⁸ Srov. SÚC Praha, fond SÚC, kart. 87, inv.č.110, složka Řády II.

a politického vlivu na vedení ženských řádů. O životě v centralizačních kláštorech se nám dochovala cenná svědectví v podobě kronik a dokumentů. Důležitým zdrojem informací byla také pravidelná hlášení zmocněnkyň zasílaná na SÚC.⁹⁹ Soustředovaným sestřám byl odpírán jakýkoliv kontakt se světem mimo tábor. Až později směly přijímat dopisy, které procházely přísnou cenzurou. První kontakty s dalšími lidmi nacházely většinou v práci.

4.2 Broumov

Další soustředovací klášter vznikl 13. září 1950 v Broumově, kdy sem byly přestěhovány sestry z 6 filiálek de Notre Dame- Praha-sv. Anna, Praha-Dejvice, seminář, Benešov, České Budějovice-seminář a děkanství, a sestry Kašperských hor. Od tohoto dne zde také bylo sídlo pražské provinciální představené. Dne 26. září přijely sestry ze Staré Boleslavi a 27. září 1950 nastěhoval ONV sestry z českobudějovické provincie: Brno – ochranovna, Červené Dvorce, Domažlice, Klatovy, Kost, Místek, Nepomuk, Ostrava, Příbram, Volšovy. z pražské provincie sem přijely sestry z těchto filiálek: Bystré, Červený Kostelec, Holice, Kolín, Kostelec nad Orlicí - 2 domy, Kralovice, Mariánské Lázně, Úšovice, Mnichov, Nasavrky, Nový Hradec Králové, Opočno, Rychnov nad Kněžnou.

Dne 28. září 1950 se připojily sestry z českobudějovické provincie: z Bechyně, Milevska, Protivína. Pražskou provincii zastoupily sestry z filiálek z Poděbrad, Prahy a z Pyšel. Celkem sem bylo vystěhováno 287 sester profesek a 11 novicек. Kromě sester de Notre Dame zde byly i sestry Voršilky v počtu 150 a 3 sestry Vincentky.

V bývalém benediktinském klášteře bylo soustředěno 600 řeholnic z různých kongregací. Dne 18. září nastoupilo pět sester v nemocnici a 18 sester začalo pracovat pro poličskou továrnu. O jejich práci byl poměrně velký zájem. Sestry nastoupily na neobsazená místa do fabrik. Začaly se pomalu aklimatizovat

⁹⁹ Srov. FOJTÍKOVÁ, K. *Centralizace řádových sester kongregace Chudých školských sester de Notre Dame v letech 1950-1953*, s. 81-85.

na nové podmínky, když koncem září nastalo nové stěhování. Přijelo 150 sester svaté Voršily a 250 sester kongregace Chudých školských sester de Notre Dame. „Přísun sester a věci trval celý den. Broumov něco takového neviděl. Kdo chtěl, nemusel se ani namáhat. Ulička z náměstí ke kostelu je velmi úzká. Projelo jen nákladní auto a bylo-li větších rozměrů, neprošlo první bránou a muselo stát na ulici. Taktéž i autobusy se sestrami“.¹⁰⁰

Další etapa stěhování byla naplánována na 27. září, kdy přijely sestry z 25 filiálek a sestry od Nejsvětější svátosti a filiálka sester svaté Voršily. U vchodu do broumovského kláštera byla trvale přítomna referentka, která vykonávala nad sestrami dozor. Bez jejího vědomí nesměla žádná opustit klášterní bránu. Byla trvale přítomna i návštěvám sester. Ubytování bylo svízelné. Místnosti byly chladné a malé. První dny spaly sestry na matracích přímo na zemi, natěsnány ve velkém počtu jedna vedle druhé.¹⁰¹

Kromě sester zde byli umístěni i řeholníci. Dne 12. září 1950 dostali rozkaz k odjezdu a dne 13. září ve čtyři hodiny ráno odjížděli do Králík, Hejnic a Oseka u Duchcova. Hned po prvních dnech byl zaveden přísný denní režim. Stávalo se v 6. hodin a po úpravě ubikací byla v 7.30 sloužena mše svatá. Po ní zůstala čtvrt hodinka osobního volna. Při snídani v 7.30 byl předčítán článek z denního tisku a v 8 hodin se každý seznámil s náplní práce. Okolo 8.30 začínala první polovina denního výkonu. Ve 12 hodin byl oběd. Na začátku internace byla od 14 – 18 hodin ještě zařazena politická výchova, později ji nahradila práce. Večere doprovázel poslech rozhlasových zpráv či četba. Po 21. hodině byla ohlášena večerka, v sobotu byla do programu zařazena ještě zpověď a v neděli sledování politických filmů. V době zaměstnání bylo zakázáno nosit hábity, ale sestry tomuto příkazu nevyhověly. Ohledy na zdravotní stav byly minimální, pracovalo se za každého počasí. V klášteře byl vyvěšen domácí řád s vymezením trestů: domluva, domluva v přítomnosti všech, omezení nebo odnětí výhod, půst

¹⁰⁰ Kronika r. 1950, s. 157.

¹⁰¹ Srov. Vzpomínky sestry Viktorie Havlátové, soukromý archiv autorky.

o chlebu a o vodě, tvrdé lože o pracovní době, samovazba a nakonec přemístění do internačního kláštera. Nejpřísněji byl kvalifikován pokus o útěk.¹⁰²

4.2.1 Práce a zaměstnání sester

Sestry byly najímány na různé pracovní činnosti, nejčastěji manuálního rázu. Hned v září 1950 nastoupilo 49 sester a 6 novic v továrně META, umístěné v jednom křídle kláštera. Později, 2. října, přijala nemocnice v Broumově 5 sester jako ošetřovatelky. Dne 3. října téhož roku nastoupily 4 sestry v Dětské ozdravovně v Teplicích nad Metují. V ozdravovně bylo zaměstnáno již několik bývalých bohoslovců. Vedoucí si vyžádala na výpomoc i Chudé školské sestry de Notre Dame. KNV v Hradci Králové s tímto požadavkem souhlasil, avšak pražské úřady byly proti. Sestry musely odejít 12. listopadu 1950 zpět do Broumova.

Dne 9. října 1950 začalo 41 sester docházet do továrny VEBA v Olivětině a v kanceláři bylo zaměstnáno 6 sester. Koncem května 1951 ohlásila zmocněnkyně paní Anna Obereotarová provinciální představené, že sestry starší 60 let budou přestěhovány do Vidnavy ve Slezsku. Na příkaz SÚC bylo odvezeno 53 sester. Umístily je v bývalé budově milosrdných sester svatého Karla Boromejského. Dne 16. dubna 1952 Chrámové družstvo Praha, pobočka závodu 161 v Jablonném nad Jizerou otevřela dílnu pro vyšívání parament. Vedoucí se stala sestra kongregace Chudých školských sester de Notre Dame, některé sestry vyšívaly zlatem, jiné malovaly, vyšívaly na tamburce a šily. Celkem bylo zaměstnáno 16 sester a 9 sester z jiných řádů.¹⁰³

Dne 25. října 1952 musely sestry ošetřovatelky přičiněním referentky Divoké k vojenskému odvodu, ačkoliv nedostaly žádné úřední předvolání. Referentka přišla v doprovodu kriminální policie na vojenské velitelství. Sestry byly odvedeny a musely přijmout vojenské knížky.

Na SÚC v Praze byla projednávána otázka církevních svátků. Sestra představená měla natolik ovlivnit své sestry pracující v továrnách, že nepřišly do

¹⁰² Srov. SÚC Praha, fond SÚC, kart. 87, inv.č.110, složka Řády II

¹⁰³ Srov. AKŠS Hradec Králové, Dějiny kongregačních domů III., s. 188.

práce na svátek Neposkvrněného početí Panny Marie a 28. prosince za trest byly 3 sestry přeloženy do vzorového továrního internátu ve Františkově u Benešova nad Ploučnicí.¹⁰⁴

Koncem června 1953 se musely místnosti v klášteře uvolnit pro přísun nových řeholnic, proto se zdejší sestry rozdělily do 5 filiálek: 25 sester zaměstnaných v továrně META se odstěhovalo do továrního internátu v Polici nad Metují, 58 sester z továrny Veba – Olivětín a Veba Velká Ves bylo umístěno do továrního internátu v Heřmánkovicích u Broumova. Následovalo stěhování do Ruprechtic u Broumova, kde bydlely až do roku 1958 než byly propuštěny z továrny, 25 sester nastoupilo práci ve Státních výzkumných šlechtitelských stanicích v Dobřenicích u Hradce Králové¹⁰⁵ a 20 sester pracovalo ve šlechtitelské stanici ve Vlčicích u Turova. Poslední sestry směly odejít až v roce 1960. Byly zaměstnány v kuchyni a při úklidu kanceláří.¹⁰⁶

Dne 31. srpna 1954 žádala Česká katolická Charita, aby Školské sestry z Broumova převzaly správu a vedení nového charitního ústavu v bývalém cisterciáckém klášteře v Oseku u Duchova, kam měly být umístěny mentálně postižené dívky nad 16 let. Charita sestry přestěhovala 10. září 1954.¹⁰⁷

4.3 Javorník

Kláster v Javorníku patřil kongregaci Chudých školských sester s mateřincem ve Wroclavi. Rok 1950 ukončil jejich slábnoucí činnost na Jesenicku.¹⁰⁸ Javorník se od 8. srpna 1950 stal po vynuceném opuštění Horažďovic novým mateřincem kongregace, která dostala do užívání 2 domy v Puškinově a v Lidické ulici. Řeholnice se musely postarat samy o svůj výdělek, protože nikde poblíž nebyla žádná továrna, která by je zaměstnala. Sestry hledaly

¹⁰⁴ Srov. AKŠS Hradec Králové. Dějiny kongregačních domů III., s.189.

¹⁰⁵ Dne 16.9. byly sestry odvolány zpět do Broumova, protože pracovaly na polích a ne při pěstování květin, jak bylo domluveno. Protože však sestry byly nemocné, musely nadřízené orgány uznat oprávněnost požadavku a nakonec byly sestry převedeny na lehčí práci.

¹⁰⁶ Srov. Tamtéž, s.188.

¹⁰⁷ Srov. Tamtéž, s.188.

¹⁰⁸ Srov. BRACHTLOVÁ, M. *Římskokatolická církev na Jesenicku ve letech 1945-1956*. Magisterská diplomová práce.Rkp.SU Opava 2002, s. 61.

práci jako šičky v ostravských závodech, ale tam je nechtěli zaměstnat, proto se rozhodly, že budou šít na zakázku. Některé ze sester pracovaly v lesní školce. Začaly také dávat privátní hodiny hudby, jazyků, strojopisu a těsnopisu. Že nebylo snadné vydělat si na živobytí, ukazuje následující tabulka.¹⁰⁹

Ceny jídla		
	Úřední cena	Na černém trhu
Chléb-bochník	4,80 Kč	15 Kč
1kg hladké mouky	7,50 Kč	20 Kč
hrubá mouka	13 Kč	25 Kč
1kg hovězího masa	37,60 Kč	170 Kč
1kg vepřového masa	50 Kč	250 Kč
1kg telecího masa	62 Kč	190 Kč
1kg másla	80 Kč	360 Kč
1 kg umělého tuku	38 Kč	180 Kč
1 vejce	5 Kč	15 Kč

Protože fungoval lístkový systém a množství jídla nebylo dostačující, kupovalo se na černém trhu. Protože sestry nebyly schopné pokrýt měsíční vydání, podporovaly je hlavně jejich rodiny.¹¹⁰

První stěhování postihlo mateřinec kongregace v Horažďovicích. Z příkazu SÚC se Charita přestěhovala dne 4. srpna 1950 část sester do Javorníka. Celkem zde bylo umístěno 70 členek kongregace: 42 sester profesek, 23 sester novickek a 5 oblátek. Dne 9. srpna přijela i generální představená. V bývalém chudobinci byly ubytovány novicky a v sirotčinci se ubytovaly sestry profesky. Pracovník Charity se snažil domy upravit, aby sestrám „ztráta domova nepřišla tak těžká“.¹¹¹ Dne 30. srpna se do Javorníku přistěhovalo 5 sester z Karlových

¹⁰⁹ Srov. Kronika r.1950, s. 89.

¹¹⁰ Srov. Tamtéž, s. 198-200.

¹¹¹ Srov. AKŠS Hradec Králové. Dějiny kongregačních domů r. 1950, s. 23.

Varů a o den později přišly sestry z Vysokého Mýta, 14 sester z Nového Bydžova, 10 sester z Hradce Králové a 4 sestry z Jimramova.

Od 28. prosince byla ustanovena zmocněnkyně slečna Štěpánka Brožová, která se měla starat o „*potřeby sester*“. V květnu 1951 byla zřízena kniha návštěv, zmocněnkyně žádala, aby se do ní zapisovalo každé vzdání z domu. Později musely sestry 10 minut denně číst společně noviny. Dne 8. června téhož roku nařídila referentka Kasíková ztřížený dohled nad cestováním sester. Cestu povolovala ona sama, delší pobyt mimo dům musel schválit úřad v Olomouci, který ovšem mohl a nemusel uznat nutnost takové cesty. Přesto byly stížnosti, že sestry cestují bez dovolenek, příliš se stýkají s dětmi a hlavně dělají věci, o kterých má být informován SÚC. Aby se sestry užívaly, začalo několik z nich vyšívat gobelíny, pletly různé předměty z vlny, šily šaty, a vyšívaly. Po půl roce přišel zákaz činnosti vyšívání gobelínů. Sestry musely pracovat na poli a v továrně. Od dubna 1951 začaly šít ztuženky do kabátů pro OZJW Prostějov, později kabáty, balonové pláště a hornické pláště.¹¹²

Od 1. října 1955 se stal Javorník Charitním domovem pro řeholnice. Sestry se tímto aktem staly obyvatelkami domu a 17. října jim byl rozváznán pracovní poměr. Musely si proto najít jinou práci. Vysazovaly stromky v lese a 25. července 1956 začaly šít pro Charitu. V dubnu 1962 vydala ČKCH směrnice pro domovy řeholnic. Veškerá moc byla přenesena na civilního vedoucího Domova, ať už to byla zdravotní péče nebo ubytování sester.¹¹³ I v těchto těžkých podmínkách, za neustálého střídání vedoucích a stěhování sester, byly chvíle radosti, které sestrám pomohly překonat nejhůřší situace.

4.4 Bílá Voda

Bývalý piaristický klášter se měl podle původních představ SÚC stát domovem pro 151 řeholnic kongregace Chudých školských sester Notre Dame.

¹¹² Srov. AKŠS Hradec Králové. Dějiny kongregačních domů III s. 223.

¹¹³ Srov. Tamtéž, s. 224.

V roce 1876 vznikla filiálka Školských sester i v Bílé Vodě, kde našly ubytování v prostorách bývalé piaristické kolejí. Do roku 1918 v Bílé Vodě sestry vedly obecní školu i měšťanku, do 30. let 20. století pak dívčí penzionát, hudební školu a kurz domácích prací. Kongregace rovněž spravovala sociální ústav, který sloužil jako dětský domov, zotavovna a domov pro přestárlé a práce neschopné. v roce 1948 se klášter stal terčem cíleného tlaku ze strany státních orgánů a tisku. Dům se však ukázal naprosto nevyhovující, proto byl při první vlně centralizace vyloučen. Krátce na to však došlo k jeho částečné rekonstrukci a dne 28. září 1950 bylo do Bílé Vody přestěhováno i 17 Školských sester z Březnice u Zlína a ze Zašové.¹¹⁴ Sestry se musely spokojit s ubytováním ve skladišti. Okresní církevní tajemník z Jeseníku následně uznal, že takové podmínky jsou nepřijatelné a sestry byly přemístěny do budovy bývalého sirotčince.¹¹⁵ Týden spaly na betonové podlaze pouze na slamníku, než jim byl přidělen menší domek. Sestry se většinou živily ručními pracemi a chodily na brigády na pole. Od Velikonoc 1951 byly přestěhovány do Javorníku, protože tam byla přemístěna i dílna. Z příkazu SÚC byly dne 20. září 1951 přestěhovány do Bílé Vody sestry starší 60 let. Bylo to 21 sester z Javorníka a 11 sester ze Zlatých Hor.¹¹⁶ Od 12. března 1952 začaly sestry dostávat důchod, který činil 700 Kč měsíčně. Z toho odevzdaly 500 Kč na stravné a 200 Kč jim zůstalo na ostatní potřeby. Z nařízení ČKCH opustily sestry Bílou Vodu ve dnech 30. září až 4. října 1963. 11 sester odjelo do Oseka u Duchcova, 8 nemocných sester do Charitního domova ve Štěplovci a 3 nastoupily jako zaměstnankyně do Ústavu sociální péče v Horní Poustevně.¹¹⁷

4.5 Vidnava

Ve Vidnavě žily sestry od 16. ledna 1951 v přízemí bývalého semináře. Sestry dávaly privátní hodiny a zřídily si kurz šití. Kurzy byly dostatečně

¹¹⁴ Srov. BRACHTLOVÁ, M. *Římskokatolická církev na Jesenicku ve letech 1945-1956*. Magisterská diplomová práce. Rkp. SU Opava 2002, s. 134.

¹¹⁵ Srov. Kronika r. 1951, s. 155. AKŠS Hradec Králové. *Dějiny kongregačních domů III* s.195.

¹¹⁶ Srov. AKŠS Hradec Králové. *Dějiny kongregačních domů III* s.193.

¹¹⁷ Srov. Kronika r. 1951, s. 160. AKŠS Hradec Králové. *Dějiny kongregačních domů III* s.196.

navštěvovány, a proto se staly hlavním příjmem obživy. Během roku 1951 byl seminář i konvikt zaplňován novými staršími řeholnicemi různých řádů, celkem jich tam bydlelo přes 300. Dne 22. srpna 1951 byly sestry přestěhovány do Javorníka a do kláštera Chudých školských sester slavkovských. z rozkazu SÚC bylo 31. května 1951 přestěhováno z Broumova 53 sester starších 60 let do školní budovy sester boromejek ve Vidnavě. v klášteře boromejek se také ubytovala zmocněnkyně slečna Zdeňka Studená, která měla dohled nad sestrami obou domů. Donašela jim také poštu, sestry jí dávaly účty, které proplácela Charita. Takových správců a dozorců se vystřídal ve Vidnavě i v jiných soustředovacích klášterech více.¹¹⁸

Z filiálky ve Vidnavě odjelo 19. června 1962 34 sester do Oseka a 3 těžce nemocné sestry byly převezeny do Štěplovce. Na žádost nemocnice v Křešticích se souhlasem SÚC v Praze a ONV v Chrudimi se přestěhovaly sestry z Chrasti dne 12. května 1951 jako ošetřovatelky na tamní tuberkulózní oddělení. Dne 24. září 1954 sestry opustily po vynuceném rozvázání pracovního poměru nemocnice příkazem. Sestry byly umístěny do charitních ústavů. Proti jejich umístění se postavily jak církevní tajemníci, tak vedoucí Charity. Po měsíčním vyjednávání ve Vidnavě s okresním a krajským tajemníkem v Jeseníku a v Olomouci, Státním úřadem pro věci církevní a Ústředím české katolické charity v Praze mohly konečně 2 sestry zůstat ve Vidnavě a 3 sestry se zapojily do práce v šicí dílně OZJW v Jeseníku.¹¹⁹

Z příkazu SÚC v Praze bylo dne 22. srpna 1951 přestěhováno 73 sester do 30-ti let do Varnsdorfu. Ve dne i v noci se u nich střídaly zmocněnkyně, takže sestry nebyly ani na okamžik bez dozoru. Vedení továrny ELITE je zaměstnalo u pletacího stroje jemných punčoch, některé pracovaly zprvu jen na ranní směny od 6 do 14 hodin, později musely pracovat i na odpolední směně od 14 do 22 hodin. Denně měly technické a politické školení. z příkazu SÚC byly roku 1952 přestěhovány do Dolního Lánova, kde bydlely v domě bývalého majitele továrny Textilien na zpracování lnu v Horním Starém Městě u Turnova, vzdáleném hodinu

¹¹⁸ Srov. AKŠS Hradec Králové. Dějiny kongregačních domů III s. 198.

¹¹⁹ Srov. Tamtéž, s. 199.

a půl cesty. Práce byla velmi namáhavá, zejména v tzv. prašných a mokřých sálech. Dne 28. června 1952 odvedl kádrový referent přímo z továrny v pracovním oděvu sestru představenou M. Pankrácii Jarolímkovou. Členové STB ji odvezli do Hejnic u Frýdlantu, kde byla internována. Dne 31. října 1952 byly ostatní sestry přestěhovány do Horního Starého Města, aby byly blíže továrně, kde pracovaly. Sestry pracovaly na dvě směny. Na ranní směnu vstávaly ve 3 hodiny a na odpolední v 6,50 hodin. Čas na oběd se odpočítával od pracovních hodin, proto při ranní směně pracovaly od 5 do 14 hodin a při odpolední od 14-23 hod. v Horním Starém Městě sestry bydlely v bývalé škole. Kapacita místností byla nedostačující, proto musely přespávat i v suterénu.¹²⁰

Filiálka byla zlikvidována dne 21. června 1954, protože byla vrácena k původnímu účelu. Sestry se tedy znovu stěhovaly, tentokrát do Svobody nad Úpou, bývalé zotavovny, dvoupatrové budovy obklopené parkem. Celkem se tam umístilo 100 sester ze 4 kongregací a všechny pracovaly v továrnách. Dne 24. června 1957 žádaly sestry Ministerstvo lehkého průmyslu o propuštění z továrny Textilen. Dne 15. prosince žádala generální vikářka o propuštění sester a jako důvod uvedla jejich špatný zdravotní stav. Na základě těchto dvou žádostí po navržení posudkové lékařské komise byly sestry postupně propuštěny a rozesílány svými představenými na různá působiště. Poslední opustily Svobodu nad Úpou až 13. srpna 1958. Dolní Maxov byla zotavovna pro děti z ústavu pro hluchoněmé. Od 12. prosince 1950 tam jezdily sestry učitelky se svými dětmi na dvouměsíční pobyty. Dne 30. prosince 1957 opustily sestry i tuto filiálku, protože byly propuštěny ze státní služby. Dne 18. listopadu 1950 přijela kongregace vedení ošetřování v Charitním domově odpočinku v Opočně. Bylo zde 54 členů různých řádů a pečovalo o ně 10 sester.¹²¹

Dne 13. března 1951 se přestěhoval kněžský domov odpočinku na Velehrad, ale již 10. května byl přemístěn na Moravec u Rožné nad Perštýnem, do bývalého mateřince sester rafaelek. Zpočátku zde bylo celkem 60 řeholníků a sestry jim vedly domácnost až do roku 1991, kdy přesídlily do Českých

¹²⁰ Srov. AKŠS Hradec Králové. Dějiny kongregačních domů III s. 199.

¹²¹ Srov. Tamtéž.

Budějovic, aby uvolnily klášter původním majitelkám. Během roku 1951 sestry pracovaly v Plavči, kde pomáhaly sestrám boromejkám v Charitním domově odpočinku. Ačkoliv tam měly těžkou službu v kuchyni a pomáhaly při ošetřování trvale ležících pacientů, kteří byli odkázáni na pomoc druhých, přesto zde pracovaly v dobré shodě s boromejkami. V prosinci 1959 nastoupily místo sester další boromejky a sestry odjely na jiná místa 3. prosince 1959. Do Milešova u Lovosic se sestry dostaly při stěhování Státního ošetřovatelského ústavu z Chomutova koncem srpna 1951. Byli zde umístěni nevyčísitelně nemocní a služba u nich byla velmi těžká. Mnozí projevili přání církevní úkonů. Se zaopatřením umírajících bylo mnoho problémů. Např. v roce 1955 musela žena, která se rozhodla pro křest, své přání přednést závodní radě a podepsat protokol. Tato filiálka byla zrušena dne 22. července 1960. Dne 9. ledna 1952 odjely 4 sestry z Broumova do Litoměřic, kde měly vypomáhat sestrám Navštívení Panny Marie v zaopatřovacím ústavu Charity při ošetřování starých lidí. V červnu se jejich řady o 6 rozrostly. 10. dubna 1953 sestry opustily i tento ústav. Dne 23. listopadu 1953 začalo stěhování Ústavu pro hluchoněmé dívky z Krče do Šebetova. Bylo přestěhováno 98 hluchoněmých chovanek a s nimi 31 sester. Dům měla vydržovat charita. Byl to renesanční zámek, který vystřídal mnoho majitelů, až konečně se stal majetkem státu. Nějakou dobu tam měla své rekreační středisko Národní pojišťovna z Prahy, která musela dům vyklidit pro účely charity a ta tam přemístila ústav z Krče. Sestry se zde dále staraly o hluchoněmé dívky a ženy až do 20. října 1985. Dne 15. srpna 1953 oslavila kongregace Školských sester de Notre Dame 100 let svého trvání v Čechách a na Moravě. V té době již sestry nepůsobily v oblasti výchovy a vzdělávání dětí, ale pracovaly manuálně a byly nuceny se „politicky přeškolovat“.¹²²

4.6 Smolkov u Opavy

Dům ve Smolkově patřil ostravskému dobročinnému spolku Ludmila. Pro Smolkov byla začátkem července 1951 ustanovena tatáž zmocněnkyně jako pro

¹²² Srov. AKŠS Hradec Králové. Dějiny kongregačních domů III s. 199.

klášter ve Štěplovci. Rozdílne od Štěplovce, kde se zmocněnkyně ubytovala, docházela do kláštera ve Smolkově pouze na občasně kontroly.¹²³

K domu patřilo i hospodářství, jehož výtěžky se posílaly do jiných domů kongregace. O dům usilovalo už od počátku několik institucí. Nejprve sem měli být z rozhodnutí Charity přestěhováni oligofrenní chlapci, ústav by tak zůstal spojen s hospodářstvím a sestry mohly mít dostatečný pracovní úvazek. Obec ovšem počítala s odsunutím sester a s přebudováním zámku na kulturní dům.¹²⁴

4.7 Štěplovec

Štěplovický zámek se stal domovem pro 117 starých a nemocných řeholnic. V prosinci 1951 převzala klášter pod svou zprávu Česká katolická charita, čímž alespoň částečně odpadla starost o hmotné zajištění řádových sester a údržbu domu.¹²⁵

4.8 Zlaté Hory

Řádové sestry do Zlatých Hor povolal vřatislavský biskup Jindřich Förster v roce 1872, který k tomuto účelu nechal vystavět školní budovu s bydlením pro sestry. Jednalo se o Chudé školské sestry de Notre Dame ovšem s Mateřincem ve Wroclavi. Do roku 1939, kdy zde působilo 14 sester a 5 kandidátek, byla postupně školskými sestrami otevřena obecná škola, měšťanka, škola ručních prací a opatrovna. Po II. světové válce sestrám zůstala v opatrování pouze mateřská škola a jejich činnost byla ukončena v roce 1950 akcí VŽK.¹²⁶ Poté zde byl zřízen centralizační klášter. z příkazu SÚC v Praze byly Zlaté Hory zlikvidovány 14. prosince 1951, 6 sester bylo přestěhováno do Smolkova, 7 sester do Javorníka a 2 sestry odjely do Lovosic do sociálního ústavu. Podle SÚC nebylo výhodné

¹²³ Srov. Kronika r. 1950, s. 214.

¹²⁴ Srov. AKŠS Hradec Králové. Dějiny kongregačních domů III, s. 73-74.

¹²⁵ Srov. AKŠS v Hradci Králové. Kronika Útulku Chudých školských sester de Notre Dame.

¹²⁶ Srov. BRACHTLOVÁ, M.: *Římskokatolická církev na Jesenicku ve letech 1945-1956*. Magisterská diplomová práce. Rkp. SU Opava 2002, s. 63., Dne 20. listopadu došlo ke stěhování sester do Smolkova, Javorníka a charitního domova v Milešově, Kronika r. 1951, s. 255.

vydržovat tak malá střediska, protože se nedala zapojit do práce podle socialistických plánů.¹²⁷

¹²⁷ Srov. AKŠS Hradec Králové. Dějiny kongregačních domů III s. 183.

5 Období perzekucí

5.1 Návrh na rozpuštění řeholí a jeho dopad na kongregaci

Rok 1953 měl být zlomovým ve vztahu státu k církvi a vyvrcholil tlak proti řeholím. V praxi to znamenalo, že byly zakazovány poutě, bohoslužby, výuka náboženství a byl podrobně rozpracován plán na jejich rozpuštění. V tomto roce si kongregace Chudých Školských sester de Notre Dame připomínala sto let od svého založení. Ve všech klášterech, kde školské sestry žily, se konaly přípravy pro důstojnou oslavu tohoto významného jubilea a většina řeholnic neměla tušení, že by to v historii kongregace mohl být rok poslední.¹²⁸

Po třech letech praktického experimentování v otázce postupu vůči církevním řádům byla 25. března 1953 přijata na schůzi politického sekretariátu ÚVKSC směrnice pro úplnou likvidaci řádů. Ministrovi zdravotnictví, kterým byl Josef Plojhar, bylo uloženo, aby zajistil vyškolení 1000 laických pomocných ošetřovatelek, neboť se počítalo s částečným odchodem řeholního personálu z nemocnic. Ministerstvo vnitra mělo začátkem června t.r. zaslat dopis SÚC, v němž by prohlásilo, že „na základě zákona č.68/151 Sb. o dobrovolných organizacích nemůže považovat existenci ženských a mužských řádů za zákonnou a nemůže připustit jakoukoliv formu jejich další činnosti.“ Řeholním osobám, které by odmítly odejít do civilu, měl být dán „výměr o nuceném pobytu k rozpuštění řeholí mělo dojít k 1. červenci 1953, v nemocnicích nejpozději do 30. září 1953.

Na základě tohoto usnesení bylo přikročeno ke konkrétní přípravě rozpuštění řeholí v jednotlivých krajích a okresech. Celá tato připravovaná akce dostala označení „akce B“. Dne 17. června 1953 byl jednotlivým předsedům KNV rozeslán dopis náměstka ministra vnitra, který obsahoval důležité pokyny:

„Vážení soudruhu!

¹²⁸ Srov. FOJTÍKOVÁ, K. *Centralizace řádových sester kongregace Chudých školských sester de Notre Dame v letech 1950-1953*, s. 70.

*V dohodě se Státním úřadem pro věci církevní bude úředně sděleno všem skupinám řádů a kongregací zástupcem ONV za účasti církevního tajemníka, zástupce finančního referátu atd., že podle zákona ... nelze připustit nadále jakoukoliv formu činnosti církevních řádů a kongregací. V příloze zasíláme Vám podle počtu jednotlivých skupin řeholnic nebo řeholníků potřebný počet exemplářů našeho výnosu, který urychleně expedujte s průvodním dopisem všem ONV ..., aby jej předsedové ONV obdrželi nejpozději do 23. 6. t.r. ...Není zajisté třeba zdůrazňovat, že likvidace církevních řádů a kongregací je vážnou a významnou akcí, která má přispět k ozdravení a upevnění našeho budovatelského úsilí. Je proto třeba, aby akce byla promyšlena a řádně zajištěna a hlavně aby bylo zabráněno jejího zneužití reakčními živly ...*¹²⁹

Krajští a okresní tajemníci byli o celé akci podrobně informováni SÚC a byl pro ně vypracován plán postupu.

V určeném termínu měli OCT doručit výměr o zrušení řeholí příslušné představené daného řádu a zároveň měla do kláštera nastoupit přesvědčovací brigáda, která byla předtím seznámena s argumenty, které má při přesvědčování řeholnic o jejich poklidném odchodu do civilu použít. Počet členů těchto přesvědčovacích brigád byl závislý na počtu řeholnic, na čtyři řeholnice měl připadnout jeden agitátor. Tyto brigády měly být sestaveny v úzké spolupráci s okresními výbory KSČ. Všichni zpovědníci příslušných ústavů měli být předvoláni na ONV a zde se jim mělo vysvětlit, jaké opatření je prováděno a jaké důsledky by mělo jeho případné maření. Církevní oddělení KNV mělo rovněž připravit přípisy všem římskokatolickým farním úřadům, v němž měli být kněží informováni o výnosu ministerstva vnitra. Tento dopis však měli obdržet nejdříve 1. července.

Pro řeholnice pracující v nemocnici již bylo připraveno civilní ošetřovatelské oblečení. Každá řeholnice měla obdržet pozměňovací výměr ministerstva vnitra. Zbývalo jen dvojí – podrobit se, nebo odmítnout. Nikde se však nemělo použít tvrdosti a vyhrožování. Úkol byl jasný: „Odchod řeholnic do

¹²⁹ SOA Zámorsk, fond KNV Pardubice, kart. 1477.

civilu a jejich setrvání na pracovišti.“ Teprve později se měly řešit dodatečné otázky ohledně kaplí apod. Instrukce pro postup v jednotlivých okresech byly na KNV dokončeny kolem 25. června 1953.¹³⁰

5.2 Procesy a vězení sester, trestná činnost

S obdobím padesátých let jsou spjaty i uměle vykonstruované procesy. Hlavním cílem této práce není zabývat se procesy padesátých let, ale zajisté by byla tato diplomová práce neúplná, kdybych se nezmínila o školských sestřích, které se ocitly na lavici obžalovaných. Nebudu se do hloubky zabývat průběhem jednotlivých procesů, ale pokusím se nastínit tehdejší situaci podle dostupných informací z kroniky kongregace Chudých školských sester de Notre Dame. První případ měl dopad na celkovou komunitu. Jednalo se o případ sester M. Anuše Zouharové a M. Cypriány Hlavíkové. Obě působily na filiálce v Praze – Vršovicích, kde sestra M. Cypriána Hlavíková byla představenou tohoto domu. Důvodem zatčení byla smyšlená akce ze strany StB, kterou se řeholnice nechala oklamat.

Dne 8. prosince 1948 navštívil sestru **M. Anuši Zouharovou** člověk, který se vydával za jejího příbuzného. Sestra ho pohostila a během rozhovoru se zmínila o studentovi, který uprchl za hranice a přespal u sester v Obloukové ulici. z příbuzného se stal příslušník StB a hodinu po svém odchodu sestru zatkul. Spolu s ní byl zatčen i její bratr, který byl farářem, jeho kaplan a několik dalších osob. Příprava celého procesu trvala poměrně dlouho, neboť se konal až 8. února 1951. Sestra M. Anuše byla odsouzena k pěti letům odnětí svobody s tím, že se jí do rozsudku započítala i doba vazby. Trest nastoupila v Mladé Boleslavi, kde předtím pracovala s dalšími trestankyněmi v dílně. Sestra M. Anuše Zouharová byla propuštěna po uplynutí pětiletého trestu.¹³¹

Této situaci předcházelo zatčení její představené **M. Cypriány Hlavíkové**, která se měla rovněž podílet na protistátní činnosti. Bývalá představená ústavu pro

¹³⁰ SÚC Praha, fond SÚC, kart. 4, inv.č.54.

¹³¹ Srov. Kronika r. 1950, s. 214.

přestárlé v Praze Vršovicích byla 9. června zatčena a odvezena do Pankrácké věznice. Byla odsouzena k šesti měsícům za to, že jako představená s. M. Anuše Zouharová „ *trpěla návštěvy cizích lidí.*“ Nějaký čas pobývala se sestrou M. Anuší Zouharovou ve vězení, ale její zdravotní stav se začal prudce zhoršovat. Musela být přeložena na oddělení vězeňské nemocnice, kde 23. listopadu 1950 krátce před svým propuštěním zemřela. o jejím úmrtí se dozvěděla její sestřenice až 8. prosince od provinciální představené M. Šebesty Hlavínové. Přišla se informovat na její propuštění, a zatím jí bylo oznámeno, že 23. listopadu zemřela a její tělo bylo spáleno.¹³²

Dalšími vězňenými sestrami se staly **M. Magnificata Fořtová** a **M. Rosina Skopalová.** Důvodem jejich zatčení bylo přechování studenta Václava Macha „ *jako osoby nepřijatelné a nepřátelské pro Československý stát.*“¹³³ V srpnu 1950 proběhl lidový soud. Obě sestry byly odsouzeny k trestu těžkého žaláře, sestra M. Rosina musela uhradit částku 10 000 Kč a v případě nedobytnosti byla odsouzena k náhradnímu trestu 20 dní.

Sestra M. Magnificata měla zaplatit rovněž 10 000 Kč a v případě nedobytnosti k náhradnímu trestu 20 dní. Po výkonu byly převezeny do centralizačního kláštera v Broumově.¹³⁴

Pro rozvracení státu byla soudně stíhána i katechetka sestra **M. Qualbertina Vosková.** Výsledkem trestního řízení byl rozsudek, kterým byla sestra Vosková odsouzena k výkonu trestu po dobu 8 měsíců. Podle šetření se sestra M. Qualbertina při jedné hodině náboženství zmínila o vzniku československé církve. Řekla, „ *že byla založena při sklenici v hospodě na Smíchově.*“ Jedno z dětí to však řeklo doma a rodiče vše nahlásili. Následovalo vyšetřování, k němuž byl přizván i farář československé církve, který v protokolu prohlásil, že sestra mluvila pravdu. Celý trest si odpykala v pankrácké věznici i se

¹³² Srov. Kronika r. 1950, s. 214.

¹³³ Tamtéž, s. 220.

¹³⁴ Srov. Tamtéž, s.215.

sestrou M. Augustinou, jak dokládá její dopis z vězení generální představené M. Fabiole Dítkové.¹³⁵

Poslední odsouzenou byla sestra **M. Imberta Sinská**, o které je v kronice jen krátká zmínka. Trest si odpykala ve věznici v Ilavě, kde „*musela odložit řeholní roucho a prošívat matrace.*“ V průběhu roku 1949 bylo vedeno trestní řízení proti sestře **M. Augustině Zítkové**, která působila jako katechetka v Holicích. v hodině náboženství mluvila o papeži. Dne 18. listopadu přišli do školy členové SNB a vyšetřovali několik žákyň. Některé z nich svědčily proti ní a druhý den byla předvolána na SNB neboť obsílka k soudu přišla až 20. ledna. Na základě vyšetřování byla sestra obviněna z pobuřování proti republice, jak ona sama píše: „*Pokud si pamatuji, neřekla jsem nic, co by zavánělo politikou, tím méně pobuřovalo žákyňe proti státu.*“¹³⁶

Soudní řízení bylo nakonec pozastaveno na dobu neurčitou. Sestra M. Augustina nesměla dále vyučovat náboženství a byla odeslána do Opočna.

¹³⁵ Srov. Kronika r. 1950, s. 209.

¹³⁶ Tamtéž, s.179.

6 Život sester kongregace od poloviny 50. let

Po násilném vystěhování nastaly pro mnohé sestry těžké dny. Těžké nikoliv proto, že musely pracovat v továrnách, na polích, vysazovat stromky v lesích, starat se o oligofrenní mládež, ošetřovat staré lidi v domovech důchodců, ale spíše proto, že musely opustit své domovy, školy, jesle, opatrovny, internáty a penziony – tedy svou veškerou pedagogickou práci u dětí a mládeže. Když nemohly vychovávat a vzdělávat, obětovaly se v práci pro druhé.

Tak začala nová éra působnosti Chudých školských sester de Notre Dame. Dne 30. března 1954 přijaly ošetřování starých lidí v **Ostřeku u Benešova**. Charitní domov odpočinku byl umístěn v budově bývalého zámku. Sestry pomáhaly s úpravou, aby mohl sloužit novému účelu a 28. června 1954 přijelo prvních 15 starých lidí z Mariánských Lázní. Rok 1967 přinesl změnu a domov se postupně začal měnit na ústav s postiženými chlapci ve věku 14-24 let. Stařenky měly zůstat na doživotí, což znamenalo, že zemřela-li některá, místo ní přišel postižený hoch. Sestry je ošetřovaly až do roku 1980, kdy 9. dubna opustily tuto filiálku.¹³⁷

Filiálka v **Odlochovicích u Votic** vznikla přestěhováním Charitního domova odpočinku v Lysé nad Labem ve dnech 13. - 16. července 1954. Budova byla jednopatrový zámek, patřící kdysi šlechtě z Rombuldů. Po státním převratu v roce 1945 a vyvlastněním šlechtického majetku, připadl zámek státu, od něhož ho převzala ČKCH a po některých úpravách sem Charita přestěhovala starobinec z Lysé nad Labem. Sestry ošetřovaly staré lidi až do 30. 6. 1978, kdy byla tato filiálka zrušena.¹³⁸

Ze soustředovacího kláštera v Broumově byly sestry přestěhovány dne 10. září 1954 do bývalého cisterciáckého kláštera v **Oseku u Duchcova**, kde měly řídit Ústav pro mentálně postižené dívky do 16 let. Po odsunutí německých příslušníků cisterciáckého řádu převzali klášter čeští salesiáni. Po jejich vyvezení

¹³⁷ Srov. AKŠS v Hradci Králové. Zakladací kniha domů III. s. 277-280.

¹³⁸ Srov. Tamtéž, s. 281-284.

z nařízení SÚC v roce 1950 se stal osecký klášter internačním klášterem pro členy mužských řádů a kongregací. Roku 1953 byla budova předána ČKCH a řeholníci umístěni do jiných soustředovacích táborů, mezi které patřil např. Želiv, Králíky a jiné. V Oseku zůstalo pouze několik bratří laiků na různé opravné práce. Úklid kláštera obstarávaly řeholnice dovezené z Hejnova a sestry z různých řádů, které byly propuštěny pro nemoc z továren. V době, kdy se sestry přistěhovaly, bylo v Oseku 33 sester a 18 bratří laiků. Řeholnice rozvezla Charita k jejich komunitám, bratři zůstali v truhlářských dílnách, patřících rovněž Charitě.¹³⁹ Dne 22. října 1954 přijelo prvních 12 postižených dívek z Budeniček u Slaného. Od 1. ledna 1955 byla zřízena samostatná výroba parament, v níž pracovalo asi 20 sester. Počet chovank se neustále zvyšoval a to tak, že v roce 1958 jich bylo už 157. Podle jejich úrovně postižení byly zaměstnány v prádelně, v žehlárně, při úklidu místností a chodeb nebo v zahradě.

Od roku 1961 byly schopnější chovanky rozesílány do nově založených ústavů. Poslední dívky odjely v prosinci 1964. Další filiálka s domovem důchodců byla kongregací přijata 3. ledna 1958 ve **Smilkově**, kdy tam nastoupilo 6 sester. Domov byl umístěn v jednopatrovém zámečku na okraji rozsáhlého parku. Sestry převzaly ošetřování starých lidí po sestřích františkánkách, které byly přemístěny k sestřím vlastní kongregace. Tato filiálka byla zrušena 31. 12. 1978, kdy provinciální představená odvolala zbylé 4 sestry a určila jim pracoviště.¹⁴⁰

Státní úřad sociálního zabezpečení povolal dne 8. ledna 1958 11 sester do Domova důchodců v **Sokolnici u Brna**. Domov byl umístěn v loveckém zámečku hraběte z Mitrovic. Sestry přišly po slovenských sestřích vincentkách a působily zde až do roku 1967.¹⁴¹

V říjnu 1959 začal jednat Ústřední národní výbor hlavního města Prahy s ČKCH o sestřích, kterým měla být svěřena péče a výchova o oligofrenní děti ve věku od 3 do 14 let v zámku **Tloskov**. Po prohlídce zámku sestry nabídku přijaly. Jednalo se o dvoupatrovou budovu, obklopenou rozsáhlým parkem. Měl zde být

¹³⁹ Srov. AKŠS v Hradci Králové. Zakladací kniha domů III, s. 285-294.

¹⁴⁰ Srov. Tamtéž, s. 335.

¹⁴¹ srov. Tamtéž, s. 341.

vybudován „vzorový ústav“ asi pro 170 dětí. Ředitel ústavu požádal vedení kongregace o sestry s vysokým pedagogickým vzděláním. O mentálně postižené se sestry staraly až do roku 1985, kdy rozvázaly pracovní poměr.¹⁴²

Dne 27. listopadu 1959 nastoupilo 5 sester do domova důchodců ve **Ždírci** místo sester sv. Vincence, které odešly k sestřám do jiných domovů. Sestry ošetřovaly staré lidi až do 30. 6. 1983, kdy byla tato filiálka zrušena.¹⁴³

V roce 1960 převzaly Domov důchodců v Dianě u **Přimdy**. Jejich pobyt zde trval pouze dva roky. Jejich místa byla svěřena šedým sestřám, propuštěným z nemocnic, neboť školské sestry měly pečovat o oligofrenní děti.¹⁴⁴

Dne 27. září 1960 přijely sestry důchodkyně do **Koclířova**. Ústav patřil původně Školským sestřám OSF, byla v něm jejich škola a vyhledávaný penzionát. Později se stal ústavem Charity a byl označen za domov civilních důchodců. v roce 1960 se musely důchodci přestěhovat do jiných ústavů a dům byl určen pro přestárlé sestry de Notre Dame.¹⁴⁵

Dne 19. května 1960 nastoupily první sestry do **Horní Poustevny**, kde byl ústav pro oligofrenní mládež do 15 let. Povolal je sem Ústřední národní výbor hlavního města Prahy, sestřám svěřil péči a výchovu těchto dětí. Postupně sestry odcházely do důchodu a nebyla za ně náhrada. Z tohoto důvodu bylo rozhodnuto, že rozvážou pracovní poměr k 31. březnu 1988.¹⁴⁶

Dne 9. prosince 1960 převzaly sestry Charitní domov pro oligofrenní ženy na přechodnou dobu po sestřách dominikánkách v **Mukařově**. Ústav musely opustit a odejít do Kadaně. Filiálka byla zrušena 22. října 1962, kdy odešly poslední chovanky a dům převzaly sestry sv. Hedviky pro své staré sestry.¹⁴⁷

V bývalém poutním místě **Mariánská u Jáchymova** zřídil karlovarský okres ústav pro oligofrenní dívky starší 15 let a péči o ně předal školským sestřám.¹⁴⁸

¹⁴² Srov. AKŠS v Hradci Králové. Zakladací kniha domů IV. s. 47.

¹⁴³ Srov. Tamtéž, s. 37.

¹⁴⁴ Srov. Tamtéž, s. 13.

¹⁴⁵ Srov. Tamtéž, s. 353- 362.

¹⁴⁶ Srov. Tamtéž, s. 363-368

¹⁴⁷ Srov. Tamtéž, s. 45.

¹⁴⁸ Srov. Tamtéž, s. 369.

Dne 29. ledna 1962 nastoupilo 5 sester s prvními chovankami z **Oseka**. Dne 1. února přijelo dalších 9 sester a do konce roku 1962 měl ústav již 24 sester. Celková kapacita ústavu byla plánována na 160 lůžek. V zimě byly často problémy se zásobováním.¹⁴⁹ Pro chovanky se hledalo vhodné zaměstnání, od roku 1969 byly schopnější zapojeny do chodu ústavu, některá děvčata byla zacvičována do ručních prací. V roce 1979 bylo v ústavu zaměstnáno pouze 5 sester, které dosáhly důchodového věku. Z tohoto důvodu byly uvolněny ze služby a opustily tuto filiálku 9. října 1981.

Česká katolická Charita otevřela se souhlasem Státního úřadu pro věci církevní koncem roku 1950 v bývalé rezidenci Tovaryšstva Ježíšova v **Praze** v Ječné ulici č. 2 kněžský domov. Důvodem bylo, aby kněží a sestry, které v Praze musely vyřizovat různé záležitosti, měly kde přenocovat, neboť do tohoto roku neexistoval v Praze žádný klášter. Na pokyn Ústředí ČKCH nesměly být v KD ubytovány zájezdy studujících a dětí školou povinných, neboť prý by je mohly sestry ovlivňovat v náboženském ohledu, např. by jim mohly dávat náboženské otázky.¹⁵⁰

Haviřov je nejmladší město České Republiky, které bylo založeno v roce 1955. Na začátku školního roku 1968 požádal zdejší farář P. Bohuslav Vlček o výpomoc při vyučování náboženství. Tehdy bylo přihlášeno přes 1 700 dětí ve 25 školách. Sestry přijely do tohoto města 15. října 1968. Byly ubytovány v domku místní varhanice a odtud pak vyjížděly učit do škol, které byly rozmístěny po celém městě. Brzy nastala doba normalizace a sestry musely opustit i toto působiště 3. listopadu 1973. Dne 8. září 1969 žádal P. František Klas, děkan a vikář v Horažďovicích generální představenou M. Vlastu Ptákovou o výpomoc při vyučování náboženství. Dne 9. října po vyřízení všech formalit na konzistoři i ONV školském odboru, odjely do Horažďovic. Vyučování náboženství zahájily 13. října 1969. Obě sestry učily ve městě a do hodin přicházelo celkem 427 dětí. Ale již v květnu 1970 se začalo proslýchat, že sestry

¹⁴⁹ Srov. AKŠS v Hradci Králové. Zakladací kniha domů III. s. 285, 405.

¹⁵⁰ Srov. AKŠS v Hradci Králové. Zakladací kniha domů IV. s.67.

nebudou smět pokračovat ve výuce. Ve školním roce 1970 se přihlásilo na náboženství velmi málo dětí.¹⁵¹

Dne 21. října 1969 nastoupily 3 sestry na **Svatou Horu u Příbrami**. Byla to kuchařka, pomocnice v kanceláři a prادلena. Staraly se o domácnost kněžích až do 31. července 1984, kdy byla tato filiálka zrušena.¹⁵² Kapitulní vikář v Hradci Králové ThDr. Karel Jonáš požádal v roce 1976 provinciální představenou českobudějovické provincie M. Gonzagu Trčkovou o sestry důchodkyně, které by vařily hradeckým kněžím, zaměstnaným v duchovní správě, aby se nemuseli stravovat v restauracích. Dne 1. dubna 1976 přišly do Hradce Králové první 3 sestry, v září k nim přibyla ještě jedna.¹⁵³ Pražská provincie měla v Hradci Králové několik filiálek, které musely sestry v roce 1960 opustit, když byly vyvezeny do soustředovacích klášterů v Broumově a ve Zlatých Horách. Na konci roku 1989 žily, pracovaly a ošetřovaly děti v těchto domovech: Javorník, Osek, Mnichov u Mariánských Lázní.

¹⁵¹ Srov. AKŠS v Hradci Králové, Zakladací kniha domů IV, s. 219-223.

¹⁵² Srov. Tamtéž, s. 233-243.

¹⁵³ Srov. Tamtéž, s. 251.

7 Dějiny zámku v Kardašově Řečici spjaté s kongregací Chudých školských sester de Notre Dame

Odpověď na otázku, kdo jako první přivedl Chudé školské sestry de Notre Dame do Kardašovy Řečice, není tak těžké nalézt. Kronika toto prvenství připisuje českobudějovickému biskupovi Šimonu Bártovi¹⁵⁴, který usiloval o rozšíření výchovných ústavů a potřeboval kvalifikovaný pedagogický personál, který v té době bylo možno nalézt v církevních školských institutech. Domníval se, že dívkám prospěje řádná nábožensko-mravní výchova. Na rozdíl od jiných působišť není dochována příliš bohatá pramenná základna. V archivu kongregace se nachází především kronika, kterou si vedly sestry od svého příchodu do Kardašovy Řečice až do konce své činnosti. Na jaře 1929 vybídl děkan Jaroslav Paulus spolu s biskupem Šimonem Bártou kongregaci, aby se ucházela o koupi **zámku v Kardašově Řečici**.¹⁵⁵ Zámek¹⁵⁶ náležel bechyňskému knížeti Alfonsu Paarovi. Stát původně zabral lesy patřící k panství a vrchnosti ponechal pouze zámek s parkem. Kardašova Řečice byla vdovským sídlem babičky panujícího knížete, která zde 26. října 1928 zemřela. Poté se Alfons Paar rozhodl zámek prodat. Ucházel se o něj Městský úřad v Kardašově Řečici, rovněž i ministr Nosek. Avšak Alfons Paar dal přednost kongregaci, jejíž nabídka činila **612 000 Kč**. Dne **8. června 1929** schválil prodej a řečický zámek se měl stát majetkem kongregace Chudých školských sester de Notre Dame.¹⁵⁷ V době, kdy hrabata Paarové přesídlila (leden 1930) do Vídně, nebyly z finančních důvodů kupní strany stále zpracovány smlouvy. Jelikož kongregace neměla tolik finančních prostředků, rozhodla se požádat o půjčku 1 000 000 Kč kongregaci řeholníků do

¹⁵⁴ Šimon Bárta byl osmý biskup českobudějovický (1920-1940)

¹⁵⁵ Srov. Pamětní kniha Kongregace Chudých Školských sester de Notre Dame díl III., rok 1929–1931, nestr.

¹⁵⁶ Jednalo se o zachovalou jednopatrovou budovu, která plně vyhovovala účelům kongregace. K zámku přiléhá rozsáhlý park s rybníkem, lesík „Hájek“ a zelinářská zahrada.

¹⁵⁷ Srov. AKŠS České Budějovice. Kronika Kardašovy Řečice, s. 9.

Říma. Žádost byla poslána dne 11. ledna 1930 a již 28. března téhož roku kladně vyřízena.¹⁵⁸

7.1 Založení domu a mateřské školy

V lednu 1930 po vyklizení zámku vyzval tamější děkan Jaroslav Paulus představené kongregace, aby řádové sestry dům obsadily. Dne 5. února 1930 byly poslány první tři sestry do Kardašovy Řečice, aby řídily potřebné úpravy k zahájení provozu. Byly to sestry M. Richarda Příbylová, M. Natalie Brendlová, M. Jáchyma Hájková a služka Marie Jirásková. Do konce prázdnin zde již bylo celkem devět sester:

S. M. Richarda Příbylová – představená

S. M. Duchoslava Šílená – vrátná

S. M. Innocencie Sýkorová – učitelka a zároveň vychovatelka chovaneček

S. M. Anela – pěstounka a sakristiánka

S. M. Celestina Jarová – učitelka těsnopisu, němčiny a psaní na stroji

S. M. Garcie Martínková – kuchařka

S. M. Jáchyma Hájková – zahradnice

S. M. Prokopina Kubelová – prادلena

Zámek měl sloužit nejen k výchovným účelům, rovněž jako exerciční dům.¹⁵⁹ „*Poloha zámku byla hezká a okolí malebné.*“ Vnitřní zařízení vypadalo dost opotřebovaně a zašle. Někde scházela okna a dveře a nábytek do pokojů byl teprve ve výrobě. „*Eleonora Párová, která zámek kongregaci prodala, zde zanechala nábytek pro kuchyni a prádelnu.(...) Kromě toho 4 postele, 7 skříní, 20 stolků, 12 prádelníků, 2 malé skřínky, 5 štelářů, knihy a několik židlí. Vše ostatní bylo nutné přidělat a opravit.*“¹⁶⁰ Firma Dvořák sestřám dodala ještě 50 postelí, nočních stolků a skříněk, 12 stolů a 100 židlí. Pro spánek musel ze začátku

¹⁵⁸ Biskup Šimon Bárta byl pověřen dozorem nad půjčkou, tj. aby půjčka byla využita pro dané účely a aby byl dluh v co nejrychlejším čase splacen. Viz AKŠS Hradec Králové. Pamětní kniha kongregace Chudých Školských sester de Notre Dame díl III. rok 1929 –1931, nestr.

¹⁵⁹ Srov. Tamtéž.

¹⁶⁰ Kronika kardašovy Řečice, s. 14.

postačit slavník. Podle stavebního plánu byla celá budova rozdělena na sklep a dvě patra. Nejspodnější podsklepení bylo používáno jen jako sklepy, jako např. pivní, vinný a na potraviny. Na plánu jsou zdůrazněny různé opravy. Zdálo by se, že těch oprav a změn příliš mnoho nebylo, ale práce to byla značná. Na celé budovatelské úsilí dohlížely sestry, které sem byly vyslány. Dále se budeme další přestavbou domu zabývat v kapitole **/věnované roku 1948/**.

Dalo se očekávat, že zdejší veřejnost přivítala činnost penzionátu a mateřské školy s radostí. Již v roce 1863 se v časopise Školník objevila tato zpráva:

„Kongregace Školských sester uveřejnila program dívčí školy a penzionátu. (...)V dívčí škole budou předměty přednášeny jazykem českým. Soukromý penzionát bude pro dívky křesťanské a vyučovati se bude jazykem mateřským, a sice přírodopisu, silozspitu, zeměpisu, dějepisu, potom českému a německému jazyku a jejich literatuře, deklamaci a zpěvu, ženským pracím a pak též francouzskému jazyku, stylistice, počtům, dušesloví a vychovatelství, kreslení a pianu. Do tohoto penzionátu budou přijímána děvčata od 6 – 15 let.“¹⁶¹ Sestry měly vyhrazenou jednu část, kde bydlely, společně se modlily breviář a společně studovaly. V druhé polovině domu bydlely samostatně chovanky, odtud navštěvovaly klášterní školu. V přízemí byla studentská jídelna, v prvním poschodí veliký sál, kde se studovalo. V sále byly všechny studentky pohromadě. Přes den chodily do školy a odpoledne si mohly hrát na místním dvoře různé hry. Roku 1930 měla kongregace 20 chovek, následujícího roku to bylo již o 10 více.¹⁶² Dne 1. září byla konečně otevřena první škola. Byla to první dívčí škola v Kardašově Řečici. Bohužel se nedochovala žádná pramenná základna, která by o ní něco bližšího vypovídala.

Dne 7. května 1930 byla podána k zemské radě žádost o zřízení opatrovny. Následně proběhlo přezkoumání prostor ke školským účelům a v jejich důsledku rovněž opravy a adaptace z důvodu kolaudace (23. prosince 1930). V průběhu oprav (3. června 1930) požádaly představené biskupský ordinariát o zřízení

¹⁶¹ BERAN, J. *Gabriel Schneider*, s. 32.

¹⁶² Srov. Kronika Kardašovy Řečice, s. 15.

poloveřejné kaple sv. Václava, jehož světitelem byl jmenován děkan Jaroslav Paulus.¹⁶³

Rovněž došlo k úpravě plánů pro pensionát, které schválil 25. srpna 1930 Okresní úřad v Třeboni. Kolaudační komise měla pak proběhnout 9. prosince 1930.

Během prázdnin se uskutečnila většina adaptací. Místnosti pensionátu byly opatřeny novým nábytkem a vybavení kaple ve velké dvoraně zámku bylo převezeno z Kročehlav u Kladna. Na oltář byla objednána socha svatého Václava, jehož autorem byl Břetislav Kafka z Červeného Kostelce.¹⁶⁴ V neděli 24. srpna 1930 posvětil děkan Paulus novou kapli i dům. K slavnosti byli pozváni zástupci úřadů, okolní duchovenstvo a také členové rodiny Paarů. Ti však svou nepřítomnost omluvili s projevem radosti, že dům bude sloužit tak vznešeným cílům. Svěcení se rovněž zúčastnil spirituál Jan Komrska, který se o úpravu domu zajímal a staral, dále ctihodná Matka M. Salesie Hlavínová a provinciální představená z Českých Budějovic M. Fabiola Dítková.¹⁶⁵

Počátkem školního roku 1930/31 byl v Kardašově Řečici otevřen pensionát, kde se chovanky učily ženským ručním pracím, hudbě, cizím jazykům, psaní na stroji, těsnopisu, vedení domácnosti a vaření.¹⁶⁶

7.2 Mateřská škola, aneb nechte maličké přijít ke mně

Pro práci s dětmi bylo důležité i vzdělání, proto sestry navštěvovaly kurz pro učitelky mateřských škol. Děti často pořádaly besídky, kterých se účastnily i místní hudebníci. Kronika se nezmiňuje, zda to byli rodiče, ale „*hráli dobrovolně a zadarmo.*“¹⁶⁷ Do opatrovny byly přijímány místní děti od 3 - 6 let. Protože se nám nedochovaly žádné bližší informace o dětském útulku, pokusila jsem se sestavit přibližný plán činnosti dětí, pod vedením sester. Protože v roce

¹⁶³ Srov. Povolení zřízení poloveřejné kaple. Blíže AKŠS Hradec Králové. Pamětní kniha kongregace Chudých Školských sester de Notre Dame díl III., rok 1929–193, nestr.

¹⁶⁴ Srov. Kronika Kardašovy Řečice, s. 20.

¹⁶⁵ Srov. Tamtéž, s. 24.

¹⁶⁶ Srov. Tamtéž, s. 18.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 16.

1930 už bylo jednotné školství, vycházím ze záznamů, které se dochovaly ve školce u svatého Josefa, protože se dá předpokládat, že koncepce vyučování byla jednotná pro celou kongregaci a ze záznamů v kronice je patrné, že sestry z Českých Budějovic často navštěvovaly a pobývaly v Kardašově Řečici. O náplni činnosti nás důkladně informují Přehledy¹⁶⁸, které se zachovaly pro školku sv. Josefa. Stejně tak jako dnes i sestry učitelky musely dokládat a zapisovat svou pedagogickou činnost, všechny aktivity a činnosti, které děti prováděly, musely vycházet z rámcového vzdělávacího cíle, které vydalo ministerstvo školství. Bylo šest základních oblastí, které bylo třeba rozvíjet: tělesná výchova, mravní a společenská výchova, prvouka, výtvarná výchovy a sociální péče. Učitelky vyplňovaly do kolonky vše, co s dětmi dělaly i to, jaké bylo počasí. Ve srovnání s dnešními zápisy do třídních knih, by nám hodnocení z roku 1930 přišlo velmi strohé. Výčet aktivit, které děti měly během dne zvládnout, byl velmi široký a vzájemně se jednotlivé činnosti prolínaly. Lišilo se i vedení pracovní činnosti dětí. V roce 1935 se změnila učitelka a můžeme předpokládat, že i styl výuky, jak dokládá kronika s příchodem sestry Zdenky. Děti začínaly více zapojovat na svých besídkách i žákyně měšťanské školy a veřejnost. Každá učitelka měla svůj individuální přístup, který se odrazil i v její práci. V první kolonce se zaznamenávala výchova smyslů. Šlo o srovnávání protikladů jako malý, velký, dlouhý, krátký, vysoký a nízký. Děti se učily rozeznávat barvy a rozlišovat různé zvuky a správnou výslovnost.

V oddíle věnovanému mravní a společenské výchově se děti učily především biblickým a společenským událostem. Děti se seznámily s výjevy ze Starého i Nového zákona a významnými světcí a událostmi podle liturgického kalendáře.

Výtvarná výchova byla zaměřena především na rozvoj jemné motoriky. Děti příliš nekreslily, což si můžeme vysvětlit i nedostupností a cenou papíru a pastelek. Děti si tedy často stavěly, modelovaly, kladly dřívka, skládaly vějíře,

¹⁶⁸ SoKA České Budějovice, Česká dívčí škola u Sv. Josefa, sign. B 99, inv.č. 196, Výkazy a evidenční karty dětí, dále inv. č. 195 Přehled výchovné práce a docházka dětí mateřské školy.

kreslily kamínky, skládaly čtverce a jiné geometrické tvary, případně se věnovaly navlékání korálek či lepení listů. Činnost byla ovlivněna ročním obdobím a trvanlivostí plodů. Oblastí, na kterou byl kladen velký důraz, byl slovní projev. Často se v zápisu objevuje vypravování pohádky, básničky, výchovné povídky a dramatizace. Důraz byl kladen též na rozvoj mateřského jazyka. V záznamech o mravní a společenské výchově jde především o to, vést děti ke zdvořilosti, úctě k rodičům, zachovávání desatera a předat jim zcela konkrétní pokyny, jako např. jíst střídavě apod. Nejzábavnější mohla být pro děti tělesná výchova. Zde se mohly pořádně „vydovádět“. Činnosti byly velmi pestré. Do programu byly zařazeny tanečky, pochody a hry, honičky atd....

Posledním odvětvím, kterému se budeme věnovat, je sociální péče. Děti se měly seznámit a pochopit život kolem nich. Proto byla zařazována témata, která se od těch dnešních příliš neliší, jako např. domov, rodina ovoce a zeleniny a je dána i ročním obdobím.

Dalším zdrojem informací nám mohou být výkazy dětí a evidenční karty. Můžeme si tak udělat obrázek o charakteru dětí ve třídě.¹⁶⁹

V následující tabulce jsou shrnuty výčty vlastností dětí:

Pohodlná
Není očkován
Čiperná
Zdá se být slabomyslná
Dětinská
Snaživá, má špatnou výřečnost
Netečná ke všemu
Hravá
Tichá, rozplakaná
Povídalka

¹⁶⁹ Soka České Budějovice, Česká dívčí škola u Sv. Josefa. Výkazy a evidenční karty dětí

Činnost mateřské školy byla velmi pestrá a děti byly všestranně rozvíjeny. Většina činností by se mohla použít i v dnešních vzdělávacích programech. Narozdíl od dnešních mateřských škol neexistovaly herny a volnější prostory pro hru dětí. Ty seděly u stolečků a hrály si s jednoduchými hračkami, dřevěnými kostkami případně loutkami, které sestry zhotovily. Pokud si chtěly trochu zacvičit, vstaly z místa a dělaly jednoduché cviky, učily se pochodovat mezi stolečky případně hrály nějakou hru, kterou bylo v takovém počtu možné realizovat ve stísněných podmínkách.¹⁷⁰

Většina dětí trávila ve školce dopoledne i odpoledne. Během šestnácti let se v opatrovně a pozdější mateřské škole vystřídaly jen dvě učitelky. Kromě učitelek působily ve školce mladé profesky, které se zde zaučovaly, aby později mohly nastoupit jako kvalifikované vychovatelky.

7.2.1 Trhová smlouva

Dne 19. ledna 1931 byly předloženy představeným kongregace k podpisu trhové smlouvy o koupi zámku v Kardašově Řečici a lesíku, který k němu patřil. z kupní ceny 612 000 Kč bylo zapláceno za zámek 388 000 Kč a za lesíky 12 000 Kč, celkem 400 000 Kč. Zbytek kupní ceny 212.000 Kč měl být splácen s 6 % úrokem ve lhůtách po 50.000 Kč během 4 let. Okresní úřad v Třeboni schválil přípisem ze dne 2. února 1931 č. 46.319/1 pensionát v Kardašově Řečici.¹⁷¹

7.2.2 Exerciční dům v Kardašově Řečici

Bývalý zámek knížete Paara se hodil svou polohou uprostřed rozsáhlého anglického parku (6ha) za klidné zátiší, které hned počátkem prázdnin (1931) využila budějovická provincie k **exerciciím**.¹⁷²

Následně díky biskupu Bártovi a knížeti Paarovi za možnost duchovního rozjímání došlo k **odpuštění čtyř 50 000-vých splátek**. Paar tak vyšel kongregaci

¹⁷⁰ Srov. Vzpomínky sestry Viktori Havlátové, soukromý archiv autorky.

¹⁷¹ Srov. Pamětní kniha kongregace Chudých Školských sester de Notre Dame díl III., rok 1929–1931

¹⁷² Během léta zde pak proběhlo hned několik kursů vždy pod vedením redemptoristů, a to se značným ohlasem.

vstříc s kupní cenou, kterou snížil na 412 000 Kč. Rovněž daroval vybavení, topivo a další drobnosti v celkové ceně 42 000 Kč.¹⁷³ Brzy po podpisu kupní smlouvy (19. ledna 1931) se ukázalo, že kongregace má na sebe vzít i plnění nadace Schwerts-Sporkovy, které činilo přibližně 8 000 Kč ročně. Ačkoliv to bylo sestrám z výpisu pozemkových knih sděleno, o finančních závazcích informovány nebyly a byly ujišťovány, že toto plnění nemá význam. Právní zástupce¹⁷⁴ Paara přesto požadoval, aby celý tento závazek vzaly na sebe. S tím však představené nesouhlasily a vznikl právní spor. Teprve v březnu 1934 se obě strany domluvily a sepsaly druhý dodatek (11. června 1934). Na jeho základě měla kongregace doplatit 200 000 Kč bez úroků z prodlení v pololetních lhůtách po 50.000 Kč počínaje dnem 31. srpna 1934. Nadaci Schwerts-Sporkovu kongregace nepřijala a kníže Paar ji měl dát do tří let vymazat z pozemkových knih. **K definitivnímu projednání ukončení tržové smlouvy pak došlo až v roce 1939.**¹⁷⁵

7.3 Předválečné a válečné období

Doba po první světové válce přinesla měnovou reformu, která ochudila šlechtu tak, že nemohla vydržovat na svých panstvích opatrovný, šicí školy a sirotčince. V některých místech vadila i samotná přítomnost řeholnic. V kongregaci byly po první světové válce ztráty, ale i rozkvět a budování. Podařilo se otevřít další filiální domy na Slovensku a v Americe. Přesto v roce

¹⁷³ Tímto gestem si zajistil vděčnost vůči celé své rodině. K tržové smlouvě byl připsán dodatek o každoroční mši svaté za kněžnu Leopoldinu Paarovou, který připadal na den jejího úmrtí; dále biskup Bárta doporučil knížecí rodinu Svatému Otci v Římě, aby se jim dostalo vyznamenání za ušlechtilé snahy pro katolické zájmy. Kníže Alfons Paar byl v tomto důsledku jmenován komturem papežského řádu svatého Řehoře. Vyznamenání obdržela rovněž jeho matka Eleonora.

¹⁷⁴ V dopise ze dne 13. března 1934, adresovaném Dr. Josefu Dvořákovi, nabízí Dr. Antonín Schauer jménem knížete Paara kongregaci:

1. buď vzít celý závazek nadace Schwerts-Sporkovy na sebe a kníže promine nedoplatek kupní ceny,
2. 2. nebo nebude kníže stát na tom, aby kongregace převzala celý závazek sub C1, a potom musí kongregace doplatit 212.000 Kč i s úroky z prodlení do 3 neděl, kdyby kongregace chtěla smlouvu úplně zrušit, žádal kníže nájem za dobu, pokud kongregace zámku užívala, a všechno by muselo být uvedeno do toho stavu, jaký byl před jednáním o koupi.

¹⁷⁵ Pamětní kniha kongregace Chudých Školských sester de Notre Dame díl IV., rok 1931, nestr.

1933 nastala všeobecná hospodářská krize. Opět se objevovaly plakáty s hesly: „*Berte církvi, dejte nezaměstnaným. Žádejte zrušení náboženství ve státních školách!*“ Hesla i doba jejich vydání byla dobře volena. V Německu zavládl v roce 1933 nacistický režim reprezentovaný Adolfem Hitlerem. Hned po záboru dostaly sestry ve Slavonicích na Moravě výpověď z opatrovny. Rána byla nečekaná a jedna ze sester na ni doplatila zdravím. Rozpuštěním katolických spolků v Sudetech dostaly sestry výpověď z domova mládeže ve Vratislavicích nad Nisou a z několika dalších musely odejít. Se školami zanikly i penzionáty. Výchovu mládeže převzal NSV-National sozialistischer Volks-Wohlfarteverein. Situace nebyla lepší ani v mateřských školách. Na některých místech musely mít sestry ve školce civilní oblečení na základě povolení z Říma. Sestry ze zrušených filiálek byly 24. ledna převezeny do Kardašovy Řečice i s věcmi ze zrušeného kláštera.

Ze záznamů vyplývá, že mateřská škola unikla zavření. Na začátku roku ji navštěvovalo 24 dětí, na konci roku to bylo o 12 více. Sestry z jiných filiálek, které takové štěstí neměly, pracovaly ve farních kancelářích a domácnostech, vedly domácnost v mužských kláštřech, šily a pracovaly pro lidi a pomáhaly v zemědělství. Sestry dostaly 20. března 1940 povolení, že smějí provádět práce, jež nespadají do účelu kongregace. Sestrám v pohraničí byly zabráný domy pro nemocnice a lazarety nebo pro ubytování německých dětí z ohroženého území. Zakázána byla obláčka a kandidátky byly nasazeny do továren. Několik sester skončilo ve vězení a generální představená musela do koncentračního tábora, když poskytla úkryt několika francouzským zajatcům.¹⁷⁶

Válečné události dopadly v plném rozsahu i na Kardašovu Řečici. Ke konci září 1940 bylo zabráně české gymnázium v Jindřichově Hradci, ale správa gymnázia se snažila umístit své žáky do nižších tříd školy, k čemuž nedošlo. Gymnázium bylo přestěhováno do Soběslavi a zámek byl zabrán pro rodiny vystěhovalců z Besarabie. Přijely na dušičky v počtu asi 250 lidí. Muži byli ve vysokých beranicích a ženy a děti v chatrných šatech. „*Byla na nich*

¹⁷⁶ Srov. Kronika Sto let kongregace, s.100.

*patrna skleslost a únava po čtyřtýdenní cestě. Hned dostaly oběd, přičemž ani slova nepromluvili. Zato již druhý den se jim rozvázaly jazyky, takže potom od časného jitra až do večera bylo v celém domě nezvyklé hlučno. Zvláště mládenci zpívali svoje Burchenlieder do ochraptění...*¹⁷⁷ Vystěhovalci opustili zámek dne 16. června a dne 20. června přijela nová skupina z Chorvatska a Srbska. Sestrám se zdály být „civilizovanější“ než ti první. Pobyli zde jen 14 dní, po kterých byli posláni na práci do Lince. Po jejich odjezdu byl dům prázdný, až do dne 6. srpna, kdy přijela skupina 131 dětí z Besarábie. Vyučování českých dětí muselo být přerušeno, protože se souhlasem okresního školského výboru měl sloužit dětem vystěhovalců na dobu neurčitou.¹⁷⁸ Začátkem roku 1941 zamořila zámek smrtelná infekce, která napadala hlavně děti. Lékaři nemohli najít příčinu této nemoci. Celkem zemřelo 24 dětí. Koncem května přijelo německé vojsko, které si vyžádalo 60 postelí, prošívané slamníky a hrnce na vaření. Zdrželo se šest týdnů a poté vypůjčené věci v pořádku vrátilo, k čemuž dojít nemuselo.¹⁷⁹

V roce 1942 zde bylo 10 sester, 2 aspirantky a 1 pomocnice v domácnosti. Kromě vystěhovalců docházelo dalších 34 dětí na hodiny hudby. Konec války vítaly sestry s velkým nadšením i očekáváním, že se snad vše vrátí do starých kolejí. V sirotčinci se společně s milosrdnými sestrami svatého Karla Boromejského staraly o 87 sirotek. Dne 25. února přijelo asi 300 vystěhovaných Němců z Schonwaldu. Velkou ranou pro celou kongregaci bylo úmrtí generální přestavené v koncentračním táboře v Ravensbrücken.¹⁸⁰

Německých rodin bez domova stále přibývalo, ale kapacita domu byla již plně vytížena, proto sestry musely některé rodiny odmítat. Kronika přináší i záznamy o pomoci, které se dostalo od představené některým rodinám, které byly přímo postiženy válkou. Snažila se jim poskytnout finanční pomoc nebo alespoň základní věci pro přežití. Dne 2. 6. 1945 bylo sestře představené dáno ocenění od Národního výboru, že se aktivně účastnila odboje. Dne 4. 6. byla

¹⁷⁷ Kronika Sto let kongregace, s.160.

¹⁷⁸ Srov.Tamtěž.

¹⁷⁹ Srov.Tamtěž, s.170.

¹⁸⁰ Srov. Kronika Kardašovy Řečice, s. 171.

podána žádost ke znovuotevření mateřské školky. Žádost projednal MNV, který radostně vítal obnovení činnosti mateřské školy.¹⁸¹

7.4 Poválečný vývoj do roku 1950

Konec druhé světové války přinesl nejen smír, ale i zásadní změnu domácí politické situace. Sestry velice brzy poznaly, že návrat k pedagogické činnosti nebude tak snadný. Prvním signálem mělo být přijetí nového školského zákona, podle něhož se mělo dětem i mládeži dostat jednotné výchovy a vzdělání. Pro kongregaci byl důležitý § 83 zákona, na jehož základě získala školská správa právo využívat movitého i nemovitého majetku.

Mateřská škola byla přeměněna na Charitní dětský útulek. Přeměna byla ohlášena ONV - školský referát v Třeboni, ale ONV nevzal přeměnu na vědomí. Případ se ohlásil Charitě a útulek běžel dál. V praxi to znamenalo, že se **7. června 1949** dostavil do Dětského útulku okresní školní inspektor z Jindřichova Hradce, předseda MNV v Kardašově Řečici s průvodcem – členem SNB. Předložili postátňovací výměr a nařídili, aby byly místnosti s veškerým inventářem předány veřejné mateřské škole do 11. června. Provinciální představenstvo v Českých Budějovicích upozornilo na neoprávněné jednání, protože právní subjekt kláštera – generální úřad v Horažďovicích – nebyl vyrozuměn. Učilo se tedy dále, beze změny.¹⁸²

7.5 Vznik Charitního domova pro přestárlé a práce neschopné občany

Pro sestry, které nebyly vyvezeny do centralizačních táborů se mnoho změnilo. Všechny konventy byly nuceny přejít na sociální ošetřovatelskou činnost, i když ji před tím nikdy neprovozovaly. Většina těchto domů fungovala jako zaopatřovací ústavy pro přestárlé a práce neschopné občany. Tam, kde byly

¹⁸¹ Srov. Kronika Kardašovy Řečice, s. 175.

¹⁸² Srov. AKŠS Hradec Králové. Pamětní kniha kongregace Chudých Školských sester de Notre Dame, nestr.

dříve sirotčince, byly nyní sestry nuceny vyměnit děti za mentálně postižené nebo ústav přebudovat na domov důchodců.¹⁸³

V této době zde ještě stále fungoval útulek pro děti pracujících matek, ale jeho provoz byl ohrožen novým školským zákonem o jednotném školství. Na podzim téhož roku se rozhodlo o dalším osudu kláštera v souvislosti se zabráním majetku kongregace. Zámku hrozilo, že bude zabrán pro vojenské účely a s mateřskou školou měla komise ONV své plány, protože městu chyběly vhodné místnosti pro školku a zámecká budova, kde byla dříve soukromá školka patřící kongregaci, těmito prostory disponovala, jednala rada ONV o převzetí školky. V žádosti o další řízení ohledně převzetí útulku do užívání veřejné správy dále stojí: *„Kongregace prohlašuje, že jejich školka byla proměněna v charitní dětský útulek a dle našeho názoru se jedná o obcházení zákona, jen proto, aby zámecké místnosti nemohly sloužiti k dobru našeho obyvatelstva.“*¹⁸⁴ Generální představená chtěla zabránit úplnému zrušení útulku. Sloučila jej proto s mateřskou školou a odvolala se proti slučovacímu výměru. Ve složce církevního tajemníka bylo možné dohledat odpověď školského úřadu v Jindřichově Hradci, který jako jediná instituce reagoval na řadu stížností od představené komunity. V odpovědi uvádí několik zamítavých postojů:

1. *„Není rozhodné, zda se vztahuje nařízení ministerstva školství, věd a umění a ministerstva práce na veřejné nebo soukromé útulky, hlavní je, že chce dát všem dětem vedle péče sociální a ochranné především péči výchovnou.“*
2. *Sleduje úspornost věcných i osobní nákladů, ale též lepší využití pracovních sil a kapacity mateřských škol. Při útulku sester měla MŠ jen pár dětí.*
3. *Veškerá výchova je ústavou i zákonem vyhrazena státu, náleží jedině veřejné mateřské škole pečovat o výchovu dětí v předškolním věku.“*¹⁸⁵

Kongregace tedy opustila svou výchovnou a pedagogickou činnost. Na žádost města Jindřichův Hradec zde měl být zřízen Charitní domov pro přestárlé a práce neschopné občany. Zástupci Národní zprávy se dohodli se zdravotním

¹⁸³ Srov. VLČEK, V. *Ženské řehole za komunismu 1948-1998*, s. 7.

¹⁸⁴ Srov. AKŠS. Hradec Králové, soukromá korespondence sestry Dolorosy Švecové, nesign.

¹⁸⁵ Srov. Kronika Kardašovy Řečice, s. 125.

referentem ONV v Jindřichově Hradci a stanovili přesné podmínky pro přemístění chovanců z Městského chorobince v Jindřichově Hradci. V dohodě se uvádí, že provozovatelem stále zůstává kongregace Chudých školských sester de Notre Dame.¹⁸⁶ Ústav měl být člensky zapojen do ČKCH a mít všechna práva a povinnosti, které z tohoto členství vyplývají. Za tímto účelem zaslalo ČKCH okresnímu národnímu výboru popisné listy a reversy o úhradě ošetřovného a požadavek, ve kterém se uvádí, že inventář, který dodá ONV nebo MNV ústavu, zůstává v jeho vlastnictví.¹⁸⁷

Umísťování chovanců, zařizování místností a úprava celého zámeckého komplexu si vyžádala mnoho času a obětavosti všech sester. Byla zde spousta nedostatků, které bylo potřeba odstranit. Sestry se musely rychle připravit na příchod chovanců a zvládnout jejich přesun. Rokokový zámek byl naprosto nevhodný pro zařízení charitního typu. Byly to totiž sestry, které musely zajistit většinu velmi namáhavých prací. S opravou se muselo začít co nejdříve. Řečický zámek byl v seznamu památkových objektů, plány na jeho adaptaci musel vypracovat architekt schválený památkovou péčí. Většina nákladů na rekonstrukci měla být financována Charitou.¹⁸⁸

Zařízení sloužilo dvacet let jako mateřská školka a nyní muselo splňovat podmínky závazné pro domov důchodců, proto musely být ložnice a pokoje přizpůsobeny novým podmínkám. Pokoje bylo nutno upravit tak, aby v nich mohli staří lidé pohodlně trávit své stáří. Dne 15. 9. 1949 byla do 9 místností dána nová násypná kamna, která dodal MNV v Jindřichově Hradci. Všechny investice, které kongregace uhradila, zůstávaly v jejím vlastnictví, ale všechny účty musela dokládat MNV v Jindřichově Hradci.

Vnitřní zařízení bylo velmi jednoduché. Sestry stejně jako chovanci spaly v ložnicích, kde se o soukromí nedalo uvažovat. Dříve byly v místnosti dvě

¹⁸⁶ Na základě průkazu vydaného ÚČKCH v Praze pod číslem 1425-48 dne 30. 6. 1949 potvrdila národní zpráva, že Char. domov odpočinku pro přestárlé a práce neschopné občany v Kardašově Řečici se stal řádným členem ČKCH a přísluší mu všechna práva a povinnosti, které podle stanov příslušných složek Charity náleží jejím řádným členům. Blíže Kronika Kardašovy Řečice, s. 50.

¹⁸⁷ Srov. AKŠS Hradec Králové, soukromá korespondence sestry Dolorozy Švecové, nesign.

¹⁸⁸ Srov. Tamtéž.

postele vedle stál noční stoleček s plechovým umyvadlem. Každá z obyvatelk musela nosit vodu v plechové konvi a nalévat ji do umyvadel. To samozřejmě nebylo možné dál vykonávat v zařízení tohoto typu. Proto byla v prvním patře zřízena umývárna a prkenná podlaha. Na zeď byla připevněna umyvadla se studenou vodou, teplou vodu musely ohřívat a nosit do pokojů. S tím byla spojená i péče o pacienty a hygiena, která byla v těchto prvních letech fungování ústavu značně ztížena. Poněvadž počet osob stále rostl, bylo potřeba zřídit v průběhu dalších let novou koupelnu a upravit umývárny. Bylo zapotřebí také nových sester, proto 15. září 1949 nastoupilo do ústavu 7 nových sester. S dovolením provinciální představené přijela pomoci správkyně sušického okresního sociálního ústavu s. M. Honorie Bezpalcová, která na základě svých dlouholetých zkušeností ochotně přispěla při přemísťování ústavu.¹⁸⁹

V kuchyni byla potřeba vyměnit prkenná podlaha za dlaždicovou a v celém přízemku byla vyměněna okna. Byl zakoupen nový rozhlas, šicí stroj a byly vymalovány pokoje personálu i chovanců. Do prádelny byla koupena nová pračka a ždímačka. K zámku také patřila krásná zahrada, kterou protékal potok. Později byl zavezen zbytečným materiálem a zeminou. Ihned byl osázen zeleninou, která sloužila hlavně potřebám sester a celého domu. V této době ještě doznávaly důsledky války, byla spousta věcí nedostupných, proto sestry měly k dispozici vlastní včelín.¹⁹⁰

K zámku příslušel dům, což bylo uvedeno v žádosti o opětné přidělení k ústavu a pro jeho opravu Charita požadovala finanční příspěvek od kongregace. Stále poukazovala na slib sester, že vypomohou z vlastních zdrojů. Ředitel Charity požádal sestru představenou o kalkulačku za 4000 Kč. Celková koupě a oprava domu stála 196 000 Kč, jež z velké části zaplatila nakonec Charita ze státních příspěvků. V roce 1956 se začala stavět márnice, která se ovšem nedostavěla pro nedostatek financí.¹⁹¹

¹⁸⁹ Srov. Kronika Kardašovy Řečice, str. 50.

¹⁹⁰ Srov. Vzpomínky sestry Viktorie Havlátové soukromý archiv autorky, AKŠS Hradec Králové. Dějiny kongregačních domů, s. 44.

¹⁹¹ Srov. SOA Jindřichův Hradec, nezpracovaný fond KNV.

V Jindřichově Hradci se zvedla vlna protestů proti stěhování, avšak rozhodnutí úřadů nebylo možné změnit. Dnem 15. září 1949 vešel Charitní domov odpočinku v provoz. Správkyňi zůstala i nadále tehdejší představená sestra M. Ludolfa Šimová. Dne 30. října došlo ke zrušení Dětského útulku a v upravených místnostech byly zřízeny jídelny pro chovance.¹⁹²

Bylo také nutné dojednat otázky o placení ošetrovného, o léčebné péči, o kapesném chovanců a hlavně o předmětech, které nebyly chovanci dodány. Jednání se účastnil kromě zástupců MNV i kulturní referent, úřední lékař a právní úředníci. Výsledek byl, že zástupci MNV si ponechali jeden exemplář smlouvy navržený kongregací a slíbili, že po projednání úhrady nákladů zašlou svůj konečný protinávrh.

Chovanci si těžko zvykali na svůj nový domov, ale brzy ocenili péči a svědomitost sester. Vedoucí charity, který konal pravidelné kontroly ústavu, musel ocenit spokojenost chovanců, čistotu a pořádek v domě. Sestry se chopily nového poslání, ke kterému je přivedla změna politické situace. Byla to zcela jiná činnost, než ta, které se věnovaly předtím. Musely se přeškolit z učitelek na ošetrovatelky, ale chápaly to jako práci pro potřebné.¹⁹³

7.5.1 Ústavní řád

Byl jednoznačně věcný, stručný a strohý. Vyznačoval určité mantinely jednotlivých předpisů, ale praktickou náplň musel ústav přizpůsobit místním poměrům jak formou, tak obsahem. Vedení ústavu i většina zaměstnanců však velmi citlivě vnímala prostředí, kde žilo tak různorodé společenství. Ústav nebyl jen zdravotní zařízení, kam jedinci šli více méně dobrovolně nebo přinuceni různými okolnostmi. Opustili domov a hledali nový, kde by v klidu prožili ještě kus života, proto se zaměstnanci snažili, aby všem vytvářeli atmosféru domova.

Ústavní řád i denní pořádek byl respektován s tolerancí tak, jak vyžadovaly místní poměry. Ranní budíček byl v sedm hodin ráno. Některým obyvatelům byla noc dlouhá, vstávali o něco dříve samozřejmě s předpokladem,

¹⁹² Srov. Kronika Kardašovy Řečice, s. 155.

¹⁹³ Srov. Vzpomínky sestry Dolorozy Švecové, soukromý archiv autorky.

že ostatní spolunocležníky nebudou rušit. Několik obyvatel se denně účastnilo mše svaté v ústavní kapli, v níž si zajistili určitá místa, kde sedávali nejraději. Pobožnost začínala o půl sedmé ráno. Po budíčku následovala ranní toaleta. Chodící obyvatelé se za dozoru zdravotní sestry střídali u umyvadel v umývárně, o ležící pacienty se staral zdravotní personál. Před osmou hodinou byla společná snídaně v jídelně, ležícím se donášela k lůžku a mezitím se v ložnicích větralo, stlaly se postele a začal úklid ubikací. V 10 hodin byla pro zájemce připravena svačina. Ležícím pacientům se nosila svačina na jejich přání. Ve 12 hodin byl oběd, prostírání bylo obdobné jako při snídani. Po obědě byl klid, obyvatelé mohli odpočívat nebo pobývat ve společenské místnosti, kuřárně, v parku nebo mohli jít na procházku do města. V 16 hodin se podávala svačina v jídelně. O svačiny obyvatelé neměli velký zájem. Večeře se donášela nejprve ležícím pacientům a v 18 hodin se podávala večeře v jídelně, sestry pak dohlížely a pomáhaly na svém pracovišti obyvatelům při ukládání ke spánku a noční službě nahlásily zdravotní stav svých svěřenců. Na 20. hodinu byl ustanoven noční klid. V Domově byla od počátku zavedena určitá praxe, která zdravotnicím velmi vyhovovala, jak tvrdily. Jednotlivé ubytovny tvořily úseky a každá zdravotnice měla jeden na starosti, o něž se starala po všech stránkách. Dbala o hygienu svěřených obyvatel, o jejich zdravotní stav, šatnu, pořádek apod. V případě potřeby hlásila vrchní sestře zhoršení zdravotního stavu svěřenců a žádala o návštěvu lékaře, který ovšem přicházel stejně do ústavu každý týden. Na svém pracovišti chyběla sestra jen ve svých volných dnech a po noční službě. Pracovní doba se neměřila přísně na hodiny, sestra byla na pracovišti tak dlouho, jak bylo třeba. Dozor nad všemi pracovišti vykonávala pravidelně vrchní sestra.

Pokoje nemocných byly zařízeny 7-10 lůžky. Sestry pracovaly v nemocnicích a charitních zařízeních ve velmi špatných poměrech s prakticky neomezenou pracovní dobou, jak dokazují vzpomínky mnohých sester. Jejich pracovní doba byla nejdříve uzpůsobena podle daných situačních podmínek, později se ustálila. Řádové sestry ji měly přerušovanou modlitbami a jinými náboženskými úkony, které jim jako povinnost předepsal jejich církevní řád. Aby řeholní sestry byly stále k dispozici, pracovaly ve 24 nebo 36 hodinových

nepřetržitých cyklech. Ošetrovatelská služba v nemocnici vyžadovala mladé a zdravé ženy, které byly schopné zvládnout takový způsob života. Ke zvýšení profesionality patřily i exkurze, které sestry absolvovaly několikrát do roka.

V třítydenních intervalech přicházela do ústavu pedikérka z Jindřichova Hradce a podle potřeby ošetřila obyvatelům nohy. Jednou týdně přicházel do ústavu i holič. Tyto služby se proplácely z ústavní pokladny. Obyvatelé, kteří chtěli, mohli vypomáhat při různých pracích. Byla potřeba pomoc v zahradě, v domě, při úklidu, při umývání nádobí, věšení prádla apod. Pro kanceláře byl nenahraditelným pomocníkem svědomitý a poctivý p. Vávra. Denně přinášel a odnášel dopisy, udržoval styky s PÚ a MNV a vykonával různé pochůzky. Za tyto pomocné práce dostávali obyvatelé měsíčně určitou odměnu cca 200 – 500 Kč.¹⁹⁴

Po odsunu německých lékařů a německých ošetrovatelek se ještě prohloubil katastrofální nedostatek zdravotního personálu. Bylo třeba zajistit dostatek materiálu a doplnit chybějící zdravotnický personál. Rozpisy služeb se neustále měnily. Nemocnice i kliniky začaly organizovat rychlokurzy pro sestry, kterých se účastnily i první sestry z kongregace Chudých školských de Notre Dame. Některé ze sester byly jmenovány vrchními sestrami, aby převzaly chod oddělení.¹⁹⁵

7.6 Hle, jak je dobré, když sestry žijí pospolu

Během padesátileté činnosti sester na zámku v Kardašově Řečici zde svou službu konalo více než 30 sester. Toto číslo je možné ověřit z diecézních katalogů, kde byly sestry jmenovitě uváděny, zaznamenáno je jen jméno představené a počet sester. Podmínky přijetí a řádový profil budoucí kandidátky jasně stanovují pravidla obsažená v Konstituci z roku 1903. Za celých 60 let jsou podchyceny údaje, na jejichž základě je možné spoustu věcí odvodit a vystavět

¹⁹⁴ Srov. Vzpomínky sestry Dolorozy Švecové, soukromý archiv autorky.

¹⁹⁵ Srov. KAFKOVÁ, V. *Z historie ošetrovatelství*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1992, s. 113.

alespoň přibližný obraz života řeholnic. Na úvod se nabízí otázka, jaké vlastně byly sestry, které do kláštera přicházely. Upravené stanovy z roku 1930 stanovují jasná kritéria pro vstup uchazečky do noviciátu.

*„Vzhledem k povolání Chudých školských sester de Notre Dame pod ochranou Matky Boží de Notre Dame budtež přijímány manželské dcery spořádaných křesťanských rodičů, duševně i tělesně zdravé, bez nápadných vad tělesných, mírné a veselé povahy, vůbec dívky, jež si žádají vstoupit do kongregace z úmyslu čistého a nikoliv pouze proto, aby byly zaopatřeny. Nezbytné je třeba, aby žadatelka měla netoliko dostatečné vlohy duševní a dobrou pověst, nýbrž i rozhodnou náklonnost k životu řeholnímu, aby neměla závazku, který by mohl na závalu společnému životu řeholnímu.“*¹⁹⁶

Zvláštní opatření se vztahovalo na vstup vdovy a ženy, která složila sliby v jiné kongregaci. Zde bylo potřeba zvláštní povolení z Říma. Toto opatření bylo potřeba i pro přijetí osoby, která ještě nedosáhla 15. roku nebo naopak překročila 35, protože věk, ve kterém uchazečka mohla být přijata do kongregace, byl od 15 do 25 let.

Žadatelky se musely prokázat křestním a biřmovacím listem a vysvědčením od duchovního správce o dobrých mravech. Z výpovědí sester muselo toto potvrzení obsahovat podrobný posudek nejen o čistotě života sester, ale i veškeré záznamy a dostupnou dokumentaci.

Je patrné, že splnit všechna kritéria nebylo snadné a ne všem kandidátkám se to podařilo. U každé žadatelky bylo vyzkoušeno *„jakého jest ducha a smýšlení a ráda-li se modlí a umí-li se zapíratí.“*¹⁹⁷ Toto nahlédnutí do zákulisí je důležité pro pochopení určitých souvislostí a požadavků, které byly na žadatelky kladeny. Snad každému znějí výše uvedené odstavce tvrdě a kongregace se jeví jako skupina, která si své členky velmi tvrdě vybírala, ale vše mělo svůj účel. Hlavním

¹⁹⁶ Srov. AKŠS České Budějovice. *Stanovy kongregace Chudých školských sester pod ochranou Matky Boží*, Horažďovice 1930, s.4.

¹⁹⁷ Tamtéž, s.4.

účelem totiž bylo „ *vésti své členky ke svatosti a konati skutky křesťanské lásky k bližnímu.*“¹⁹⁸

Tento odstavec jasně objasňuje všechna výše citovaná a uvedená stanoviska kongregace.

V duchu tehdejších obav před „nákazou“ byly vyřazeny všechny dívky, které z morální stránky nevyhovovaly. Proto všechna ta vysvědčení a zákaz přijímání nemanželských dcer se jeví jako nespravedlivá. Udržet pořádek v tak velké organizaci bylo možné jen za předpokladu naprosté ukázněnosti jejích členek a kongregace si nemohla dovolit vpustit do svých řad nějaké rozkolníky. Vyřešila to způsobem na svou dobu velmi charakteristickým - vyřazením určitých skupin (zadlužených osob a osob se závazky k vlastní rodině, duševně i tělesně nemocných děvčat a podobně). Důvodů bylo hned několik. Především šlo o dobro samotných žadatelek. Řeholní život nebyl lehký, velké fyzické i psychické napětí bylo velmi náročné i pro zcela zdravé sestry. Kongregace by tak musela zajistit péči pro tyto znevýhodněné sestry z vlastních řad a vše by se dělo na úkor jejich pedagogické činnosti.

Sestry, které přicházely do Kardašovy Řečice, byly přesvědčené a nadšené řeholnice. Chtěly co nejlépe vykonávat svou službu a vychovávat děti podle svého nejlepšího svědomí. Přirozenou touhou ženy je mít normální rodinu, ve které by vychovávala své děti. Každá řeholnice, která měla obstát svým slibům, musela projevit naprostou odevzdanost a poslušnost. Vstupem do řádu se novou rodinou stávala komunita, kterou dle potřeby měnila. Sestra měla na jednom místě setrvat maximálně rok, aby se oprostila po nějaké době od všech věcí i lidí, které by ji odváděly od její služby. Dnes už je téměř nemožné dohledat osudy a nahlédnout do povahy sester, jež všechny spojoval zasvěcený život, láska k bližnímu a tvrdá práce. Díky údajům v katalozích a následně v nástinech bylo možné dojít k celkem přesným údajům o sestřích, které mají velkou výpovědní hodnotu. Počet novickek, které zde vykonávaly praxi, je zde také přístupný. Každodenní život sester je možné zrekonstruovat jen z části a to především z výpovědi řeholnic

¹⁹⁸ Srov. *Stanovy kongregace Chudých školských sester pod ochranou Matky Boží*, s.6.

a zčásti na základě archivních dokumentů, které přináší cenná svědectví. Život sester i chovanců určoval každodenní rytmus a jen zřídkakdy docházelo ke změnám. Od ranního vstávání až po ulehnutí bylo vše přesně časově vymezeno. Chod Domova pro přestárlé a práce neschopné občany vyžadoval především od sester **týmovou práci**. Její součástí tvořily nejen řádové sestry, ale i další zdravotnický personál a duchovní. Můžeme zde vlastně uvažovat o předchůdci hospicové péče v České Republice. Proto zde pracovali a pracují lidé, kteří jsou **vyrovnáni se svou konečností, smrtelností**. Jejich přístup ke každému člověku byl hluboce lidský a zúčastněný, což se odráželo na chodu celého zařízení v nelehkých podmínkách. Režim dne byl jiný než v nemocnici. Určoval si ho částečně klient, který v zařízení pobýval, tak, jak mu dovozoval jeho zdravotní stav a ústavní řád. Ze slavnostních událostí zmiňuje kronika vánoce, velikonoce a další z řady svátků. Svátky slavily sestry spolu s chovanci. Pobyt a nejrůznější akce mimo řeholní dům sestrám většinou povoleny nebyly. Výlety s příbuznými i známými se zakazovaly. Sestry po roce 1950 nebyly posílány mimo svou filiálku.

Život řeholnic v charitních ústavech byl přísně omezen jen na soustředěvací středisko a snahou bylo naprosto je izolovat od společnosti. Mimo řeholnic, které byly zaměstnány jako dělnice v závodech, pracovaly mladší sestry jako ošetrovatelky, vykonávaly kancelářské práce, vypomáhaly místním zemědělcům a lesní správě i v těchto malých komunitách bylo na ně nazíráno jako na „*nejreakčnější živel*“, který není schopen převýchovy. Věrnost svému poslání a oddanost k Bohu znamenala pro režim nepřekonatelný problém, řeholnice žily stále ve víře, že přijde doba, kdy se budou moci vrátit do svých starých působišť a ke své činnosti.

7.6.1 Domov důchodců ČKCH

Po zákazu exercicií pro laiky, zůstal dům v Kardašově Řečici nevyužitý. Prázdninová hosté nemohli sociálně krýt budovu před zabráním. Dům byl nabídnut Charitě pro její účely. Brzy město Jindřichův Hradec potřebovalo budovu městského starobince a hledalo objekt pro umístění starých lidí. Jednalo

se tedy prostřednictvím Charity se zástupci města. Dne 17. srpna se nastěhovalo 34 chovanců do zámecké budovy. Město Jindřichův Hradec mělo dodat potřebné prádlo a šatstvo, nábytek a zavázat se k měsíčnímu poplatku 1.200 Kč na každého chovance. Vybavení bylo slabé, ale poplatek byl dodržován. Dlouho se pracovalo na smlouvě. Kongregace nechtěla přistoupit na některé zásobovací podmínky a hlavně na podmínku, že bude ústav spravován městským úřadem v Jindřichově Hradci. Navrhla nakonec, aby město platilo 1.200 Kč na každého chovance, nemocniční a pohřební výlohy chovance. Ostatní by bylo starostí kongregace.¹⁹⁹

7.6.2 *Charita a Reorganizace*

Charita sice nezměnila titul, ale propustila mnoho úřednictva, které zde bylo dlouho zaměstnáno. Charitní pracovníci se zúčastnili založení Katolické akce. Měla nastat úplná reorganizace. Nedošlo k ní, protože by vzbudila nedůvěru.²⁰⁰ Katolická charita se zapojila již dávno do budovatelského plánu a po zatčení pana Dr. Kolmana byla reorganizována podle vzoru komunistických institucí. Předsedou zůstal P. Plojhar a za ředitele byl dosazen bývalý křížovník P. Jan Mára. Místodržitelem se stal Dr. Šeděnka. Byla zřízena závodní rada, která začala vydávat časopis „Charitní pracovník“. Časopis „Charita“ vycházel dále s příslušnou tendencí. Katolická Charita soustředila kolem sebe všechnu činnost řádů a kongregací. Ujala se všech otázek zemědělských, sociálních a hospodářských. Jejím zásahem bylo také umístění starých chovanců z Jindřichova Hradce do domu sester v Kardašově Řečici, aby dům zachránila pro sestry. Dne 21. září sloučil ONV v Jindřichově Hradci dětský útulek s veřejnou mateřskou školou, aby měla více dětí. Generální úřad podal protest. Rodiče se postavili za útulek, a proto se udržel krátkou dobu v činnosti. Když již bylo jasné, že se útulek neudrží, zrušila jej kongregace sama, aby zachránila prostory pro starobinec.²⁰¹

¹⁹⁹ Srov. AKŠS. Hradec Králové. Z osobní korespondence sestry Dolorozy Švecové, nesign.

²⁰⁰ VLČEK, V. *Ženské řehole za komunismu 1948-1953*, s.32.

²⁰¹ Srov. AKŠS. Hradec Králové. Z osobní korespondence sestry Dolorozy Švecové, nesign.

7.7 Šedesátá léta

Na konci roku 1959 přešly všechny charitní domy pod státní správu a dostaly civilní vedoucí. Pod charitní správou zůstaly jen domovy pro kněze a řeholníky, kteří byli v několika etapách propouštěni z internačních klášterů a nemohli se pro nemoc zařadit do pracovního procesu. Později přibýly i podobné zvláštní domovy pro řeholnice – důchodkyně. Dokud byly ústavy pod správou charity, nenutily sestry na odpočinku, aby z domovů odcházely. Stále totiž pomáhaly při práci.²⁰² Naléhavý úkol postarat se o staré sestry připadl sestře M. Věruši Pulcové. Sestra M. Věruše Pulcová přes 10 let usilovala o to, aby ústav v Kardašově Řečici byl dán k dispozici starým sestrám. Dům jim patřil, tedy o to bylo spravedlivě žádáno. Jeho obyvatelé by museli být přestěhováni buď do nějakého nového ústavu, který byl sice plánován, ale ke stavbě dlouhá léta nedošlo, museli by být umístěni v okolních ústavech, což by si vyžádalo určitý čas. Sestra se domnívala, že se jí záměr podaří na přímluvu ruských partyzánů, kterým její bratr Karel Pulec zachránil život v době německé okupace. Krycí jméno Karla Pulce bylo PAVLOV. Skrýval ruské partyzány ve své hájovně, poskytoval a zásoboval je stravou a šatstvem a byl s nimi ve stálém kontaktu. Jednoho dne před společnou schůzkou v sázavských lesích zjistil, že je někdo zradil gestapu, a protože věděl, že je ohrožena celá skupina, všechny dokumenty se jmény hodil pod led v řece Želivce. Když viděl, že se ho gestapo chce zmocnit, zastřelil se, aby nemohl nic vyzradit. Ruští partyzáni tím byli zachráněni. Jejich jména sestra znala, někteří zůstali v ČSSR a s rodinou Pulcovou udržovali styky. Sestra je žádala o přímluvu v této záležitosti (získání domu pro sestry) a oni slíbili. Sestra psala na Ministerstvo práce a sociálních věcí, na ÚV KSČ, Svazu protifašistických bojovníků, Jihočeskému KNV v Českých Budějovicích, komunistické straně ČSSR, kde uváděla důvody, které měly podpořit její žádost o získání domu. Jednala i s ministrem E. Hammerníkem a žádala o rozhovor s prezidentem republiky Gustavem Husákem, což jí bylo zamítnuto. Ruští partyzáni, které prosila o přímluvu, se skutečně zasazovali za její zájmy, ale

²⁰² Srov. VLČEK, V. *Ženské řehole za komunismu 1948-1953*, s. 120.

všechno bylo marné. Do záležitosti zasáhlo Ústředí ČKCH v Praze a žádost sestry Marie Věruše se všude setkávala jen s negativním postojem. Úřady tvrdily, že nemají kam dát staré lidi z Kardašovy Řečice, neboť nový domov se bude stavět až v příští pětiletce.²⁰³ V Koclířově u Svitav byl v roce 1960 zdejší domov důchodců určen k likvidaci. Objekt zůstal Charitě, aby zde vybuodovala domov pro řeholnice. Přenechala jej proto kongregaci Chudých školských sester de Notre Dame a zřídila zde domov pro staré sestry. Sestry byly postupně propouštěny z vězení a bylo potřeba navázat na apoštolát. Tato ušlechtilá myšlenka však v praxi selhala. Sestry si stále uvědomovaly i to, že když jim komunisté nevezali víru v kriminálech a centralizačních táborech, tím méně se to podaří někomu na svobodě. Koncem 60. let se začíná vytvářet pozitivní činnost pro práci sester. Mladí lidé, převážně z křesťanských rodin, docházeli k sestrám na výuku jazyků a ony tak alespoň částečně obnovily svou pedagogickou činnost. Po osmnácti letech se vrátil z internace českobudějovický biskup Hlouch, tato událost znamenala předzvěst lepších zítřků.²⁰⁴ V lednu tohoto roku měl jeden žurnalista z redakce Jihočeské Pravdy interwiev se sestrou představenou a brzy nato uveřejnil článek v deníku „Jihočeská pravda“, kde velmi kladně hodnotil práci a působení sester v každém ohledu. Později musel tento pracovník své místo opustit. Dostal výpověď. Také v 7. čísle Reportéru byl článek o řádových sestrách. Šéfredaktor časopisu byl syn jedné obyvatelky domova v Kardašově Řečici. Pisatel tohoto článku musel také změnit zaměstnání. Tato propuštění ze zaměstnání signalizovala skutečnost, že se vrací situace před rokem 1968 – **diskriminace církve a všech věřících.**²⁰⁵ Dne 26. července zemřel vedoucí domova Alois Slanina, kterého si sestry velmi vážily. Byl dlouholetým členem KSČ, ale velmi spravedlivý, poctivý a pracovitý. Po úmrtí vedoucího domova Aloise Slaniny se jednalo o nového vedoucího. Sestra představená žádala osobně na ONV příslušnou komisi o solidního člověka, který by dovedl ocenit dobrou

²⁰³ Srov. AKŠS Hradec Králové. Soukromý archiv sester, nesign.

²⁰⁴ Srov. Kronika Kardašovy Řečice, s.23.

²⁰⁵ Srov. Tamtéž, s. 112.

práci a uměl si poradit se starými lidmi, u nichž se často projevuje starobní demence.

Dne 1. října nastoupil Jindřich Viktora, místní občan. Očekávání sester nezklamal. Pro čtyři sestry vyžádala sestra představená kvalifikaci středního zdravotnického pracovníka. V dubnu byly vyzvány vedoucí dívčích oddílů skautingu dvě sestry, aby složily funkce. I když to byla radostná a krásná práce a mohlo se vykonat tolik dobrého, sestry oddíly rozpustily. Děti se s nimi těžko loučily, ale rostl protináboženský tlak a sestry byly u dívek nežádoucí. Také civilní vedoucí zakrátko složili funkce.²⁰⁶

7.8 Sedmdesátá léta

V roce 1971 kapacita ústavu domova důchodců byla snížena ze 150 na 148 lůžek. Celkový počet zaměstnanců 39, z toho řádových sester 17, civilních zaměstnanců 22. Dne 1. dubna nastoupila na zdravotní úsek první civilní zaměstnankyně Marie Geistová z Jindřichova Hradce, po ní následovaly další, takže koncem roku bylo 16 zdravotnic, z toho 6 civilních. Počet zdravotnic se musel zvýšit, protože přicházely stále těžší a těžší případy – obyvatelé neschopní pohybu, nemocní i jinak postižení, Téměř všechny sestry byly zaměstnány jako zdravotnice a o lidi se svědomitě staraly. Jejich služba vlastně nikdy nekončila, protože v ústavu zároveň bydlely, byly nemocným ustavičně k dispozici a to ve dne v noci. Staří lidé tuto péči velice oceňovali a byli za ni vděční. Bylo zvláštní, že zde zůstávala kaple stále otevřená pro obyvatele, zatímco v jiných ústavech lidé do kaple nesměli z důvodu, že prý kaple je jen pro sestry. Ačkoliv okresní církevní tajemník nebyl sestrám nakloněn, podařilo se sestře představené tuto kapli uhájit a denní mše svatá i odpolední růženec byl hojně navštěvován. Smrt O. biskupa Hloucha zasáhla hluboce do života komunity sester. Často ji navštěvoval, vždy řekl několik povzbuzujících slov a poprosil o modlitbu za své záležitosti, za

²⁰⁶ Srov. Kronika Kardašovy Řečice, s. 124.

vyřešení problémů své diecéze i starosti, které mu působil krajský církevní tajemník svým nepřátelským postojem.²⁰⁷

7.9 Osmdesátá léta

Sestry zde ukončily svou činnost v roce 1983, kdy odjela první sestra M. Eufrasie Jakubková do CHDŘ v Koclířově. Sedm sester (vesměs pracujících důchodkyň, kromě sester M. Ludomíry a M. Marcie) rozvázalo pracovní poměr v ústavu k 31. prosinci 1983. Sestra M. Domicilla Kocábová vypomáhala ve zdravotnictví do 15. ledna 1984. Protože dům byl a dosud je majetkem kongregace, byly zde některé kongregační věci, které musely sestry kromě svých osobních, připravit k odvozu. Sestra provinciální M. Valeriána Fialová nemohla po Novém roce přijet do ústavu, proto sdělila sestřím písemně jejich nová bydliště a působiště. V neděli 8. ledna při adoraci poděkoval dp. František Benda za milosti uplynulých 54 let. Dne 18. ledna byla děkonná mše svatá a po ní byla kaple likvidována. Celé zařízení kaple a sakristie bylo rozdáno do okolních kostelů (Domažlic, Lukavice, Votic, Doudlebs, Horní Cerekve, Nové Bystřice, Strmilova, Borotína, Kněžic, Kardašovy Řečice - farní kostel, Deštné). V ústavu zůstala malá část nábytku. Dne 10. ledna přijel ze Spojené správy ÚSP v Jindřichově Hradci ředitel Jan Hlohinec, který velmi kladně hodnotil práci sester, poděkoval jim a rozloučil se s nimi. Přítomni byli všichni zaměstnanci ústavu. Také vedoucí ústavu Josef Šenk se srdečně rozloučil se sestrami. Přítomní vzpomněl, jak mu bývalá představená sester a hospodářsko-správní pracovnice sestra M. Dolorosa Švecová při jeho nastoupení velkoryse předávala své zkušenosti a pomáhala při každé práci. Duchovní správce František Benda odjel 16. ledna ke svým příbuzným. Tentýž den velký stěhovací vůz ČSAD z Jindřichova Hradce odvezl nábytek a věci sester do Koclířova a na Morevec a sestra M. Amalie Šindelková odjela do Hradce Králové. Dne 17. ledna odvezla sestra provinciální sestru M. Leonillu Novákovou do CHDŘ ve Štěplovci a 19. ledna byly odvezeny poslední věci do Koclířova a na Moravec. Do CHDŘ

²⁰⁷ Srov. Kronika Kardašovy Řečice, s. 122.

v Koclířově byly přemístěny sestra M. Gerarda Drhová, sestra M. Felicita Pečená, sestra M. Věruše Pulcová a sestra M. Jeremie Kůsová. Do CHDŘ na Moravci odjely sestry M. Ludomíra Kšandová a M. Marcie Linková.²⁰⁸

²⁰⁸ Srov. Kronika Kardašovy Řečice, s. 203-206.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zmapovat činnost Chudých školských sester de Notre Dame od jejich vzniku se zvýšeným zřetelem věnovaným centralizaci sester v padesátých letech a jejich filiálce v Kardašově Řečici. Kongregace prošla za celou dobu své existence různými pohromami, z nichž nejtěžší ránu jí zasadil komunistický režim. Vystěhování, osobní nesvoboda, zákaz přijímání nového dorostu, perzekuce, pobyt v internačních a centralizačních táborech nebyl časově omezen, takže zde byly některé řeholnice drženy až do roku 1956. Po likvidaci řádů považovala komunistická strana za nežádoucí jakoukoliv činnost považovala za nelegální či protistátní činnost. Docházelo k zatýkání řeholnic, odsouzených obvykle v sérii skupinových soudních procesů.

V této kvalifikační práci jsem se pokusila kriticky zhodnotit dostupnou odbornou literaturu, která se vztahuje k roku 1950 a k událostem, které zásadně ovlivnily životy řeholníků a řeholnic. Potvrdily se nebo naopak vyvrátily informace, které v ní jsou obsažené. Další údaje jsem získala z pramenného výzkumu. Jednalo se především o prameny z domácích které byly doposud zpracovány jen okrajově nebo zcela neprobádány. Výsledky vzešlé z těchto archivních výzkumů jsme tam, kde to bylo možné, srovnávali s nejnovější odbornou literaturou. Nebylo možné obsahově zachytit všechnu míru strastí a utrpení, jenž daná doba přinesla. Tato práce není ani konečným výčtem informací, které se mohly v daných oblastech nalézt, a mnohé informace se nepodařilo získat.

Je ještě mnoho příležitostí pro další badatele a diplomanty, kteří by zpracovali dějiny i ostatních kongregačních domů, aby tak vznikl ucelený a historicky cenný odkaz pro další sestry kongregace Chudých školských sester de Notre Dame.

Seznam použitých pramenů a literatury

Seznam použitých pramenů a literatury

Archivy

Státní ústřední archiv Praha – Praha, fond Státní úřad pro věci církevní

Státní okresní archiv – Hradec Králové, fond Jednotný národní výbor

Státní oblastní archiv – Třeboň, fond Rušení klášterů

Státní okresní archiv – České Budějovice, fond Škola u sv. Josefa

Archiv českobudějovického biskupství, fond Řeholnice

Státní oblastní archiv – Jindřichův Hradec, fond Krajský církevní tajemník

Psané prameny

Kroniky kongregace Chudých školských sester de Notre Dame, rok 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, archiv Školských sester de Notre Dame v Hradci Králové

Sto let kongregace Chudých školských sester de Notre Dame 1853-1953, archiv Školských sester de Notre Dame v Českých Budějovicích

Kronika Kardašovy Řečice, archiv Chudých školských sester de Notre Dame v Českých Budějovicích

Pamětní knihy kongregace Chudých Školských sester de Notre Dame, archiv Chudých školských sester de Notre Dame v Hradci Králové

Literatura

BERAN, J. *Gabriel Schneider*. Horažďovice, 1931. ISBN neuvedeno

BRACHTLOVÁ, M. *Římskokatolická církev na Jesenicku v letech 1945-1956*. Slezská univerzita Filozoficko-přírodovědecká fakulta Ústav historie-muzeologie. Opava, 2002. 117 s. Vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Zdeněk Jirásek, CSc.

CUHRA, J.: *KSČ, stát a římskokatolická církev (1948-1989)*. Soudobé dějiny, 2001 (roč. 8), č. 2-3.

FOJTÍKOVÁ, K. *Centralizace řádových sester kongregace Chudých školských sester de Notre Dame v letech 1950-1953*. 1. vyd. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 2003. 158 s. ISBN 80-7266-142-6.

KAFKOVÁ, V. *Z historie ošetrovatelství*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1992. 185 s. ISBN 80-7013-123-3.

KAPLAN, K. *Stát a církev v Československu 1948-1953*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 1993. 440 s. ISBN 80-85765-27-6.

Matka Alexie le Clerc. Olomouc MT. ISBN neuvedeno

RADOUCHOVÁ, J. *Československý stát a katolická církev po únoru 1948*. Revue dějin socialismu, č.1, 1969

TIHONIOVÁ, M.C. *Peter Fourier*. 1. vyd. Bratislava : LÚČ, 1999. 286 s. ISBN 80-7114-270-0.

Stanovy Kongregace chudých školských sester pod ochranou Matky Boží, Horažďovice 1930. ISBN neuvedeno

VAŠKO, V. *Dům na skále II. Církev bojující*. 1950-květen 1960. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, 472 s. ISBN 978-80-7192-892-8.

VAŠKO, V. *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*. Praha: Zvon 1990. ISBN 80-7113-035-4.

VLČEK, V. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964*. 1. vyd. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 2004. 597 s. ISBN 80-7266-179-5.

VLČEK, V. *Ženské řehole za dob komunismu 1948-1989*. Sborník příspěvků z konference pořádané Konferencí vyšších představených ženských řeholí v ČR a Českou křesťanskou akademií dne 1. října 2003 v kostele sv. Voršily v Praze. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 2005. s. 447. ISBN 80-7266-195-7.

Seznam použitých zkratk

AV – akční výbor
AKŠS - Archiv Kongregace školských sester
CT- církevní tajemník
CK- centralizační klášter
ČKCH- Česká katolická Charita
CHDŘ- charitní domov pro řeholnice
IK- internační klášter
IT- internační tábor
JNV- jednotný národní výbor
KCT- krajský církevní tajemník
KNV- krajský národní výbor
KSČ- komunistická strana Čech
inv. č.- inventární číslo
M. - Marie
MNO- ministerstvo národní obrany
MNV- místní národní výbor
Nesign.- nesignováno
Nestr.- nestránkováno
OCT- okresní církevní tajemník
ONV- okresní národní výbor
OZJW- oděvní závod Jiřího Wolkera
P.- pater
SNB- sbor národní bezpečnosti
StB- státní bezpečnost
s.- strana.
sign. - signatura
SOA - státní oblastní archiv
SOkA - státní okresní archiv

SÚC- státní úřad pro věci církevní

Sv.- svatá

ÚV KSČ- ústřední výbor komunistické strany Čech

Seznam příloh

Příloha č. 1. Řečický zámek roku 1930, kdy jej odkoupily řádové sestry od knížecí rodiny Paarů a zřídily zde mateřskou školu.

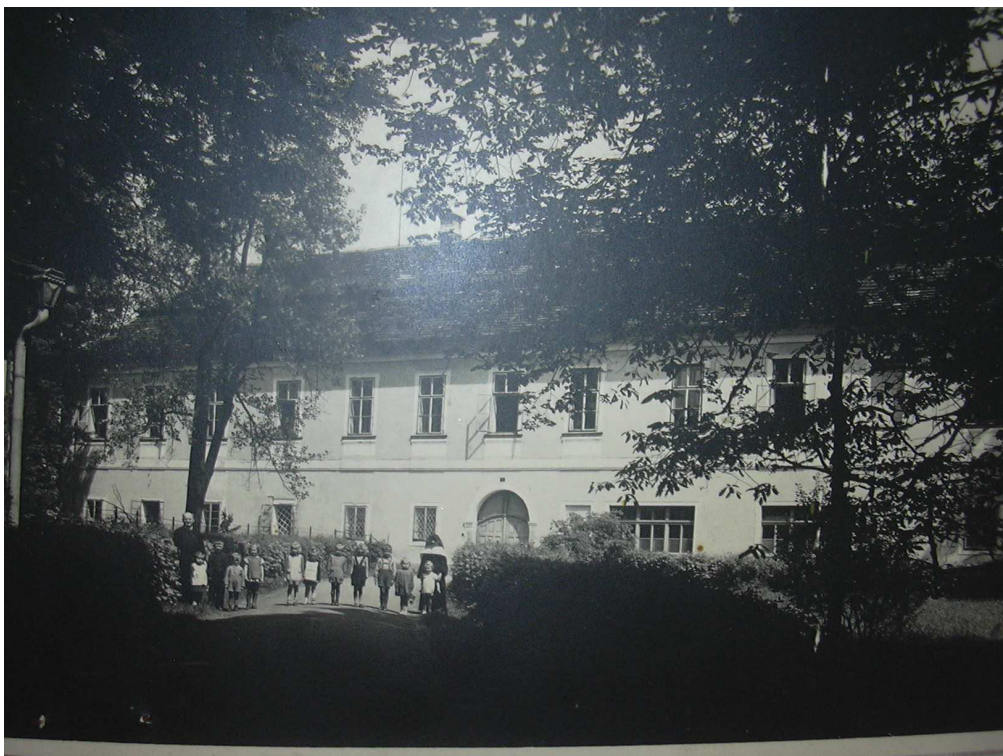
Příloha č. 2. Roku 1949 byl do zámku přemístěn Domov důchodců z Jindřichova Hradce. Správu převzala ČKCH a provoz domu převzaly Chudé školské sestry de Notre Dame.

Příloha č. 3. Bylo potřeba vykonat mnoho restauračních prací, než budova zámku sloužila svému účelu. Na fotografiích sestry i klienti budují základy kotelny a dřevníku.

Přílohy

Příloha č. 1.

Řečický zámek roku 1930, kdy jej odkoupily řádové sestry od knížecí rodiny Paarů a zřídily zde mateřskou školu.

Příloha č. 2.

Roku 1949 byl do zámku přemístěn Domov důchodců z Jindřichova Hradce. Správu převzala ČKCH a provoz domu převzaly Chudé školské sestry de Notre Dame.

Příloha č. 3.

Bylo potřeba vykonat mnoho restauračních prací, než budova zámku sloužila svému účelu. Na fotografiích sestry i klienti budují základy kotelny.

Abstract

GAMPEOVÁ, B. *Kongregace Chudých školských sester de Notre Dame v padesátých letech*. České Budějovice 2008. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra církevních dějin a patristiky. Vedoucí práce ThDr. Radomír Malý.

Klíčové pojmy: Perzekuce – Komunistická strana Československa – Charita

Tato práce si klade za cíl zmapovat činnost kongregace Chudých školských sester de Notre Dame od jejich vzniku se zvýšeným zřetelem věnovaným centralizaci sester v padesátých letech a jejich filiálce v Kardašově Řečici. Práce je rozdělena do několika tématických okruhů, které popisují jednotlivé oblasti perzekuce. Práce zachycuje i dějiny řeholního domu v Kardašově Řečici od doby jejího založení až do odchodu posledních sester. Celá práce se opírá především o archivní materiály z domácích archivů, přihlíží i ke svědectví řeholnic, které tyto události prožily.

Abstract

GAMPEOVÁ, B. *The School Nuns de Notre Dame in the fifties*. České Budějovice 2008. Master's Thesis. The University of SouthBohemia in České Budějovice. The Faculty of Theology. Department of Patristics and ChurchHistory. Master's Thesis supervisor ThDr. Radomír Malý.

Key terms: Persecution – Communist Party of Bohemia and Moravia – Czech Catholic Charity

The aim of my work was to cover the activity of the Poor School Nuns de Notre Dame since they have been found. The high attention was paid to their centralization to the Nunnery's branch in Kardašova Řečice in the fifties. I have tried to outline the period of problematic religious and political systems that kept clashing. The work is divided into several topics that describe particular spheres of persecution. The most extensive chapter – Kardašova Řečice – captures the time since the institute had been established to the day when the last nun left it. There are the memories of the witnesses that narrate about nuns and their activity in the House for Seniors and Citizens unable to work. The whole work is accompanied by the archival material, but also looks at the nuns' witness with the true-life experience.